



VILNIAUS ISTORINIO CENTRO – UNESCO PASAULIO PAVELDO VERTYBĖS – VALDYMO PLANAS

TURINYS

1 SKYRIUS. BENDROSIOS NUOSTATOS	3
1.1. VALDYMO PLANO TEISINIS PAGRINDAS	3
1.2. VIZIJA, TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR NUMATOMI REZULTATAI	4
2 SKYRIUS. VILNIAUS SENAMIESČIO PRISTATYMAS UNESCO KONTEKSTE	6
2.1. IŠSKIRTINĖ VISUOTINĖ VERTĖ	6
2.1.1. Trumpas aprašymas	6
2.1.2. Kriterijai	9
2.1.3. Vertės ir vertingi elementai	9
2.1.4. Autentiškumas	13
2.1.5. Vientisumas	13
3 SKYRIUS. TEISINĖ APSAUGA	16
4 SKYRIUS. ESAMA BŪKLĖ	19
4.1. VERTĖS IR VERTINGI ELEMENTAI: ESAMA BŪKLĖ	20
4.1.1. A vertė: miesto harmoningumas ir integralumas	20
4.1.2. B vertė: miesto planas ir erdvinė struktūra	22
4.1.3. C vertė: senų ir unikalių statinių (objektų) tankumas	24
4.1.4. D vertė: pastatų turtingumas ir kultūros istorija	31
4.1.5. E vertė: istorinė miesto gyvenimo sankaupa	33
4.2. PAVELDO APSAUGOS VALDYMAS: ESAMA BŪKLĖ	34
4.2.1. Valdymas ir institucijų atsakomybė	34
4.2.2. Stebėseną ir ataskaitų rengimas	36
4.2.3. Tyrimai ir analitiniai duomenys valdyti paveldą	40
4.2.4. Rizikų valdymas	41
4.2.5. Finansavimas	44
4.2.6. Visuomenės dalyvavimas ir bendruomenės įsitraukimas	44
4.3. SSGG ANALIZĖ	46
4.4. ĮTAKĄ DARANTYS VEIKSNIAI	47
5 SKYRIUS. VEIKSMŲ PLANO ĮGYVENDINIMAS	50
5.1. VEIKSMŲ PLANO STRUKTŪRA	50
5.2. ĮGYVENDINIMAS, STEBĖSENA IR PERŽIŪROS PROCESAS	51
5.3. VEIKSMŲ PLANO PRIEMONĖS IR JŲ ĮGYVENDINIMAS	53
5.3.1. I sluoksnis: atsparumas	53
5.3.2. II sluoksnis: apsauga ir subalansuotas vystymas	55
5.3.3. III sluoksnis: bendruomenės	63
5.3.4. IV sluoksnis: gyvybingumas (<i>livability</i>)	68
6 SKYRIUS. VILNIAUS SENAMIESČIO VALDYMO STRUKTŪRA	76
6.1. PRIEŽIŪROS GRUPĖ	76
6.2. PATARIAMOJI TARYBA	78
6.3. VIETOS VALDYTOJAS	81
6.4. RYŠIAI TARP PATARIAMOSIOS TARYBOS, PRIEŽIŪROS GRUPĖS IR VIETOS VALDYTOJO	82
6.5. BENDRUOMENĖS ĮTRAUKIMAS IR „VILNIAUS SENAMIESČIO DIALOGO PLATFORMA“	82
7 PRIEDAI	84

1 SKYRIUS

BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. VALDYMO PLANO TEISINIS PAGRINDAS

Vadovaujantis 1972 m. UNESCO Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) nuostatomis, sudarytas UNESCO Pasaulio paveldo sąrašas, skirtas išskirtinę visuotinę vertę (toliau – IVV) turinčioms kultūros ir gamtos paveldo vertybėms identifikuoti, apsaugoti, pristatyti ir perduoti ateities kartoms. Lietuvos Respublika, 1992 m. prisijungdama prie Konvencijos, įsipareigojo laikytis jos nuostatų ir užtikrinti savo teritorijoje esančių UNESCO pasaulio paveldo statusą turinčių vertybių apsaugą.

Atsižvelgiant į tai ir remiantis Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2022 m. liepos 29 d. įsakymo Nr. IV-650 „Dėl Lietuvos pasaulio paveldo vietovės, Vilniaus istorinio centro, valdymo plano rengimo pradžios ir planavimo tikslų“ ir Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2022 m. rugpjūčio 24 d. sprendimo Nr. 1-1540 „Dėl pritarimo bendradarbiavimo susitarimo projektui dėl UNESCO Pasaulio paveldo sąraše esančio objekto, Vilniaus istorinio centro, valdymo plano“ nuostatomis, rengiamas UNESCO Pasaulio paveldo vertybės, Vilniaus istorinio centro, valdymo planas (toliau – Valdymo planas).

Valdymo planas skirtas į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą įrašytam Vilniaus istoriniam centrui, kuris apibūdinamas kaip „Vilnius, nuo XIII a. iki XVIII a. pab. buvęs Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės politinis centras, padarė didžiulę įtaką Rytų Europos kultūrinei ir architektūrinei raidai. Nepaisant okupacijų ir dalinio sunaikinimo, jis išsaugojo išpūdingą gotikos, renesanso, baroko ir klasicizmo pastatų kompleksą, taip pat viduramžių planinę struktūrą ir gamtinę aplinką.“¹ Toliau Valdymo plane vartojama sąvoka „Vilniaus senamiestis“ kartu apibrėžia UNESCO pasaulio paveldo statusą turinčią vertybę ir į nacionalinį Kultūros vertybių registrą (toliau – Registras) įrašytą vertybę.

Valdymo planas atitinka Konvencijos ir jos įgyvendinimo gairių (toliau – Gairės)² nuostatas, Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės

programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, 82.2 iniciatyvą, Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“, 2.6.5 veiksmą, Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos 2020–2024 metų veiksmų plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020 m. lapkričio 16 d. įsakymu Nr. IV-735 „Dėl Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos 2020–2024 metų veiksmų plano tvirtinimo“, 1.2.4. veiksmą „Užtikrinti UNESCO materialaus ir nematerialaus paveldo valdymo efektyvumo didinimą“.

Valdymo planas yra strateginio planavimo dokumentas, papildantis esamą vietovės valdymo sistemą. Valdymo planas peržiūrimas ir atnaujinamas kas penkerius metus arba atsiradus poreikiui.

Valdymo planą tvirtina Lietuvos Respublikos kultūros ministras. Patvirtinus planą, pasirašomas trišalis susitarimas tarp Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos (toliau – Kultūros ministerija), Vilniaus miesto savivaldybės (toliau – Vilniaus m. sav.) ir VšĮ „Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūra“ (toliau – VSAA) dėl plano įgyvendinimo ir kuravimo, analogiškai trišaliui susitarimui, sudarytam 2022 m. spalio 10 d., tarp minėtų institucijų dėl Valdymo plano parengimo.

Valdymo plane vartojamos sąvokos atitinka UNESCO Pasaulio paveldo vietovių Lietuvoje valdymo planų rengimo gairėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2022 m. gegužės 26 d. įsakymu Nr. IV-505 „Dėl UNESCO Pasaulio paveldo Lietuvoje valdymo planų rengimo gairių patvirtinimo“, Konvencijoje ir Gairėse, Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme, Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatyme bei

¹ Vilniaus istorinis centras UNESCO Pasaulio paveldo sąraše, prieiga <https://whc.unesco.org/en/list/541/>.

² UNESCO Pasaulio paveldo konvencijos įgyvendinimo gairės (2023 m. redakcija),

prieiga <https://whc.unesco.org/en/guidelines/>.

susijusiuose tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose vartojamas sąvokas. Valdymo planas suderintas su nacionaliniais strateginiais dokumentais – Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ ir valstybės pažangos strategija „Lietuva 2050“.

Valdymo plane numatyta išsami strategija, skirta išsaugoti Vilniaus senamiesčio išskirtinę visuotinę vertę (toliau – IVV) per bendradarbiavimo valdymo sistemą, kurioje dalyvauja įvairios suinteresuotosios šalys. Į šį procesą įtraukiamos valstybinės institucijos, vietos organizacijos, akademinės institucijos, bendruomeninės grupės ir nacionaliniai tarptautinių institucijų padaliniai. Bendruomenės, įtrauktos į šią veiklą, yra tos, kurios tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja vieno ar kelių kultūros paveldo objektų išsaugojimo ir perdavimo ateities kartoms veikloje bei laiko šiuos objektus savo paveldu.

Pagrindinės Valdymo plano įgyvendinimo procese dalyvaujančios institucijos ir įstaigos yra Kultūros ministerija, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (toliau – Aplinkos ministerija), Vilniaus m. sav. ir VSAA. Taip pat reikšmingos institucijos yra Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos (toliau – Departamentas), Vilniaus pilių

valstybinio kultūrinio rezervato direkcija (toliau – Rezervato direkcija), Vilniaus arkivyskupijos ekonomo tarnyba, savivaldybės viešoji įstaiga „Klimatui neutralus Vilnius“ ir kitos. Šios institucijos užtikrina nuolatinę komunikaciją ir koordinuoja kultūros paveldo apsaugos, darnaus vystymosi bei miestų planavimo veiklas, siekdamos užtikrinti, kad valdymo procesas būtų veiksmingas, skaidrus ir orientuotas į ilgalaikę paveldosaugos vertybių išsaugojimo strategiją.

Valdymo plano apimtyje svarbus vietos bendruomenių įtraukimas, jų atstovus skiriant iš pagrindinių vietos bendruomenės telkiančiųjų organizacijų – Vilniaus bendruomenių asociacijos ir Vilniaus bendruomeninių organizacijų sąjungos; taip pat aktualios mokslinių tyrimų institucijos, tokios kaip Vilniaus universitetas, „Vilnius Tech“ universitetas ir Vilniaus dailės akademija, kurios reikšmingai prisideda prie Vilniaus senamiesčio kultūrinio, istorinio ir socialinio pažinimo ir jo apsaugos aktualizavimo. Nacionaliniai tarptautinių institucijų padaliniai, tokie kaip „ICOMOS Lietuva“ asociacija ir Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija, taip pat atlieka svarbų vaidmenį šiame procese.

1.2. VIZIJA, TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR NUMATOMI REZULTATAI

1. Vilniaus senamiesčio, kaip UNESCO pasaulio paveldo statusą turinčios vietovės, vizija suformuluota atsižvelgiant į konsultacijas su visuomene ir susijusiomis institucijomis bei įstaigomis: tai tvari, saugi, vientisa ir autentiška urbanistinė vietovė, kurioje pagarba kultūros paveldo išsaugojimui darniai sąveikauja su šiuolaikiniais vystymo poreikiais. Valdymo procesai grindžiami įtrauktimi, apimančia institucijų, NVO, akademinės bendruomenės, profesionalų grupių, vietos bendruomenių ir verslo dalyvavimą, siekiant išsaugoti Vilniaus senamiesčio IVV dabarties ir ateities kartoms.

2. Valdymo plano tikslas – užtikrinti veiksmingą ir tvarų Vilniaus senamiesčio valdymą bei jo IVV išsaugojimą dabarties ir ateities kartoms – unikalios kultūrinės ir istorinės vertės apsaugą, tvaraus turizmo skatinimą, Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorijos gyvybingumo ir tvarumo didinimą.

3. Norint pasiekti šiuos Valdymo plano tikslus, būtina:

- a. įvertinti IVV ir jos esamą būklę bei pagrindines jai išsaugoti kylančias grėsmes, parengti rizikų valdymo priemones;
- b. didinti visų suinteresuotųjų šalių supratimą apie Vilniaus senamiesčio reikšmingumą pasaulio, nacionaliniame ir vietos kontekstuose, siekti sutarimo dėl ilgalaikių jo išsaugojimo prioritetų;
- c. siekti darnios plėtros, ekonominio gyvybingumo, socialinės lygybės, aplinkos kokybės ir klimato kaitos valdymo poreikių suderinamumo su Vilniaus senamiesčio išsaugojimo prioritetais ir pasiūlyti tam būtinas priemones;
- d. nustatyti valdymo planavimo, įgyvendinimo ir kitų priemonių ciklą ne daugiau nei 5 (penkerių) metų laikotarpiui;
- e. parengti Veiksmų planą nurodant konkrečias priemones, įgyvendinimo rodiklius, terminus ir atsakingas institucijas; numatyti reikiamus finansinius ir žmogiškuosius išteklius jam įgyvendinti ir atnaujinti.

4. Valdymo planą sudaro šios dalys: bendrosios nuostatos, tikslai, uždaviniai, Vilniaus senamiesčio verčių apžvalga, apsaugos ir tvarkymo reglamentavimas, esama būklė ir veiklų rizikų valdymas, valdymo mechanizmas, Veiksmų plano priemonės, stebėsena ir atsakomybių paskirstymas.

5. Valdymo plano rengimo procese svarbu užtikrinti visuomenės, nevyriausybinių organizacijų, valstybės ir savivaldybių institucijų, nekilnojamojo turto vystytojų, kultūros paveldo apsaugos ekspertų ir mokslininkų įsitraukimą. Veiksmų plane numatytos priemonės buvo suformuluotos po išsamių diskusijų ir apklausos rezultatų analizės (žr. priedą Nr. 1 ir Nr. 2).

2 SKYRIUS

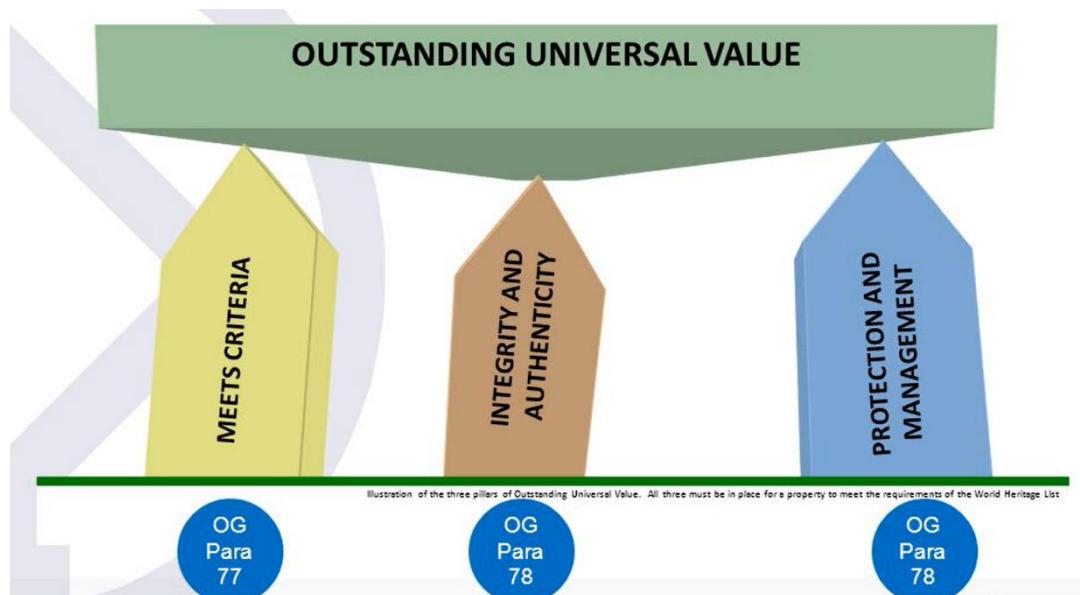
VILNIAUS SENAMIESČIO

PRISTATYMAS UNESCO KONTEKSTE

2.1. IŠSKIRTINĖ VISUOTINĖ VERTĖ

Vadovaujantis Gairių nuostatomis, vertybės išskirtinį kultūrinį reikšmingumą apibrėžia IVV aprašas, kaip pasaulio paveldo vertybės apsaugos ir valdymo pagrindas, kuriuo paaiškinama, dėl kokių priežasčių vertybė buvo įrašyta į Pasaulio paveldo sąrašą ir kaip reikia ją tvarkyti, kad IVV būtų išsaugota.

Nuo 2007 m. Pasaulio paveldo komiteto sprendimu Nr. 31 COM 11D.1 visoms į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą 1978–2006 m. laikotarpiu įrašytoms vertybėms turi būti parengti ir patvirtinti IVV aprašai. Vilniaus senamiesčio **IVV aprašas**³ yra patvirtintas 2013 m.



2.1.1. Trumpas aprašymas

„Vilnius – vienas labiausiai į rytus nutolusių Europos gotikos, renesanso ir baroko architektūros centrų. Plytų gotika, turinti bendrų bruožų su Šiaurės Lenkijos ir Šiaurės Vokietijos gotika, Vilnių pasiekė XIV a. vid. ir tęsėsi iki XVI a. pab. Tuomet Vilniuje susiformavo radialinio (spindulinio) gatvių tinklo struktūra, išlikusi iki mūsų dienų.

1503–1522 m. pastatyta Vilniaus miesto gynybinė siena su devyneriais vartais apsupo viduramžių miesto branduolį, seniausią miesto dalį. XVI a. pr. su Lietuvos

Didžiosios Kunigaikštystės (toliau – LDK) valdovo, Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus, Žygimanto Senojo dvaru į Vilnių atkeliavę Šiaurės Italijos architektai davė pradžią renesanso stiliui. XVI a. Vilniuje susipynė gotikos ir renesanso stiliai. Baroko kultūros plitimas siejamas su Romos Katalikų Bažnyčios suklestėjimu, aktyvia jėzuitų veikla ir kova su reformacija XVII a. Vilniuje. Ankstyvojo baroko Šv. Kazimiero, Šv. Teresės bažnyčių planų ir fasadų pavyzdžiai atkeliavo tiesiai iš Romos. Italų architektai

³ Retrospektyvinis išskirtinės visuotinės vertės aprašas, prieiga https://www.unesco.lt/images/Vilniaus_istorinio_centro_IVV_LT.pdf.

dirbo karalių Vladislovo Vazos ir Žygimanto Vazos dvare, juos samdė ir turtingi Lietuvos didikai Pacai, Sapiegos. Žymiausias Vilniaus baroko architektas – Janas Kristupas Glaubicas, po XVIII a. vid. gaisrų rekonstravęs Šv. Jonų, Šv. Kotrynos, Misionierių ir daug kitų bažnyčių bei jų interjerų, sukūrė nuostabius Bazilijonų vienuolyno vartus. Jo kūrybos veikiamas susiformavo savita baroko atmaina – Vilniaus baroko mokykla, šis stilius išplito po visą buvusios LDK teritoriją: dabartinę Vakarų Baltarusiją, Šiaurės ir Vakarų Ukrainą, Rytų Lenkiją. Architektas Laurynas Stuoka Gucevičius, studijavęs Romoje ir Paryžiuje, sukūrė svarbiausius Vilniaus klasicizmo pastatus: Katedrą ir Rotušę.

XVIII a. pab. – XIX a. vid. klasicizmo stiliumi pastatyta ir rekonstruota daug didikų rūmų bei gyvenamųjų namų. Klasicizmo architektūros raidai didžiulę reikšmę turėjo Vilniaus universiteto Architektūros katedra, išugdžiusi apie 40 vietinių architektų. XIX a. vid. Lietuvoje pradėjo reikštis architektai, baigę Peterburgo dailės akademiją. Ryškiausias rusiškojo ampyro pavyzdys – Prezidento rūmai, kuriuos projektavo architektas Vasilijus Stasovas. XIX a. antroje pusėje statomi romantizmo bei istorizmo (neogotikos, neorenesanso, neobaroko, neoklasicizmo) stiliaus pastatai turi daug bendro su kaimyninių šalių Lenkijos ir Rusijos architektūra. Tuomet Vilniuje dirbo daug Rusijoje architektūrą studijavusių architektų, nes uždarius Vilniaus universitetą vietinės architektus rengiančios mokyklos neliko.

XX a. pr. Vilnių pasiekė modernio (skirtingose šalyse vadinamo secesija, jugendu, *art nouveau*) stilius, kuris santūrumu ir formų geometriškumu skiriasi nuo Vakarų Europos, ypač nuo puošniojo Rygos modernio.⁴

Vilniaus senamiestis į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą įrašytas kaip pastatų grupė. Jis atitinka istorinių miestų kategoriją, apibrėžtą 1994 m. Gairių 27(ii) punkte.

1987 m. Gairių priede „Tam tikrų kategorijų vertybių įrašymo į Pasaulio paveldo sąrašą gairės“, kuris galiojo Vilniaus senamiestio įrašymo metu, **išskirti istoriniai miestai ir miestų centrai (urbanistiniai ansambliai)**. Juos sudarė trys

pagrindinės kategorijos, tarp kurių (ii) kategorijai priskirti **istoriniai miestai, kuriuose tebegyvenama**, ir kurie dėl savo prigimties plėtojosi ir plėtosis toliau veikiami socialinių, ekonominių ir kultūrinių pokyčių. Ši (ii) kategorija suskirstyta į dar keturias smulkesnes grupes, kurių viena yra (c) – „istoriniai centrai“ (angl. *historic centres*), užimantys lygiai tokią pačią teritoriją kaip senovės miestai ir šiuo metu esantys šiuolaikinių miestų dalimi⁵. Tuo galima paaiškinti, kodėl Vilniaus senamiestiui UNESCO Pasaulio paveldo sąraše suteiktas Vilniaus istorinio centro pavadinimas, nors 1994 m. nominacinėje byloje⁶ vartojamas terminas „Vilniaus senamiestis“. Nominacinėje byloje pateikta teritorija sutapo su Vilniaus senamiestio regeneravimo projekte (1988–1992 m.) (toliau – Regeneravimo projektas) apibrėžtomis Vilniaus senamiestio teritorijos ribomis.

Regeneravimo projekte buvo patikslintos Vilniaus senamiestio teritorijos ribos, padidinant teritoriją iki 359,5 ha⁷, taip pat išplėsta senamiestio samprata, kai Vilniaus senamiestiui priskirti ne tik istorinis branduolys gynybinės sienos ribose ir Vilniaus pilių teritorija, bet ir istoriniai priemiestiai. Regeneravimo projekte Vilniaus senamiestio teritorija buvo sudalinta į tris urbanistines zonas:

I zona – Vilniaus pilių teritorija;

II zona – Vilniaus senamiestio branduolys, apjuostas gynybine siena;

III zona – buvę istoriniai priemiestiai (istorinių priemiestių: Totorių-Lukiškių, Vingrių, Rūdninkų-Aštriojo galo, Subačiaus-Paplaujos, Bernardinų sodo teritorijos, Užupio, Antakalnio P dalies, sudarytos iš Slušų-Antakalnio ir Antakalnio priemiestių – zonos su joms būdinga planine struktūra).

Šiuo metu Vilniaus senamiestio teritorija apima 352,09 ha plotą su 1 912,24 ha apsaugos zona, nustatyta 2010 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu. Apibrėžiant apsaugos zonos ribas, patikslintos ir Vilniaus senamiestio teritorijos ribos (7,41 ha sumažintas plotas). UNESCO Pasaulio paveldo komitetas 2012 m. sprendimu Nr. 36 COM 8B.61 pritarė šiems pokyčiams.

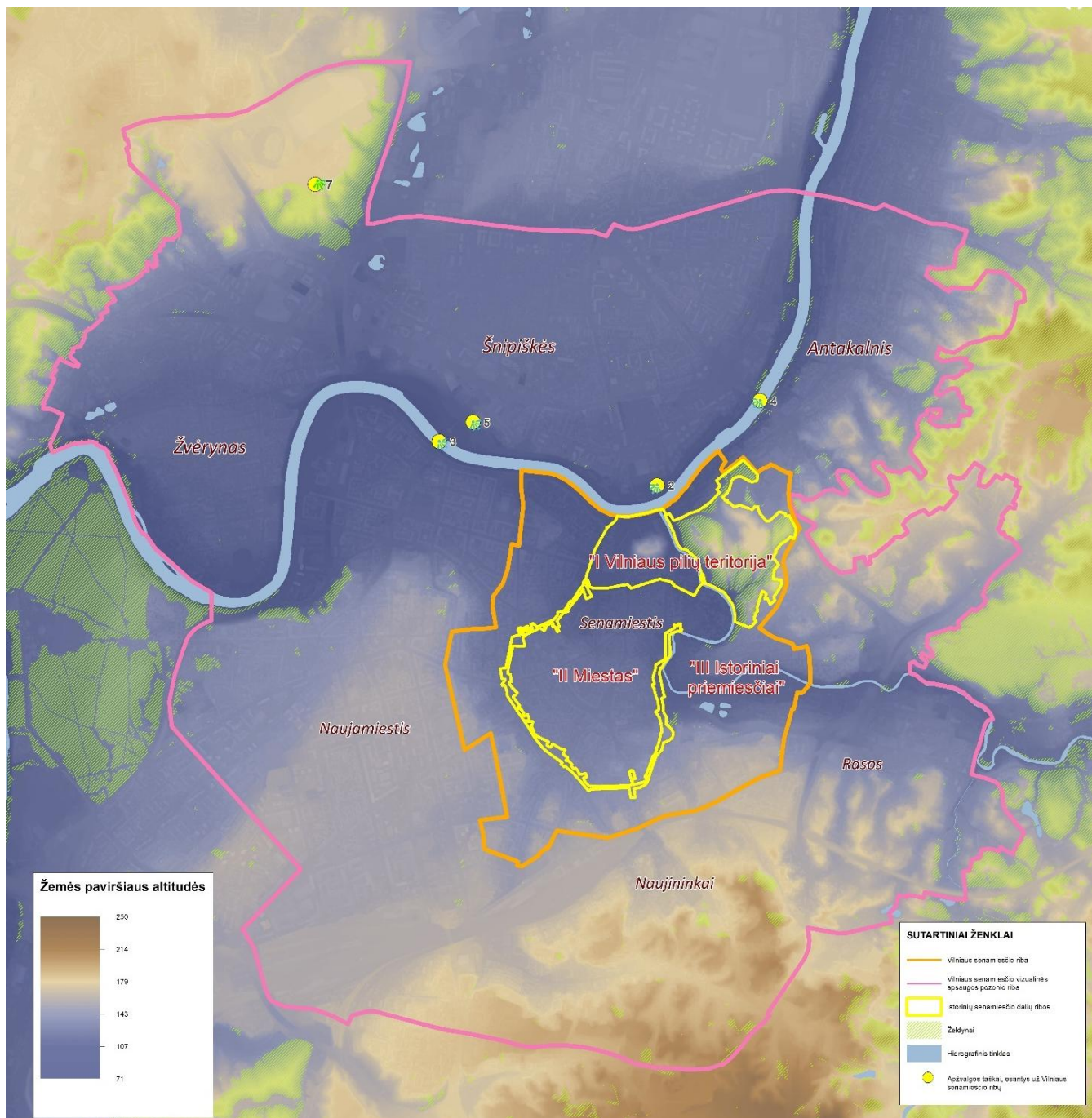
⁴ VŠĮ „Vilniaus senamiestio atnaujinimo agentūra“, prieiga <https://www.vsaa.lt/architekturos-stiliai.pdf>

⁵ Aprašant šią istorinių centrų grupę, atkreipiamas dėmesys dėl būtinybės nustatyti tiksliai istoriškai susiklosčiusias vertybės ribas ir tinkamai tvarkyti jos artimiausią aplinką.

⁶ Vilniaus istorinio centro nominacinė byla, prieiga https://unesco.lt/uploads/Nominacija_Vilnius_PP_EN_orig.pdf.

⁷ Vilniaus senamiestio ribų tikslinimo logika, kad „senamiestiui priskiriami tie kvartalai, kuriuose išlikę iš Lietuvos Didžiosios

Kunigaikštystės laikų visi trys pagrindiniai urbanistinio audinio elementai: gatvės (keliai), posesijinė sklypų struktūra su užstatymo linijomis bei pastatai ar atskiros jų dalys“; „jei bent vieno iš šių elementų kvartale nėra, arba jei toks kvartalas nėra priglundęs prie likusios Senamiestio dalies, tai jis nelaikomas Senamiestio kvartalu.“; AB „Paminklų restauravimo institutas“, Vilniaus senamiestio regeneravimo projektas (1988–1992), samprata (konceptija) ir sklypų planas; 1997, Vilnius.



I schema: iliustruoja Vilniaus senamiestio teritorijos ribas, tris senamiestio zonas ir apžvalgos taškus, esančius už senamiestio ribų, taip pat reljefą, vandens telkinius, žaliąsias erdves.

2.1.2. Kriterijai

Vadovaujantis Gairių nuostatomis, Pasaulio paveldo komiteto sprendimu Nr. 18 COM XI patvirtinta, kad Vilniaus senamiestis turi IVV ir atitinka **(ii) ir (iv) kriterijus**.

Gairėse nurodyti atrankos kriterijai	Vilniaus senamiesčio atitiktis Gairėse nurodytiems atrankos kriterijams (IVV aprašas, patvirtintas 2013 m.)
(ii) vertybė „liudija svarbią žmonijos vertybių sklaidą, tam tikros epochos ar apibrėžtos kultūrinės erdvės įtaką kaitą architektūros ar technologijų, vaizduojamojo meno, miestų planavimo ar kraštovaizdžio raidos srityse“	(ii) Vilnius yra išskirtinis viduramžiais susiformavusio miesto pavyzdys, kelis šimtmečius turėjęs didelę įtaką architektūros ir kultūros raidai didelėje Rytų Europos dalyje
(iv) vertybė „yra išskirtinis pastatų, architektūrinio ar technologinio ansamblio arba kraštovaizdžio tipo pavyzdys, kuris iliustruoja svarbų žmonijos istorijos etapą (-us)“	(iv) Dėl miestovaizdžio ir išsaugotos didelės pastatų įvairovės, Vilnius yra išskirtinis Centrinės Europos miesto, natūraliai susiformavusio per penkis šimtmečius, pavyzdys

2.1.3. Vertės ir vertingi elementai

Siekiant atskleisti Vilniaus senamiesčio reikšmingumą pasaulio ir nacionaliniame kontekste, remiantis IVV aprašu, atlikta verčių ir vertingų elementų (angl. *attributes*) apžvalga, pabrėžiant Vilniaus senamiesčio išskirtinę visuotinę vertę ir susiejant šias vertes su (ii) ir (iv) kriterijais (1 lentelė). Antroje šios apžvalgos dalyje analizuojama šių verčių sąsaja su nacionaline teisine baze, susiejant jas su vertingosiomis savybėmis, nustatytomis Vilniaus senamiesčio Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybos akte (toliau – Aktas) (2 lentelė).

Ši apžvalga svarbi siekiant užtikrinti, kad Vilniaus senamiesčio valdymas ir apsauga atitiktų tarptautinius paveldo standartus, leidžiančius veiksmingai išsaugoti vietovę ir palaikyti darnų miesto vystymąsi.

1 lentelė. Kriterijai, vertės ir vertingi elementai, remiantis 2013 m. IVV aprašu.

Kriterijus	Kriterijaus taikymas	Vertės ir jų aprašymas	Vertingi elementai (atributai)
(iv)	Centrinės Europos miesto, kuris organiškai vystėsi per šimtmečius, pavyzdys	A. Miesto harmoningumas ir integralumas , kylantis iš žmogaus kūrybiškumo ir gamtinės aplinkos sąveikos.	- Gamtinė aplinka: Neries ir Vilnios šlaitai - Viduramžių radialinio gatvių tinklo planas - Įvairių laikotarpių pastatai ir jų istorinė aplinka - Vilniaus senamiesčio zonos ir jų priklausiniai: Vilniaus pilių teritorija, istorinis branduolys gynybinės sienos ribose, istoriniai priemiesčiai - Panoramos, siluetai.
(ii)	Žmonių vertybių sklaida architektūros ir miestų planavimo srityse	B. Miesto planas ir erdvinė struktūra , atspindinti miesto evoliuciją nuo Lietuvos valstybės užuomazgų iki XX a. pr.	- Viduramžių radialinio gatvių tinklo planas - Gatvių ir kvartalų erdvinė struktūra

			- Gotikos, renesanso, baroko, klasicizmo, romantizmo ir XIX a. pr. architektūra: urbanistinės struktūros, pastatai ir jų ansambliai.
(iv)	Istorinės urbanistinės struktūros ir architektūrinių ansamblių išsaugojimas	C. Senų ir unikalių statinių (objektų) tankumas , jų ansamblių ir meno kūrinių tarpusavio sąveika.	- Išskirtinės pastatų grupės (6 pagrindiniai kompleksai) - Kiti (kasdieniai) pastatai, jų funkciniai ir erdviniai ryšiai - Muziejai (jų eksponatai).
(ii)	Vilnius kaip kultūros ir architektūros raidos centras	D. Pastatų turtingumas ir kultūros istorija ir tautos bei visuomenės dvasia yra svarbios ne tik Lietuvos valstybei, bet ir visam Rytų Europos regionui.	- Svarbus politinis, mokslinis ir kultūrinis centras, turėjęs įtakos Rytų Europos kultūros ir architektūros raidai: Vakarų vertybių sklaida LDK teritorijoje, Vilniaus universitetas, knygų leidyba (pirmoji knyga senąja slavų ir latvių kalbomis), svarbus religinis centras (didelė religinių pastatų gausa ir įvairovė) - Rytų ir Vakarų kultūrų sąveikos pavyzdys, vienas iš tolimiausių Rytų Europos viduramžių architektūros pavyzdžių, Vilniaus baroko mokykla.
(ii) & (iv)	Kultūrinių funkcijų tęstinumas ir urbanistinio gyvenimo išsaugojimas per šimtmečius	E. Istorinė svarbių administracinių, kultūrinių, religinių ir kasdinių objektų sandauga yra ilgametės sostinės ir miesto centro pavyzdys.	E. Funkcijos ir tradicijos: pastatų, kompleksų grupių ir erdvių funkcijos ir tradicijos. F. Universalumas: Vilniaus senamiesčio išskirtinis bruožas yra jo universalumas – harmoningas įvairių savybių derinys. - Pastatų, kompleksų grupių ir erdvių funkcijos ir tradicijos - Harmoningas įvairių istorinių laikotarpių architektūrinių savybių ir tradicijų derinys.

Vertės ir vertingi elementai (angl. <i>attributes</i>)	Aprašas iš Akto	Vertingosios savybės iš Akto
A. Miesto harmoningumas ir integralumas , kylantis iš žmogaus kūrybiškumo ir gamtinės aplinkos sąveikos.	Urbanistinės struktūros detalės, susisiejusios su natūralia aplinka , taip pat lemia iki šių dienų išsaugotus savitus siluetus, panoramas ir perspektyvas .	reljefas hidrografinis tinklas želdiniai kultūrinis sluoksnis tūrinės erdvinės struktūros sandara panoramos siluetai perspektyvos artimiausios kultūros paveldo objektą ar vietovę supančios aplinkos kultūrinis kraštovaizdis
B. Miesto planas ir erdvinė struktūra , atspindinti miesto evoliuciją nuo Lietuvos valstybės užuomazgų iki XX a. pr.	Vilniaus senamiestis išlaikė spindulinį viduramžiams būdingą gatvių tinklą be didesnių trūkumų. Erdvinė jo struktūra atspindi stilių kaitos ir regioną ištikusių politinių ir gamtos nelaimių nulemtą raidą . Gatvių trasos – buvę keliai į kitus LDK miestus – yra išlikusios nuo ankstyvojo miesto formavimosi pradžios. Vilniaus senamiesčio planas iš esmės yra sudėtinis – žiedinis, spindulinis , gatvės išdėstytos įvairiomis kryptimis nuo pirminės piliavietės. Kai kuriose centro dalyse netaisyklingas, mišrus. Gatvių struktūra būdinga viduramžių miestams – nedidelės gatvelės dalija jį į netaisyklingus kvartalus , tačiau vėlesniais laikotarpiais buvo suformuotos didelės aikštės .	autentiškas planinės struktūros tinklas istorinių gatvių suformuoti kvartalai istorinės valdos (posesijos) gatvių trasos užstatymo tipai ir užstatymo bruožai atviros erdvės: aikštės, parkai, sodai, skverai, aikščių ir gatvių želdiniai (apželdinimo pobūdis) uždaros kiemų erdvės vietovei reikšmingo buvusio užstatymo ar jo dalių vietos
C. Senų ir unikalių statinių (objektų) tankumas , jų ansamblių bei meno kūrinių tarpusavio sąveika. Išskirtos pastatų, kompleksų grupės (6), kiti (kasdieniai) pastatai, jų funkciniai-erdviniai ryšiai, muziejai (jų eksponatai).	Erdvinę miesto struktūrą ir aplinką užpildančios daugelio pastatų formos, medžiagos ir statybos technologijos yra autentiškos . Vilniaus senamiestis, išlaikęs tokius išskirtinių savybių objektus : XVI a. Vilniaus universiteto pastatų ansamblį, Rotušę su aikšte, visų religinių konfesijų maldos namus ir kt. Nuo pat viduramžių dominavusi	kultūros paveldo objektai, jų kompleksai ir grupės, kiti istoriniai pastatai, jų vertingosios savybės ir autentiški eksterjero ir interjero elementai, medžiagos, atlikimo technologijos, funkcijos gatvių dangos, funkcinė įranga dominantės

	krikščionybė ir išaugusi judaizmo svarba lėmė minėtų religinių bendruomenių reprezentatyvaus materialiojo paveldo objektų, tarp jų Šv. arkangelo Mykolo, Šv. Stepono, Šv. Kazimiero, Visų Šventųjų, Šv. Onos ir Šv. Teresės bažnyčios, atsiradimą. Po visokiausių nelaimių vėliau sėkmingai atstatyti pastatai suteikė miestui išskirtinių bruožų – tai tokie statiniai kaip Katedra, Rotušė, Arsenalas, Tyzenhauzų, De Reusų (dar vadinami Šuazelių), Pacų ir Masalskių rūmai. Autentiškumu pasižymi <...> pastatų konstrukcijos ir erdvinis vidaus išdėstymas, išskirtiniai vidaus apdailos elementai, įranga, išorės sienų paviršiai, skirtinga fasadų, durų, langų, stogų apdaila, gatvių ir aikščių grindiniai, inžinerinių konstrukcijų bei transporto infrastruktūros elementai, taip pat per meną ir tradicijas išreikštas išlikęs nematerialusis paveldas. Daugybė pastatų išsaugojo kelis istorinius sluoksnius, nes kintant stilistikai jie buvo perstatyti senus pastatus įtraukiant į naujus.	vertingos išklotinės
D. Pastatų turtingumas, kultūros istorija, tautos ir visuomenės dvasia svarbu ne tik Lietuvos valstybei, bet ir visam Rytų Europos regionui. E. Istorinė svarbių administracinių, kultūrinių, religinių ir kasdienių objektų sanakaupa yra ilgametės sostinės ir miesto centro pavyzdys. Išskirtos pastatų, kompleksų grupių, erdvių funkcijos, tradicijos.	Svarbus politinis, mokslo ir kultūros centras, daręs įtaką kultūros ir architektūros plėtrai daug kur Rytų Europoje: Vakarų vertybių sklaida LDK, Vilniaus universitetas, knygų leidyba (pirmoji knyga senąja slavų kalba, latvių kalba), svarbus religinis centras (religinių pastatų gausa ir įvairovė). Rytų ir Vakarų kultūrų sąveikos pavyzdys, vienas tolimiausių Rytų Europos viduramžių architektūros pavyzdžių, Vilniaus baroko mokykla. Vilnius išlaikė savo politinį statusą, yra svarbus ekonominis bei kultūrinis šalies ir viso regiono centras, dabartinis jo pavidalas puikiai atspindi sudėtingą miesto istoriją.	Miestas, išsaugojęs istorinį statusą ir funkcijas: sostinė, politinis, religinis ir mokslo centras Istoriniai pastatai, jų autentiškos funkcijos Įamžinti ženklai apie svarbias visuomenės, kultūros ir valstybės istorijos asmenybes, įvykius, kurie susiję su vietovėmis Tradiciniai renginiai (Dainų ir šokių švenčių tradicija Baltijos valstybėse įrašyta ir į UNESCO Reprezentatyviojo žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą, ir į Nacionalinį nematerialaus kultūros vertybių sąvadą).

2.1.4. Autentiškumas

1994 m. nominacinėje byloje, kuria grindžiamas Vilniaus senamiesčio įrašymas į Pasaulio paveldo sąrašą, autentiškumas apibrėžiamas per išlikusį istorinį urbanistinį audinį ir nesunaikintus autentiškus istorinius pastatus, jų kompoziciją, medžiagas, statybos technologijas ir aplinką (angl. *setting*). UNESCO Pasaulio paveldo komiteto sprendime nustatyti šie Vilniaus senamiesčio autentiškumo požymiai: viduramžiais suformuotas radialinis gatvių tinklo planas, 324 istoriniai statiniai su istorine erdvine aplinka, menantys gotikos, renesanso, baroko, klasicizmo ir XIX amžiaus romantizmo architektūros laikotarpius.

2013 m. IVV apraše autentiškumo apibūdinimas išplečiamas prijungiant ir nematerialias paveldo vertes, tokias kaip funkcijos, tradicijos, gyvenimo būdas. Materialaus paveldo svarba pabrėžiama per pastatų formas, medžiagas ir statybos technologijas:

„Dabartinis miestas yra išsaugojęs autentiškas materialiojo paveldo savybes ir procesų tęstinumą, meno ir gyvenimo būdo tradicijas, nulemtas audringos miesto bei šalies istorijos bei politinės, ekonominės ir kultūrinės raidos laikotarpių. Erdvinę miesto struktūrą ir aplinką užpildančios daugelio pastatų formos, medžiagos ir statybos technologijos yra autentiškos. Daugybė pastatų išsaugojo kelis istorinius sluoksnius, nes kintant stiliams jie buvo perstatyti įjungiant senus pastatus į naujus. Nuo karo gaisrų – ypač per Antrąjį pasaulinį karą – nukentėję pastatai buvo rekonstruoti pasitelkus tam laikui būdingus techninius sprendimus, o tradiciniai restauravimo metodai taikyti tik atkuriant

paminklus ir ypatingos vertės detales. Apskritai autentiškumu pasižymi sklypų struktūra, pastatų konstrukcijos ir erdvinis vidaus išdėstymas, išskirtiniai vidaus apdailos elementai, įranga, išorės sienų paviršiai, skirtinga fasadų, durų, langų, stogų apdaila, gatvių ir aikščių grindiniai, inžinerinių konstrukcijų ir transporto infrastruktūros elementai, taip pat per meną ir tradicijas išreikštas išlikęs nematerialusis paveldas.“

Vilniaus senamiestyje išsaugoti nominacinėje byloje ir IVV apraše paminėti vertingiausi istoriniai pastatai, jų kompleksai ir grupės, įvairių konfesijų maldos namai ir visuomeniniai pastatai. Didėja kultūros paveldo objektų ir kompleksų tvarkymo darbų mastas ir apimtys, gerėja objektų fizinė būklė. Vykdant tvarkybos darbus, atidengta ir restauruota daug vertingų istorinių polichromijos elementų, sienų tapybos fragmentų, papildančių šių objektų vertę. Neigiamą įtaką autentiškumui daro plokštuminiai stoglangiai, matomi iš apžvalgos taškų, pastatų išorėje sumontuoti techniniai įrenginiai, autentiškų langų ar durų pakeitimas arba praradimas dėl jų prastos būklės ar dabartinio energinio efektyvumo reikalavimų neatitikimo, taip pat autentiškų vartų praradimas, langų, durų ir vartų medžiagiškumo, skaidymo tipo ir autentiškos furnitūros praradimai, atvejai, kai statybos ar tvarkybos darbai atliekami savavališkai arba nukrypstant nuo projektinės dokumentacijos sprendinių. Taip pat pažeidimai, susiję su vykdomais žemės judinimo darbais, per kuriuos žalojamas archeologinis sluoksnius. (Esama būklė plačiau pristatyta 4 skyriuje.)

2.1.5. Vientisumas

2013 m. IVV apraše įtvirtinta Vilniaus senamiesčio vientisumo sąvoka. Vertybės vientisumą perteikia tapatūs elementai, tačiau apibrėžiant autentiškumą akcentuota jų materialinė ar nematerialinė išraiška (kokybinis kriterijus), o apibūdinant vientisumą – išlikusi jų visuma (kiekybinis kriterijus):

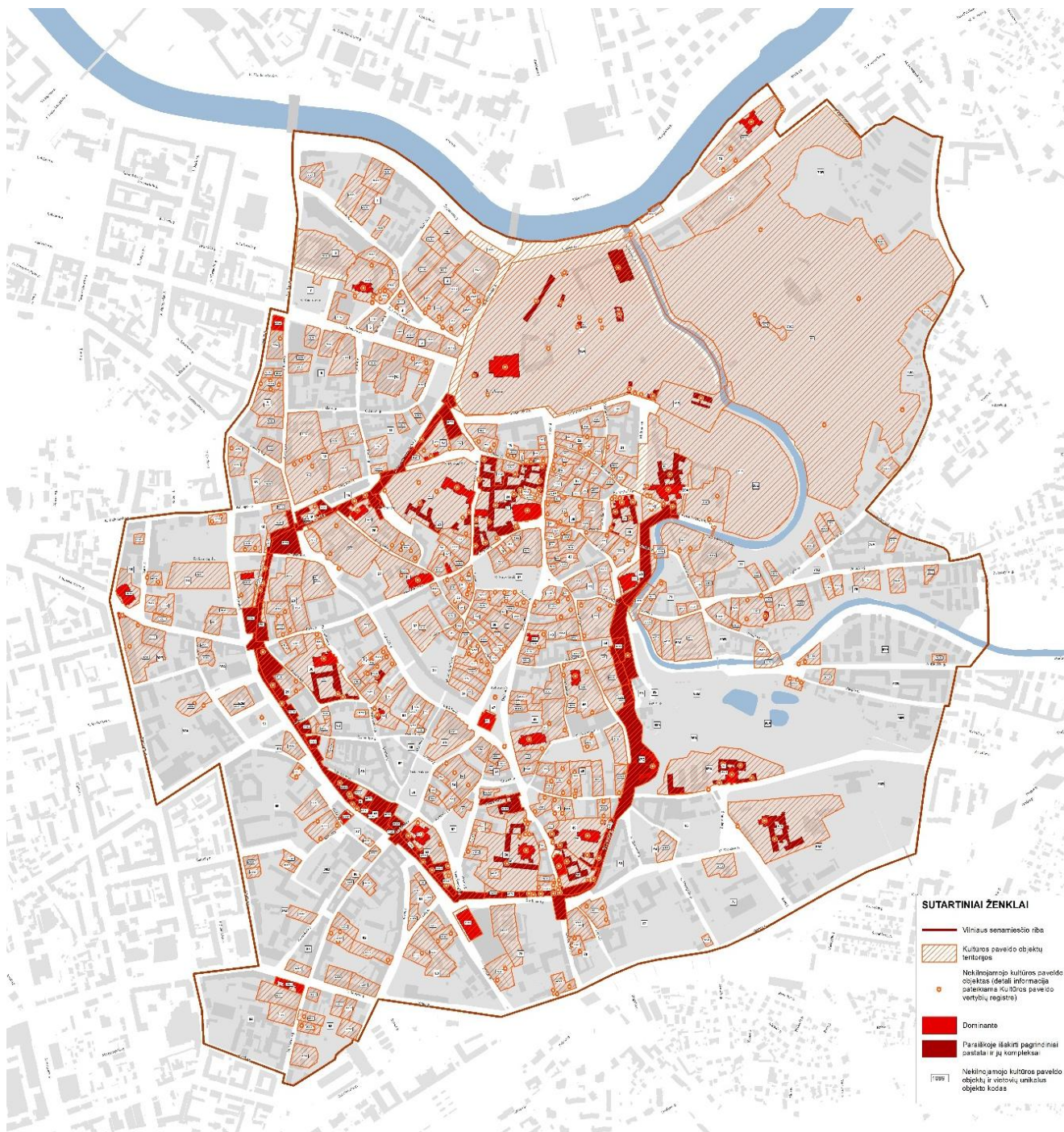
„Vertybė yra 352 ha ploto ir apima visus vertingus elementus (angl. *attributes*), perteikiančius išskirtinę visuotinę vertę. Vilniaus senamiestis išlaikė viduramžius menantį radialinį gatvių tinklą. Jo erdvinę struktūrą atspindi tiek stiliaus kaitos, tiek vietovę ištikusią politinių ir gamtos nelaimių raidą. Vertybė išsaugojo išskirtines savybes, tokias kaip XVI a.

Universiteto ansamblis, Rotušė su aikšte, visų religinių konfesijų maldos namai ir gatvių tinklas be reikšmingų trūkumų. Tik keliose vietose užfiksuota okupacijų ir karų metu padaryta žala, įskaitant Katedros aikštę, dengiančią Žemutinės pilies, nugriautos po 3-iojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo 1795 m., pamatus, tuščią Didžiosios sinagogos, nugriautos po Antrojo pasaulinio karo, vietą ir greta įrengtą plačios alėjos fragmentą Vokiečių gatvės dalyje (vok. *Deutsche Gasse*), taip pat kelias kitas aikštes ir šiuolaikinius pastatus, pakeitusius minėtu istoriniu laikotarpiu sunaikintus elementus. Šie išnykę ir pasikeitę bruožai tebėra istorijos šaltiniuose, kruopščiose archeologinių ir

istorinių tyrimų ataskaitose, dailės ir taikomųjų menų kūriniuose, gyvosiose muzikos, teatro ir svetingumo tradicijose. Kai kurios erdvės, paskirtys ir veikla natūraliai keitėsi, keičiantis socialiniams ir ekonominiams poreikiams, tačiau vertybės reikšmė išliko lengvai atpažįstama. Vilnius išlaikė savo politinį vaidmenį ir ekonominę bei kultūrinę reikšmę šalyje ir

regione, o dabartinis pavidalas puikiai atspindi jo sudėtingą istoriją.“

Vilniaus senamiestyje išsaugotas viduramžius menantis mišrus, iš dalies radialinis gatvių tinklas gatvių ir kvartalų struktūra, istorinių valdų (sklypų) struktūra, užstatymo tipai bei aikščių tinklas.



2 schema: pagrindiniai pastatai ir jų kompleksai bei šiuo metu į Registrą įrašyti kultūros paveldo objektai.

Išliko visi vertingiausi pastatai: bažnyčios bei kitos šventovės, Vilniaus universiteto ansamblis, Vilniaus pilies su Katedra kompleksas, vienuolynai,

Rotušė su aikšte ir gatvių tinklas. Nepažeistos pagrindinės panoramos, siluetai. Šiuo metu Vilniaus senamiesčio teritorijoje 2024 m. pradžioje, yra **865**

pavieniai ir į kompleksus įeinantys kultūros paveldo objektai (1994 m. jų buvo **324**), t. y. teisinė apsauga ir griežtesni reikalavimai taikomi didesniai skaičiui objektų. Beveik visos IVV apraše minimos išgriautos, pažeistos Vilniaus senamiesčio vietos yra miesto branduolyje. Didžioji dalis šių erdvių tokios ir išliko, tvarkomos kaip želdynai. Pažeistas Vilniaus senamiesčio branduolio erdves, vertingas išklotines fragmentiškai bandyta gydyti atstatant (atkuriant) kai kuriuos pavienius namus, jų grupes bei vieną visą nedidelį kvartalą.

Pastaraisiais dešimtmečiais Vilniaus senamiestyje vyko daugybė joje esančių nekilnojamojo kultūros paveldo ir kitų pastatų tvarkybos darbų, atsirado ir naujų architektūros bei urbanistinės struktūros pokyčių. Reglamentuota nauja statyba intensyviai tebevyksta istorinių priemiesčių teritorijose, naujos statybos ar rekonstrukcijos darbai fiksuojami pavieniuose sklypuose Vilniaus senamiesčio teritorijoje. Išimtis – Vilniaus pilių teritorija. Vilnios upės kairiajame krante šiuo metu vykdoma didelės apimties konversija ir statomi nauji gyvenamieji kvartalai – vystomas projektas „Architektūros parkas“ (buvusios „Skaiteks“ gamyklos teritorijoje) ir formuojamas naujas Paupio rajonas. 2013 m. vyko tarptautinė UNESCO/ICOMOS patariamoji misija, kuri

pateikė teigiamas išvadas dėl projekto „Architektūros parkas“ idėjos.

Nedideli teigiami pokyčiai panoramose ir siluete: atstatytas vienas iš Vilniaus universiteto observatorijos bokštų, 2018 m. pagal atliktus tyrimus atkūrus Pacų rūmų (Didžioji g. 7 ir 9) stogų formas ir juos paaukštinus, teigiamai paveiktos Rotušės aikštės perspektyvos. Neigiamas aspektas – šalia Misionierių vienuolyno pastatų ansamblio dar XX a. pokario metais pastatytas (statybos metu nugriauta Vaikelio Jėzaus vaikų prieglaudos pastato dalis) ligoninės korpusas, o XXI a. vietoje jo atsiradę gyvenamieji pastatai daro neigiamą įtaką charakteringai panoramai, žvelgiant iš Maironio ir Užupio g. ir kartu Subačiaus g. perspektyvų. Neigiamą poveikį daro ir per aukštas ir pernelyg masyvus 2003 m. rekonstruotas viešbučio „Novotel“ (Gedimino pr. 16) tūris.

Pastaraisiais metais buvo atnaujinta ne viena viešųjų želdynų teritorija, tačiau jų tvarkymas dažnai kėlė ginčus tarp specialistų ir visuomenės dėl pasirinktų ir įgyvendintų kraštovaizdžio dizaino sprendinių. Vizualinę taršą taip pat lemia netinkamas reklamos įrengimas pagrindinėse Vilniaus senamiesčio gatvėse (įskaitant ryškias plastikines gėlių kompozicijas ar kitokias fasadų dekoracijas) bei netinkamos eismo valdymo priemonės (žr. 4 skyrių).

3 SKYRIUS

TEISINĖ APSAUGA

Lietuva, būdama Konvencijos nare, įsipareigoja užtikrinti tinkamą teisinę ir valdymo struktūrą, kuri garantuotų UNESCO Pasaulio paveldo statusą turinčio objekto ar vietovės IVV apsaugą ir laikytųsi Gairių 53, 96, 97, 108 ir 109 punktų reikalavimų. Be to, tarptautiniai gidai, skirti UNESCO Pasaulio paveldo vietų valdymo planų rengimui⁸, pabrėžia, kad tokie objektai ar vietovės turi būti saugomi, o jų valdymas ir sprendimų priėmimas remtųsi nacionaline teise bei planavimu, atsižvelgiant į objekto ar vietovės apibrėžimą, svarbą, autentiškumą, vientisumą ir IVV.

Vilniaus senamiestis 1969 m. paskelbtas respublikinės reikšmės urbanistikos paminklu, 1998 m. – kultūros paminklu, o įsigaliojus naujamai Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo redakcijai, 2005 m. jis paskelbtas valstybės saugomu ir Registre jam suteiktas unikalus kodas 16073. Vilniaus senamiesčio, kaip pasaulio paveldo vietovės, urbanistiniai vertingi elementai (angl. *attributes*) (siejama su A-B vertėmis) atitinka Akte nustatytas vertingąsias savybes, kurios periodiškai peržiūrimos ir atnaujinamos (remiamasi Akto versija iki 2024 m. spalio mėn.); pastatai ir jų kompleksai (siejama su C verte) minimi nominacinėje byloje, į Registrą įrašyti atskirai kaip kultūros paveldo objektai Jiems priskirtos individualios vertingosios savybės, kurių apsauga nustatoma nacionaliniais teisės aktais.

Šiuo metu Vilniaus senamiesčio teritorija apima 352,09 ha plotą su 1 912,24 ha apsaugos zona, nustatyta

2010 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu⁹. Apibrėžiant apsaugos zonos ribas, kartu patikslintos ir Vilniaus senamiesčio teritorijos ribos (7,41 ha sumažintas plotas). Šiems pokyčiams pritarė UNESCO Pasaulio paveldo komitetas 2012 m. sprendimu Nr. 36 COM 8B.61¹⁰. Vilniaus senamiesčio apsaugos zoną (angl. *buffer zone*) sudaro ir vizualinį bei funkcinį vientisumo suvokimą formuoja šios urbanistinių vietovių teritorijos: Vilniaus miesto istorinių dalių, vad. Naujamiesčiu, Antakalniu, Rasų kolonija, Žvėryno pietvakarine dalimi, Žvėrynu, teritorijos, taip pat Šnipiškių dalis, vad. Piromontu ir Skansenu.

Vilniaus senamiesčio teritorija apima didelę dalį Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovės (u. k.: 25504)¹¹ teritorijos. Šeštadalį Vilniaus senamiesčio teritorijos (54,8 ha) apima Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato (toliau – Rezervatas) teritorija. Rezervatas įsteigtas 1997 m. siekiant išsaugoti Lietuvos istorinį valstybės ir dvasinės kultūros centrą – Vilniaus pilis, pilių teritoriją ir joje esančius kultūros ir gamtos objektus, organizuoti jų mokslinius tyrimus, reikiama juos tvarkyti ir naudoti. Rezervato teritorija apima dviejų kultūros paminklų teritorijas 1) Vilniaus piliakalnio su papilais ir gyvenvietės teritoriją ir 2) Arkikatedros bazilikos, Žemutinės ir Aukštutinės pilių pastatų, jų liekanų ir kitų statinių kompleksų teritoriją.

⁸ Dr. Birgitta Ringbeck, Management Plans for World Heritage Sites, German Commission for UNESCO, Bonn, 2008 (ISBN: 978-3-940785-02-2), ir Methodology for the development of Management Plans for Urban World Heritage Sites. Faculty of Engineering of the University of Porto | CITTA Research Centre for Territory, Transports and Environment Municipality of Porto. January 2020, prieiga http://www.atlaswh.eu/files/publications/20_1.pdf

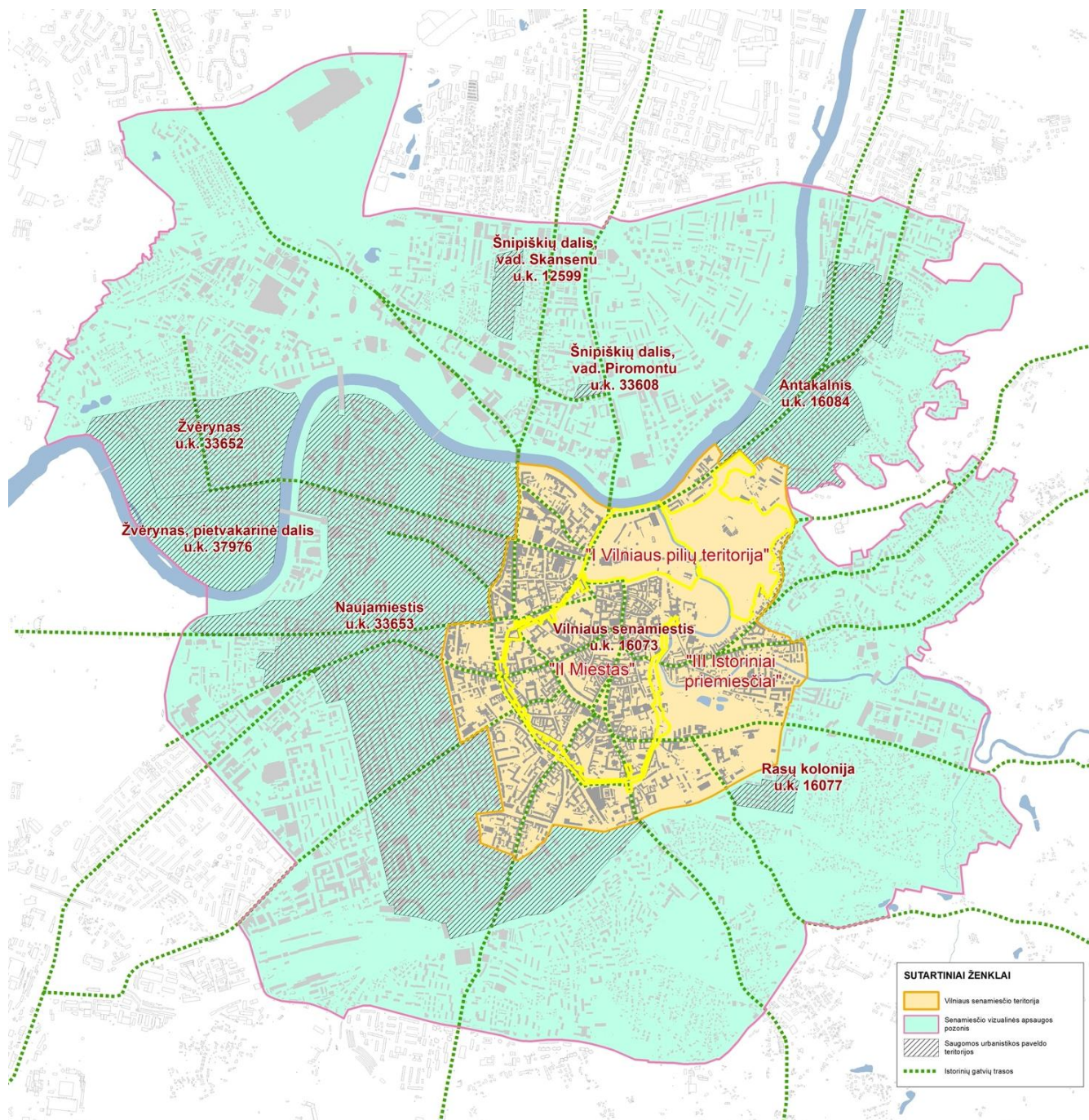
⁹ Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2010 m. spalio 18 d. įsakymas Nr. ĮV-512 „Dėl Vilniaus senamiesčio (unikalus kodas

Kultūros vertybių registre 16073) nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo plano – teritorijos ir apsaugos zonos ribų plano patvirtinimo“, prieiga

<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.77F3A2A4A84A>

¹⁰ UNESCO Pasaulio paveldo komiteto 2012 m. sprendimas Nr. 36 COM 8B.61, prieiga <https://whc.unesco.org/en/decisions/4832>.

¹¹ Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinė vietovė Kultūros vertybių registre, prieiga <https://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/AA03197E-B1E6-4079-A341-612D0C3E42EE/true>



3 schema: iliustruoja Vilniaus senamiesčio urbanistinį kontekstą, vizualinio apsaugos pozonio teritoriją, joje esančias kitas saugomas urbanistines vietas ir istorinių gatvių trasas, kurios sieja senamiestį su visu miestu, taip pat ir čia parodytos trys senamiesčio zonos.

Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorijoje užstatymo kaita reglamentuojama teritorijų planavimo ir apsaugos reglamentais: Vilniaus miesto bendrojo planu (toliau – Bendrasis planas), Vilniaus senamiesčio apsaugos reglamentu, patvirtintu Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2003 m. gruodžio 23 d. įsakymu Nr. ĮV-490, (toliau – Vilniaus senamiesčio reglamentas)¹² ir Vilniaus senamiesčio apsaugos zonos

laikinoju apsaugos reglamentu, patvirtintu Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos direktoriaus 2005 m. balandžio 19 d. įsakymu Nr. Į-167 (toliau – Apsaugos zonos laikinasis reglamentas)¹³, parengtais nekilnojamojo kultūros paveldo inventorių, vertinimo tarybos aktų, nustačiusių šių vietovių vertingąsias savybes ir saugotinus elementus, pagrindu.

¹² <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.227063/asr>

¹³ <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.F753E485205F>

Bendrasis planas yra pagrindinis Vilniaus miesto teritorijų planavimo dokumentas, numatantis svarbiausius miesto erdvinės struktūros vystymo tikslus, kurie įgyvendinami rengiant kompleksinius teritorijų planavimo dokumentus, sektorines programas ir studijas, strategijas ar kitas priemones. Juo siekiama išsaugoti Vilniaus miesto savitumą, neatsiejamą nuo kultūros paveldo (senamiesčio, istorinių priemiesčių) ir gamtinės aplinkos, pirmenybę teikti kompaktiškam miestui vystyti centrinėje (įeina Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorijos) ir vidurinėje miesto zonoje, panaudojant vidinės plėtros rezervus (antrinis teritorijų panaudojimas, modernizavimas, nebaigtų formuoti kvartalų užstatymas).

Vilniaus senamiesčio reglamentas yra pagrindinis Vilniaus senamiesčio apsaugos dokumentas (nustatyta jo viršenybė Bendrojo plano sprendinių atžvilgiu). Jame nustatyti reikalavimai visoms Vilniaus senamiesčio sudėtinėms dalims. Dokumentą sudaro šešios dalys¹⁴. Dėl teisės aktų pokyčių šiuo metu dalis reglamento nuostatų jau yra įgyvendintos arba netekusios galios.

Apsaugos zonos laikinojo reglamento nuostatos taikomos naujai statybai ir rekonstravimui, kitos statybos rūšys šiame dokumente neapibrėžtos. Joje

esančios vertybės bei jų vertingosios savybės saugomos vadovaujantis Nekilnojamojo kultūros paveldo įstatymu ir kitų kultūros paveldo apsaugą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimais.

Vadovaujantis teisės aktais, Bendruoju planu paveldosaugos reikalavimai apsaugos zonai nenustatomi, jie bus nurodyti 2023 m. pradėtame rengti specialiajame teritorijų planavimo dokumente – Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos tvarkymo plane. Juo bus pakeistas Vilniaus senamiesčio reglamentas ir Apsaugos zonos laikinasis reglamentas ir jis taps pagrindiniu Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorijų specialiojo planavimo dokumentu, reglamentuojančiu Vilniaus senamiesčio išsaugojimą, statybos, želdynų tvarkymo darbus ir kt. veiklas konkrečiose minėtos teritorijos dalyse, šių darbų prielaidas bei paveldo apsaugos sąlygas.

Vilniaus senamiesčio nematerialiosios vertės, pvz., Dainų ir šokių švenčių tradicija Baltijos valstybėse, įrašytos ir į UNESCO Reprezentatyviojo žmonijos nematerialaus kultūros paveldo sąrašą bei Nacionalinį nematerialaus kultūros vertybių sąvadą. Šios tradicijos yra papildomai saugomos pagal Lietuvos Respublikos Dainų švenčių tradicijos įstatymą, užtikrinant jų tęstinumą ir išsaugojimą.

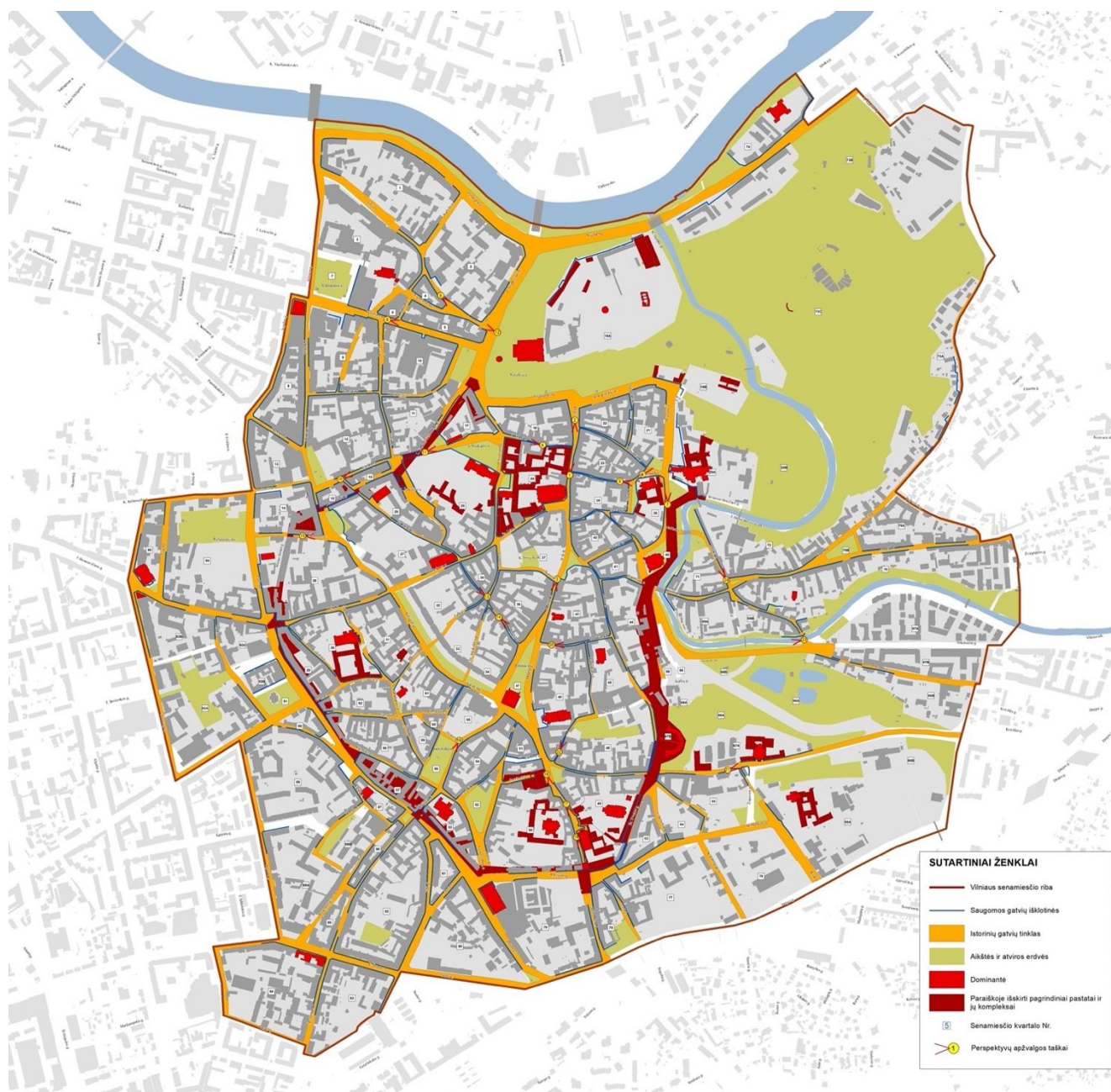
¹⁴ Atskiros bylos (knygos): 1. Bendroji dalis. Bendrosios nuostatos. Senamiesčio vertė, sudėtis, apimtis ir kiti apskaitos duomenys. Senamiesčio apsaugos reglamento sudėtis; 2. Pirmoji dalis. Bendrieji Senamiesčio apsaugos reikalavimai. Reguluojamos veiklos Senamiesčio teritorijoje; 3. Antroji dalis. Specialūs apsaugos reikalavimai paskiroms istorinėms dalims (pirmoji Senamiesčio zona – Vilniaus pilys; antroji Senamiesčio zona – Istorinis Vilniaus branduolys; trečioji Senamiesčio zona – Istoriniai priemiesčiai); 4. Trečioji dalis. Reikalavimai atskiroms Senamiesčio istorinėms dalims (10 Senamiesčio teritorijos zonų), vidaus erdvėms ar jų sekomis saugoti, naudoti bei tvarkyti; 5. Ketvirtoji dalis.

Reikalavimai pavieniams objektams, jų sudėtinėms dalims bei kitoms Senamiesčio sudėtinėms dalims. Ši dalis nuolat papildoma, atsižvelgiant į pakitimus, nustatytus Senamiesčio stebėsenos metu, įvykdžius konkrečių objektų tvarkymo darbus, parengus individualius statinių, statinių kompleksų ir ansamblių nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos reglamentus, pakitus želdinių struktūrai; 6. Penktoji dalis. Nuolat papildoma tiriant kultūrinį sluoksnį (A1610), parengus šios nekilnojamosios kultūros vertybės individualų apsaugos reglamentą, tiriant požemines statinių dalis, pastatų liekanas, kitus teritorijos elementus, nustačius jų kultūrinę vertę.

4 SKYRIUS

ESAMA BŪKLĖ

Esamos būklės apžvalgoje ir Stiprybių, silpnųjų, galimybių ir grėsmių (toliau – SSGG) analizėje remtasi Valstybinės kultūros paveldo komisijos (patariamoji ekspertinė institucija kultūros paveldo apsaugos klausimais Seimui, Vyriausybei ir Prezidentui) sprendimais¹⁵, Departamento ir Rezervato, kurio teritorija patenka į Vertybės teritoriją, direkcijos stebėsenos ataskaitomis, kita aktualia medžiaga, šio plano parengimui samdytų skirtingų sričių ekspertų išvalgomis (2023 m. vid.-2024 pr. laikotarpiu) bei specialios gyventojų apklausos internetu rezultatais (2 priedas).



4 schema iliustruoja Vilniaus senamiesčio vidinį miestovaizdį, kurį charakterizuoja gatvių trasos, gatvių ir aikščių tinklas, istorinių gatvių suformuoti kvartalai, gatvių perspektyvos, todėl šioje schemoje parodytos tos pačios dominantės, ansambliai ir papildomai rodomas gatvių ir aikščių tinklas, senamiesčio kvartalai ir saugomos gatvių išklotinės bei gatvių perspektyvų apžvalgos taškai.

¹⁵ Valstybinė kultūros paveldo komisija, prieiga <https://vkpk.lt/veikla/tyrimai/#>.

4.1. VERTĖS IR VERTINGI ELEMENTAI: ESAMA BŪKLĖ

4.1.1. A vertė: miesto harmoningumas ir integralumas

Vertė	Vertingi elementai (angl. <i>attributes</i>)
Miesto harmoningumas ir integralumas	- Gamtinė aplinka: Neries ir Vilnios šlaitai - Viduramžių radialinio gatvių tinklo planas - Įvairių laikotarpių pastatai ir jų istorinė aplinka - Vilniaus senamiesčio zonos ir jų priklausiniai: Vilniaus pilių teritorija, istorinis branduolys gynybinės sienos ribose, istoriniai priemiesčiai - Panoramos, siluetai.

Vilniaus senamiesčio, kaip UNESCO pasaulio paveldo vietovės, harmoningumas ir integralumas didžiąja dalimi išsaugoti dėl kruopštaus pagrindinių panoramų, perspektyvų ir siluetų valdymo. Nepaisant reikšmingų restauravimo ir konservavimo pastangų, urbanistinės plėtros keliamas poveikis kelia iššūkius senamiesčio vizualiniam vientisumui ir integralumui.

Gamtinė aplinka ir žaliosios erdvės

Gamtinė aplinka, suformuota Neries ir Vilnios upių, vaidina svarbų vaidmenį palaikant Vilniaus senamiesčio istorinį kraštovaizdį. Nuo 2015 m. iki 2024 m. imtinai vykdomi Neries upės krantinių atnaujinimo darbai: keičiama danga, tvarkomi šlaitai, viršutinės krantinės terasos bei viešosios erdvės šalia upės. Įrengiami ir atnaujinami dviračių ir pėsčiųjų takai, laiptai, pandusai (rampos), apšvietimas, terasos, mažoji architektūra, želdynai, tvarkomi lietaus nuotekų tinklai ir pan. Atgaivinta smulkioji pramoginė laivyba, įrengtos lauko kavinės, miestiečiams sugrąžintos prieigos prie upės aktyviam ir pasyviai poilsiui. Atlikti tvarkybos darbai nedaro neigiamos įtakos Vilniaus senamiesčio IVV.

Vilniaus miesto savivaldybės administracija įgyvendino projektą „Vilnios pakrančių tvarkymas Pietinėje tikslinėje teritorijoje“ (ES, valstybės ir savivaldybės lėšomis). Projektas apima pėsčiųjų ir dviračių takų, žaidimo aikštelių, Polocko ir Kranto gatves jungiančio tiltelio, Vilnios šlaito viešosios erdvės, apšvietimo, lietaus nuotekų, mažosios architektūros ir želdynų įrengimą, ženklavinimą.¹⁶ Įgyvendinant projektą, Bernardinų kapinėms įrengtos lietaus nuotekos, taip apsaugant jas nuo erozijos; dešinysis Vilnios kranto šlaitas sutvirtintas prieš įrengiant takus ir želdynus. Tačiau dalis visuomenės žiniasklaidoje atvirai kritikavo vykdomus pakrančių tvarkymo ir pritaikymo poilsiui darbus, teigdama, kad

galimai pakeistas krantinių reljefas, nukasti Vilnios šlaitai, įrengti pernelyg dideli laiptai, kurie gali pažeisti istorinių Bernardinų kapinių apsaugos zoną. Visuomenės kritika taip pat buvo skirta krantinės takų tvorelėms ir tilto dizainui.

Kitos okupacijų ir karų pažeistos vietos šiuo metu neliečiamos arba tvarkomos kaip viešieji želdynai (vienos jau įgyvendintos, kitos – planavimo stadijos) Vilniaus senamiesčio teritorijoje: Geto aukų aikštė, Šv. Onos bažnyčios skveras, Aušros vartų teritorija, Vokiečių g. rekonstrukcija, Šiuolaikinio meno centro (ŠMC) skveras, Reformatų parkas, Vingrių šaltinių skveras, Misionierių sodai; apsaugos zonoje: Šnipiškėse, Tauro kalno parkas su Liuteronų sodais.

Vilniaus senamiesčio teritorijoje želdinių sodinimas derinamas su Departamentu, gaunami leidimai. Pasitvirtino praktika atliekant sodinimo darbus kviesti archeologą, kuris vietoje vertina tyrimų poreikį, stebi procesą. 2023–2024 m. atnaujinama Vilniaus senamiesčio seniūnijoje esančių želdynų inventORIZACIJA (prieš tai inventORIZACIJA atlikta 2013–2014 m.). Didesnis dėmesys bus skiriamas viešųjų erdvių tvarkymo projektinių pasiūlymų viešinimui ir visuomenės supažindinimui, be to, visa informacija apie želdynų tvarkymą ar planuojamus atnaujinimo darbus viešinama laisvai prieinamame interaktyviame žemėlapyje, kuriame nurodyti einamieji ir planuojami projektai, techninių projektų sprendiniai ir želdiniai ir

¹⁶ 07.1.1-CPVA-R-904 „Didžiųjų miestų kompleksinė plėtra“ Vilnios pakrančių tvarkymas Pietinėje tikslinėje teritorijoje: <https://investicijos.vilnius.lt/projects/vilnios-pakranciu-tvarkymas-pietineje-tikslineje-teritorijoje>

etc. Nuo 2023 m. vid. Vilniaus m. sav. diegia viešųjų erdvių kokybės vertinimo sistemą VEKS.

2021–2023 m. sutvarkyta dalis Rezervato teritorijoje esančio Kalnų parko (Bekešo kalno, Didžiosios griovos, Altanos kalno, Gedimino kapo kalno, Trijų Kryžių kalno, Karigailos kalno, Altanos kalno bokštelio), įrengti takai, laiptai, apžvalgos ir atokvėpio aikštelės, edukacijų vietos, automobilių aikštelė ir kt. 2021 m. baigti tvarkyti Kalnų parko estrados suolai ir konstrukcijos. Šioje estradoje vyksta į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonių nematerialaus kultūros paveldo sąrašą įrašytos Dainų šventės renginiai.

Bernardinų sodas po 2012–2013 m. sutvarkymo darbų su atkurta XIX a. aplinka gausiai lankomas miestiečių, vyksta kultūriniai ir edukaciniai renginiai.

Vizualinis integralumas

Vilniaus senamiesčio harmoningumas ir integralumas didžiąja dalimi išsaugotas, atsakingai prižiūrint pagrindines panoramas, perspektyvas ir siluetus. Svarbūs restauravimo darbai, tokie kaip Vilniaus universiteto observatorijos bokštų atkūrimas ir 2018 m. Pacų rūmų stogų rekonstrukcija, pagerino vaizdines perspektyvas nuo Rotušės aikštės. Neigiamas aspektas – šalia Misionierių vienuolyno pastatų ansamblio dar XX a. pokario metais pastatytas (statybos metu nugriauta Vaikelio Jėzaus vaikų prieglaudos pastato dalis) ligoninės korpusas, o XXI a. vietoje jo atsiradę gyvenamieji pastatai daro neigiamą įtaką charakteringai panoramai, žvelgiant iš Maironio ir Užupio g. ir kartu Subačiaus g. perspektyvų. Neigiamą poveikį daro ir per aukštas ir pernelyg masyvus 2003 m. rekonstruotas viešbučio „Novotel“ (Gedimino pr. 16) tūris.

„Architektūrinės kalvos“ koncepcija

Aukštybinių pastatų vystymas dešiniajame Neries upės krante vykdomas pagal „Architektūrinės kalvos“ koncepciją. Pradėta įgyvendinti 1964 m. ši koncepcija pastaraisiais metais gerokai išsiplėtė, ir kai kurie projektai šioje teritorijoje turi problemų dėl aukščio atitikimo ir autentiškumo išsaugojimo. Ši plėtra mažina Vilniaus senamiesčio matomumą iš pagrindinių įvažiavimo traktų ir daro neigiamą įtaką vizualiniam integralumui. Reikšmingas pavyzdys yra aukštybinis pastatas Konstitucijos pr. 18A, kuris neigiamai veikia miesto siluetą, nepaisant Bendrajame plane nustatytų reikalavimų. 2022 m. Kultūros paveldo departamento stebėsenos ataskaitoje pabrėžiamas skubus poreikis peržiūrėti ir išplėsti Bendrajame plane nurodytą

Vis dėlto nuosekli Vilniaus miesto ar Vilniaus senamiesčio želdynų vystymo ir (ar) tvarkymo strategija nėra parengta, projektai įgyvendinami fragmentiškai, pagal poreikį. Dažnai viešųjų erdvių tvarkymo sprendimai ir želdinių įrengimo, priežiūros klausimai sulaukia nevienareikšmių visuomenės vertinimų dėl pasirinkto dizaino sprendimų ir naudojamų medžiagų. Kokybiškai sutvarkytų ir pritaikytų želdynų teritorijoje vis dar trūksta. Pastebima, kad visuomenė vis aktyviau siekia saugoti želdinius, tačiau pasitaiko atvejų, kai konfliktų kyla ir dėl pavienių augalų, objektyviai darančių neigiamą poveikį paveldo statiniams ar jų liekanoms (pvz., auga virš archeologinių liekanų, per arti statinių ir pan.).

Vilniaus senamiesčio, kaip UNESCO pasaulio paveldo vietovės, integralumas ir harmoningumas susiduria su urbanistinio vystymo spaudimu apsaugos zonoje. Planuojama aukštybinė statyba netoli Konstitucijos prospekto ir aplinkinėse teritorijose kelia susirūpinimą dėl jų poveikio miesto vizualiniam vientisumui ir siluetui. Šios problemos buvo pabrėžtos 2017 m. UNESCO Patariamiosios misijos ataskaitoje, kurioje pažymėta, kad bet kokie reikšmingi vizualiniai pokyčiai gali turėti neigiamos reikšmės senamiesčio istoriniam charakteriui. Be to, „Rail Baltica“ geležinkelio koridoriaus integracija, kuris yra Europos Sąjungos Transeuropinio transporto tinklo (TEN-T) dalis, pareikalaus kruopštaus infrastruktūros projektavimo, kad būtų išsaugotas Vilniaus istorinis siluetas.

kontrolinių apžvalgos taškų sąrašą, siekiant išvengti būsimos statybos, kuri galėtų užstoti svarbiausias miesto panoramas ir perspektyvas. Reikalingas griežtesnis reguliavimas siekiant sušvelninti tokių projektų poveikį ir išsaugoti Vilniaus senamiesčio istorinį bei vizualinį integralumą.

Dėl geomorfologinių savybių Vilniaus senamiesčio atžvilgiu tebėra labai svarbių apžvalgos taškų, panoramų, perspektyvų, matomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų ir toli už nustatytos Vilniaus senamiesčio apsaugos zonos ribų. Pirma, tai neurbanizuotas unikalus gamtinis Liepkalnio, Pavilnių, Antakalnio kalvynų, Karoliniškių ir Šeškinės šlaitų horizontas, ypač matomas ir veikiantis nuo Pilies kalno,

Tauro kalno, taip pat Viršuliškių kryptį. Ypač svarbu, kad ant šio Medininkų aukštumų ribos kraštovaizdžio, žvelgiant iš miesto, neiškiltų jokie statinių pavidalai. Būtina nustatyti išlikusius (papildomai) svarbius apžvalgos taškus iš Vilniaus senamiesčio vidaus, kur panoramos, perspektyvos ir kiti architektūros bei urbanistikos parametrai būtų saugomi. Taip pat nustatyti papildomus apžvalgos taškus į Vilniaus senamiestį (pvz., neįvertinta apžvalga leidžiantis J. Basanavičiaus gatvė).

Tebeįvertinamas Vilniaus senamiesčio vizualinis ir funkcinis ryšys su Verkių rūmų kompleksu, Trijų Kryžių kalnu, Šv. Kazimiero bažnyčios kupolu ir Liepkalnio šlaitais. Atsižvelgus į tai, tikslinga peržiūrėti ir papildyti Bendrojo plano kontrolinių apžvalgos taškų sąrašą, įvertinus apžvalgas iš Naujininkų, Liepkalnio,

Markučių–Pavilnių, Verkių–Jeruzalės, Viršuliškių, kartu nurodant, kas konkrečiai dar privalėtų likti apžvelgiama ir neužstota naujos statybos.

Taip pat matoma būtinybė rengiamuose tvarkymo planuose nustatyti aiškius paveldosaugos reikalavimus vizualiai su Vilniaus senamiesčiu susijusių svarbiausių priemiesčių kompleksų aplinkai: Šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčios ir Laterano kanauninkų vienuolyno, Sapiegų rezidencijos ir Viešpaties Jėzaus (Trinitorių) bažnyčios ir vienuolyno, Petro Vileišio rūmų ansamblio, Vilniaus Šv. Kryžiaus Atradimo (Kalvarijų) bažnyčios ir Dominikonų vienuolyno, Šv. arkangelo Rapolo bažnyčios ir Jėzuitų vienuolyno, Šv. apaštalo Pilypo ir Jokūbo bažnyčios ir Dominikonų vienuolyno bei ligoninės, Šv. Stepono bažnyčios ir lydinčių pastatų.

4.1.2. B vertė: miesto planas ir erdvinė struktūra

Vertė	Vertingi elementai (angl. <i>attributes</i>)
B: miesto planas ir erdvinė struktūra	- Viduramžių radialinio gatvių tinklo planas - Gatvių ir kvartalų erdvinė struktūra - Gotikos, renesanso, baroko, klasicizmo, romantizmo ir ankstyvojo XIX a. architektūra: urbanistinės struktūros, pastatai ir jų ansambliai.

Viduramžius menantis mišrus, iš dalies radialinis gatvių tinklas, gatvių ir kvartalų struktūra, istorinių valdų (sklypų) struktūra, užstatymo tipai bei aikščių tinklas yra išlikę.

Pagrindinių Katedros, Simono Daukanto ir Vilniaus universiteto aikščių, išskyrus Rotušės, fizinė būklė gera. Katedros aikštė aktyviai naudojama kultūriniais ir reprezentaciniais renginiais. Simono Daukanto aikštę supa Prezidento rūmai, Vilniaus universiteto ansamblis, De Reusų (dar vadinami Šuazelių) rūmai. 2021 m. nuimtos aikštę juosusios dekoratyvinės XX a. grandinės, siekiant ją pritaikyti žmonėms su negalia ir padidinti aikštės prieinamumą. Rotušės aikštėje stovintis svarbiausias pastatas – Rotušė ir pati aikštė šiuo metu naudojami reprezentaciniais tikslais, čia vyksta miesto ir valstybiniai kultūriniai bei politiniai renginiai. 2005–2007 m. atlikta aikštės rekonstrukcija. Vilniaus universiteto centrinių rūmų prieigose (vad. Bibliotekos kiemas) įrengta stovėjimo aikštelė universiteto reikmėms, tačiau išlieka poreikis šią teritoriją dar labiau pritaikyti žmonių reikmėms. Fiksuojama, kad Rotušės aikštės ir jos prieigų akmenų

danga prastos būklės, nes yra vietų, kuriose akmenys išjudinti.

Vilniaus senamiesčio centrinėje dalyje buvo atkurtos šios struktūros:

1) Visa Mėsinių g. išklotinė nuo Vokiečių g. iki Ligoninės g. šiaurinės dalies ir greta jos tuo pačiu buvusios pokarinės dykvietės vietoje visiškai atkurtas Mėsinių g., Ašmenos g., Dysnos g. ribojamas trikampio plano nedidelis kvartalas, Dysnos g. ir Ašmenos g. erdvės ir iš dalies perspektyvos. Atkurta ir visa buvusi Mėsinių g. perspektyva nuo Vokiečių g. pietų kryptimi.

2) Atstatant du namus ir jų posesijų užstatymą, Stiklių g. 5 ir 7, buvo restauruota (galutinai užpildyta) Stiklių g. šiaurinė išklotinė, atkurtos jos vidaus kiemų erdvės.

3) Atstatant du namus Didžiojoje g. 8 ir 10, atkurti ir visi Didžioji g. 8 posesijos kiemelio pastatai bei jo erdvė, restauruota (galutinai užpildyta) Didžiosios g. rytinė išklotinė nuo Šv. kankinės Paraskevės (Piatnicos) cerkvės ir Chodkevičių rūmų iki

Savičiaus g., atkurta Rotušės aikštės šiaurinės dalies erdvė bei vaizdas.

4) Iš dalies atkurta ir baigta formuoti L. Stuokos-Gucevičiaus g., esančios Vertybės istorinio branduolio teritorijoje, erdvė bei užstatymas, pasitelkiant

Nauja statyba

Reglamentuota nauja statyba intensyviai tebevyksta istorinių priemiesčių teritorijose, naujos statybos ar rekonstrukcijos darbai fiksuojami pavieniauose sklypuose Vilniaus senamiesčio teritorijoje. Vilnios upės kairiajame krante šiuo metu vykdoma didelės apimties konversija ir statomi nauji gyvenamieji kvartalai – vystomas projektas „Architektūros parkas“ (buvusios „Skaiteks“ gamyklos teritorijoje) ir formuojamas naujas Paupio rajonas. 2013 m. vyko tarptautinė UNESCO/ICOMOS patariamoji misija, kuri pateikė teigiamas išvadas dėl projekto „Architektūros parkas“ idėjos. Naujais pastatais užpildyti užstatymo perimetrai ir suformuotos išsklotinės Vilniaus senamiesčio su Naujamiesčiu besiribojančiose Teatro, iš dalies Mindaugo g. Taip pat Šaltinių / Aguonų g. suformuota daugiabučių gyvenamųjų namų uždara perimetrinė struktūra. Svarbūs yra Verslo centro Jogailos g. 4 / Vilniaus g. 17

Apsaugos zona

Fiksuojama naujų pavienių ir kompleksinių gyvenamosios ir komercinės paskirties pastatų statyba, pavyzdžiui, gyvenamosios, komercinės paskirties pastatų statyba Olimpiečių g., Rinktinės–Šeimyniškių kvartalas (buvusio „Žalgirio stadiono“ teritorija), Rinktinės g. 2, Aukštaičių–Paupio g. teritorija ir kt.

Apsaugos zonoje kultūros renginiams įveiklintas tik 2019 m. pagal pirminę funkciją uždarytas Lukiškių izoliatorius-kalėjimas – XX a. pr. kultūros paveldo kompleksas, viena seniausių įkalinimo įstaigų

Migracijos ir būsto kainų įtaka

Erdvinės segregacijos rodikliai nuo 2011 iki 2021 metų rodo segregacijos didėjimą centrinėse Vilniaus miesto dalyse. Būsto kainos Vilniaus senamiestyje stipriai išaugo, viršydamos kainas kitose miesto dalyse. Nepaisant šio kainų kilimo, didelė dalis teritorijos vis dar pasižymi prastos būklės būstu su žema energinio efektyvumo klase ir dideliu renovacijos poreikiu.

Per pastaruosius metus Vilniuje stipriai išaugo socialinė segregacija, ypač Vilniaus senamiesčio teritorijoje. Remiantis 2011–2021 m. surašymo

šiuolaikinės architektūros priemonės (jos šiaurinėje pusėje esama ir visiškai naujų namų, o pietinėje – „Kempinski“ viešbučio priestatas);

5) Panašiu į buvusį užstatymu buvo panaikinta Lydos / Kėdainių g. kampe atsiradusi dykvietė.

ir „Novotel“ viešbučio Gedimino pr. 16 kompleksai, pastatyti išlaikytoje perimetrinėje gatvių erdvių struktūroje. Viename šių projektų, Vilniaus g. 17 atveju, gatvės išsklotinėje, nepavykus išsaugoti, buvo pastatytos ir į kompleksą įkomponuotos trijų XIX–XX a. ribos namų fasadų kopijos. Minėtinas stambus Paupio / Aukštaičių / Kranto g., rekonstruotos kvartalų struktūros užstatymo kompleksas ir greta, kitapus Vilnios, Polocko g. 17, šios gatvės perimetrą užbaigianti daugiabučių namų grupė Užupyje. Naujų pastatų esama ir Žygimantų, Subačiaus, Sodų, Šv. Stepono, Vanagėlio g. ar jų aplinkoje. Dauguma (išskyrus Vanagėlio g. 4, 6) atvejų tęsiamos ar papildomos uždaro perimetrinio užstatymo struktūros. Visiškai atskiras precedentas – keturių naujų daugiabučių namų grupė Misionierių bažnyčios ir vienuolyno ansamblyje, nenumatyta nei Regeneravimo koncepcijoje, nei leistina Reglamente.

Lietuvoje. Po ilgus metus trukusių diskusijų 2024 m. pr. Lietuvos Respublikos Vyriausybė pritarė galutiniam siūlymui reikšmingame kultūros paveldo objekte, Vilniaus koncertų ir sporto rūmuose apsaugos zonoje, įkurti memorialą žydams. Iki 2025 m. lapkričio ketinama parengti Šnipiškių žydų kapinių memorialo galimybių studiją. Tarptautinis konkursas memorialui įkurti planuojamas 2027-ųjų vasario 1 dieną. Įkurtas memorialas bus perduotas Lietuvos nacionaliniam muziejui.

duomenimis, gyventojų skaičius Vilniaus senamiestyje išaugo 12 %, o tai gerokai didesnis augimo tempas nei kitose miesto dalyse. Tačiau šis augimas nebuvo tolygus pagal amžiaus grupes: sumažėjo jaunų suaugusiųjų (20–29 metų) ir senjorų (70+ metų) skaičius. Tai rodo, kad būstas senamiestyje tampa mažiau prieinamas šioms grupėms, greičiausiai dėl didėjančių nekilnojamojo turto kainų ir gentrifikacijos procesų. Tuo tarpu tokiose teritorijose kaip Naujamiesčio ir Šnipiškių rajonai gyventojų skaičius smarkiai išaugo, o tradiciškai

žemesnių pajamų rajonuose, tokiuose kaip Naujininkai, gyventojų skaičius sumažėjo, dar labiau didinant

socialinę segregaciją tarp turtingesnių ir mažiau pasiturinčių Vilniaus rajonų.

Ekonominiai iššūkiai verslui

Vilniaus senamiestyje trūksta įvairių prieinamų paslaugų ir smulkiojo verslo įmonių, kurios dažniausiai negali generuoti didelių pajamų. Gyventojai, kurie negali sau leisti gyventi Vilniaus senamiestyje, gali naudotis šia teritorija tik dėl čia teikiamų paslaugų. Dėl smulkiųjų verslų išstūmimo teritorija tampa patraukli tik aukštesnes pajamas gaunantiems gyventojams. Paslaugų (ir kitos ekonominės veiklos) teikimas kultūros paveldo pastatuose reikalauja papildomų išlaidų. Šie pastatai dažnai netinka šiuolaikinėms ekonominėms veikloms, tokioms kaip biurui, o jų

pritaikymas ir priežiūra yra brangesni. Šios išlaidos tenka veiklas vykdančioms įstaigoms ar įmonėms. Privačių paslaugų atveju šios išlaidos atsispindi paslaugų kainose.

Dėl didėjančios segregacijos ir gentrifikacijos kyla galimas pavojus prarasti vertingus kultūros paveldo objektus. Naujų gyventojų atvykimas yra ekonomiškai motyvuotas, tačiau kartu didina nekilnojamojo turto prieinamumo problemas, dėl kurių gali sumažėti paslaugų įvairovė.

4.1.3. C vertė: senų ir unikalių statinių (objektų) tankumas

Vertė	Vertingi elementai (angl. attributes)
Senų ir unikalių statinių (objektų) tankumas	- Išskirtinės pastatų grupės (6 pagrindiniai kompleksai) - Kiti (kasdieniai) pastatai, jų funkciniai ir erdviniai ryšiai - Muziejai (jų eksponatai).

Senų ir unikalių statinių (objektų) tankis Vilniaus senamiestyje yra vienas svarbiausių IVV elementų. Tai prisideda prie senamiesčio architektūrinio turtingumo, atspindinčio įvairias kultūrinės įtakos, kurios per amžius formavo Vilniaus miesto veidą. Didėjantis saugomų kultūros paveldo objektų skaičius ir jų teisinė apsauga pabrėžia Vilniaus senamiesčio autentiškumą ir integralumo išlaikymo svarbą.

Vilniaus senamiesčio vertingiausieji pastatai ir jų kompleksai (išskyrus po Antrojo pasaulinio karo sunaikintą Vilniaus Didžiosios sinagogos kompleksą) yra išlikę: 20 Romos Katalikų bažnyčių, 4 stačiatikių cerkvės, po vieną evangelikų liuteronų bei reformatų ir vieną unitų (graikų apeigų katalikų) bažnyčią, dvi sinagogos, 21 vienuolynas, daugiau nei 20 rūmų, Rotušė, Mažoji gildija, ir kt. Iš esmės didėja kultūros paveldo objektų ir kompleksų tvarkymo darbų mastas ir apimtys. Restauruota Vilniaus sinagoga Gėlių g. bus pritaikyta kultūrinei veiklai.

Vykdam vienuolynų ir rūmų tvarkybos darbus, atidengta ir restauruota daug polichromijos elementų. Namų fasaduose atidengiami sienų tapybos fragmentai liudija apie barokinio miesto spalvų intensyvumą. 2007–2015 m. vykdyti kultūros paveldo objektų ir vietovių, esančių Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos

zonoje, vertingųjų savybių patikslinimai, atlikti paveldo apsaugos tyrimai ir parengti projektiniai dokumentai. Vilniaus m. sav. iš dalies įgyvendino užsibrėžtus tikslus tvarkyti ir pritaikyti viešajai paskirčiai vertingiausius Vilniaus senamiesčio kultūros paveldo objektus, sudaryti sąlygas kultūriniam turizmui. 2023 m. įvyko Vilniaus senamiesčio centrinėje dalyje stovinčių, tačiau ilgus metus apleistų Kirdiejų rūmų sutvarkymo ir įveiklinimo architektūrinės idėjos konkursas, išrinktas laimėtojas, darbus šiame komplekse numatoma pradėti 2025 m. siekiant čia perkelti Vilniaus miesto muziejų. 2023 m. išrinktas Jonušo Radvilos rūmų pastatų komplekso ir jo prieigų Vilniaus g. 24 tarptautinio atviro architektūrinio projekto konkurso laimėtojas, projektui gautas Vilniaus m. sav. pritarimas. Darbus numatoma užbaigti 2027 m.

Nors ir ne kultūros paveldo objektas, tačiau 2022 m. sutvarkytas nuo 1992 m. neveikęs ir apleistas Gedimino kalno papėdėje įrengtas vasaros paviljonas (buvusi kavinė „Rotonda“), kuriame šiuo metu veikia parko restoranas. Šio paviljono sutvarkymas teigiamai reikšmingas visai teritorijai.

Projektuotojų, savininkų ir pastatų administratorių konsultacijas dėl pastatų ir aplinkos priežiūros, medžiagų ir technikų individualiai teikia

Departamento Vilniaus teritorinis padalinys, Vilniaus m. sav. ir VSAA. Visgi išlieka atliekamų tvarkybos darbų kokybės klausimas, nes esama viešųjų pirkimų sistema valstybėje lemia, kad privaloma rinktis tvarkybos darbų pasiūlymus už žemiausią kainą.

Pastebimas didesnės vykdomų tvarkomųjų statybos darbų ir tvarkybos darbų kontrolės trūkumas bei aktyvesnės ir platesnio masto Vilniaus senamiesčio gyventojų ir pastatų bei patalpų valdytojų konsultavimas dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų ir statinių, esančių senamiesčio teritorijoje, priežiūros. Pasitaiko atvejų, kad tvarkomieji statybos darbai, taip pat tvarkybos darbai atliekami savavališkai arba nukrypstant nuo projekcinės dokumentacijos sprendinių. Statybos darbai, kurių nėra privaloma užbaigti organizuojant Statybos užbaigimo komisiją (paprastasis remontas, kapitalinis remontas ir kt.), atliekami ne pagal suderintus projektų sprendinius (pvz., tūrinių ir sutaptintų „Velux“ tipo stoglangių įrengimo atvejai). Neigiamą įtaką daro nemaskuojami plokštuminiai stoglangiai, kurie ypač išryškėja žiūrint

nuo apžvalgos taškų, gatvių ir aikščių. Vilniaus senamiesčio pastatų išorę keičia techniniai įrenginiai, montuojami ant pastatų išorės, t. y. kondicionieriai, markizės, ventiliaciniai vamzdžiai ir pan. Fiksuojami pažeidimai susiję su vykdomais žemės judinimo darbais, kurių metu žalojamas archeologinis sluoksnis.

Vienas išskirtinis didelio masto projektas yra Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų rekonstrukcija. Pastatyti XV–XVII a. rūmai stovi Žemutinės pilies vietoje, ant išlikusių archeologinių liekanų. 18 metų trukęs restauravimo ir rekonstrukcijos projektas, kurį inicijavo ir finansavo Lietuvos Respublikos Seimas ir Vyriausybė, buvo baigtas 2018 m. Dabar rūmai yra svarbi valstybės ir kultūros renginių vieta, o 2009 m. įkurtas Nacionalinis Valdovų rūmų muziejus yra vienas lankomiausių muziejų Lietuvoje, žinomas dėl aktyvios edukacinės veiklos. LDK Valdovų rūmų atstatymą autentiškumo atžvilgiu visuomenė iki šiol vertina nevienareikšmiškai. Visgi rūmų simbolinio vaidmens reikšmė valstybei kartu su gausia kultūrine ir reprezentacine veikla sumažino diskusijų dėl autentiškumo aktualumą.

Iki šiol nesutvarkytos buvusio vertingo užstatymo vietos:

- buvusios Pijorų kolegijos pastato vieta, Dominikonų g. 4;

- Vilniaus Didžiosios sinagogos ir mikvių pastato liekanų komplekso ir jo aplinkos teritorija. 2022 m. buvo pasirašytas bendradarbiavimo memorandumas tarp žydų bendruomenės ir Vilniaus m. sav. dėl šios

teritorijos. Dokumente numatyta suformuoti Vilniaus Didžiosios sinagogos memorialinį skverą su Žydų bendruomenės centru, pristatančiu Vilniaus Didžiosios sinagogos istoriją ir reikšmę plačiajai visuomenei. Memorandumo nuostatas įgyvendinti vėluojama, tačiau jos išlieka aktualios.

Iššūkiai ir modernios intervencijos

Vilniaus senamiestyje, ypač jo apsaugos zonoje, dar yra gausiai išlikusi medinė miesto architektūra. 2006 m. Vilniaus m. sav. vykdė „Medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programą“. Informacijos apie medinės architektūros svarbą ir priežiūrą vykdo 2022 m. duris atvėręs Medinės miesto architektūros muziejus.

2006 m. Vilniaus m. sav. vykdė Vilniaus miesto gynybinės sienos paveldotvarkos programą iki 2009 m., pavieniai restauravimo ir viešinimo darbai atlikti 2014 m. ir 2016 m. Dalinio finansavimo priemonėse, skirtose medinei miesto architektūrai, nėra išskirta medinės architektūros specifika, pvz., daugiausia pagalbos pastatų savininkams reikia gelbėjant pastatų konstrukcijas, tai yra brangiausia objektų tvarkymo dalis, o jai finansavimas neskiriamas. Būtina atnaujinti Miesto gynybinės sienos išsaugojimo programą pagal naujausius tyrimus ir tęsti gynybinės sienos liekanų

restauravimo ir pristatymo visuomenei darbus.

Daugelyje pastatų yra nemažai išlikusių daugiausia XIX a. pab. – XX a. pr. durų arba jų fragmentų, tačiau autentiškų vartų tik vienetai. Autentiškų durų išsaugojimas yra iššūkis, ypač kai jos nelaikomos vertingosiomis savybėmis, o pastatų fasadai nėra saugomoje išklotinėje. Dažnai susidėvėjusios durys pakeičiamos metalinėmis alternatyvomis. Iki 2024 m. įgyvendintos tik kelios gyventojų iniciatyvos pasinaudojant finansine Vilniaus m. sav. parama restauruoti duris (pvz. Lvovo g. 17A) ir vartus (pvz., Basanavičiaus g. 16). Nuo 2024 m., patvirtinus naująją Vilniaus m. sav. Paveldotvarkos programą, šis skaičius, tikėtina, ženkliai išaugs. Autentiškų langų išlikę mažai. Jų išsaugojimas savininkams kelia problemų dėl energijos taupymo reikalavimų ir didelių restauravimo išlaidų. Saugomas langų medžiagiškumas, skaidymas, konstrukcija, furnitūra.

3 lentelė. Vilniaus senamiesčio šešių pagrindinių kultūros paveldo kompleksų apžvalga, pabrėžiant jų istorinę reikšmę, esamą išsaugojimo būklę ir vykdomus restauravimo darbus.

Kompleksas	Aprašymas	Esama būklė
1. Pilis – Katedra	Tai miesto formavimosi branduolys, vieta, kur kūrėsi miesto valdovai (Aukštutinė ir Žemutinė pilys) ir pirmosios religinės bendruomenės (Katedra), čia aptikti seniausi mieste mūrinių ir medinių statinių fragmentai. Katedros požemiai yra nematoma pastato dalis – pristato šventovės, stovinčios vienoje seniausiais gyvenamų Vilniaus vietų, istoriją, pastato kaitą, čia palaidotus Lietuvos valstybei ir Katalikų Bažnyčiai nusipelnčius asmenis. Kriptose ir koridoriuose įrengta ekspozicija supažindina su laidojimo tradicijomis, archeologiniais radiniais, atveria karališkąjį mauzoliejų. Šioje teritorijoje esančiuose istoriniuose pastatuose įsikūręs Lietuvos nacionalinis muziejus (Gedimino pilies bokšte, Senajame ir Naujajame arsenaluose) ir pastaraisiais metais aktyviai tvarkomi bei įveiklinami kiti komplekso pastatai. Senajame arsenale (rytų korpuse) veikia Lietuvos dailės muziejaus padalinys, Taikomosios dailės ir dizaino muziejus.	- Katedra, varpinė, Naujasis arsenalas ir Pilininko namas išlaikė autentiškumą ir yra geros būklės. 2011–2013 m. iškirtus medžius Gedimino kalno šlaituose, visuomenėje kilo diskusijos dėl pasikeitusio vaizdo, tačiau pripažinta, kad grąžintas istorinis kraštovaizdis. Dėl šlaitų erozijos ir šiaurės vakarų šlaito nuošliaužos 2017 m. buvo paskelbta ekstremali situacija. Atlikus tvarkymo darbus, Gedimino kalnas atvertas lankytojams. 2024–2027 m. numatoma tęsti jo tvarkymo darbus stiprinant kalno šlaitus ir tvarkant Aukštutinės pilies liekanas. Numatytas keltuvo į Gedimino kalną atnaujinimas, o likusių šlaitų tvirtinimas numatytas 2027–2032 m. - Restauruojamos Katedros koplyčios, kurios buvo uždarytos kelis dešimtmečius, taip pat tampa prieinamos lankytojams. Ekskursijos rengiamos ir į Katedros varpinės bokštą (1994 m. tai buvo dar neįmanoma). - Palyginti su 1994 m., šioje pastatų grupėje padaugėjo lankyti pritaikytų pastatų. Naujai tvarkant pastatus, laikomasi darnaus judumo principų.
2. Bernardinų–Šv. Onos–Šv. Mykolo–Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčios	Bernardinų, Šv. Onos bažnyčių ir bernardinų vienuolyno statinių ansamblis yra vienas svarbiausių gotikos stiliaus architektūros paminklų visoje Lietuvoje. Kartu su Šv. Onos bažnyčia, kuri buvo pastatyta netoliese 1495–1500 m. ir dažnai vadinta koplyčia, Bernardinų ansamblis XVI a. pradžios Vilniuje išsiskiria dydžiu ir puošnumu. Savitą architektūrą pabrėžia ir konventui parinkta vieta – prie pat Žemutinės pilies pakraštyje iškilę pastatai tarsi įsijungę į miesto gynybinių įrengimų grandinę. Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia – svarbus renesanso architektūros paminklas.	Bernardinų bažnyčia – šis kultūros paminklas tikinčiųjų ir turistų gausiai lankomas. XXI a. I deš. atlikus jo restauravimo darbus, atvertas unikalus polichrominis dekoras, lankyti pritaikytos bažnyčios varpinė ir palėpė, iš kurios atsiveria nuostabi Vilniaus senamiesčio panorama. Lankyti pritaikytos buvusios laidojimo kriptos ir Šventųjų laiptų (lot. <i>Scala Sancta</i>) koplyčia, statyta sekant Romos Laterano bazilikos Šventųjų laiptų pavyzdžiu. Bernardinų bažnyčios restauravimo darbai tęsiami ir dabar. Pastato struktūros būklė stabili, nereikalauja reikšmingų restauravimo darbų. Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia:

	Švč. Mergelės Marijos Ramintojos (Augustijonų) bažnyčia šioje grupėje išsiskiria, nes pastatyta labai atokiai ir reljefo atžvilgiu yra gerokai aukščiau. Ši bažnyčia yra vienintelė Lietuvoje vienabokštė vėlyvojo baroko bažnyčia ir paskutinis Vilniaus baroko mokyklos paminklas. Priklausė vienuoliams augustinams. Sovietmečiu XX a. vid. buvo pertvarkyta, pritaikant ją daržovių sandėliui: sumontuotos papildomos perdangos, įrengti aukštai ir suskaidyta į atskiras patalpas.	Restauruota 2009 m., ši renesansinė bažnyčia dabar veikia kaip Bažnytinio paveldo muziejus, kuriame saugoma didžiausia Lietuvoje religinio meno kūrinių kolekcija. Muziejus rengia nuolatinės ir laikinas parodas, edukacines programas bei kultūrinius renginius. Pastato struktūros būklė yra stabili, struktūra gerai išsilaikiusi, o pastatas yra prieinamas lankytojams. • Švč. Mergelės Marijos Ramintojos bažnyčioje nuo 2016 m. vykdomas projektas „Ramintoja. Meno sandėlis“, kuriame eksponuojamos šiuolaikinio meno instaliacijos. 2020 m. parengtas tvarkybos darbų projektas, tačiau iki šiol neįgyvendintas. Pastato būklė yra prasta, reikalinga reikšminga priežiūra ir pritaikymo darbai. Bažnyčia iš dalies prieinama kultūriniais renginiams, religinėms funkcijoms, tačiau norint atkurti jos barokinį spindesį būtini restauravimo darbai.
3. Šv. Jonų bažnyčia–Universitetas–Prezidento rūmai	Vilniaus universiteto su Šv. Jonų bažnyčia ir varpine ansamblis, jų architektūra, fizinis mastelis pabrėžia, kad tam tikru metu Vilnius buvo reikšmingas centras Rytų Europos regione. Vilniaus universiteto pastatų kompleksas yra ryškus įvairių stilių architektūros ansamblis, įkurtas XVI a., sklindant renesanso ir reformacijos idėjoms. Jis yra vienas seniausių universitetų Vidurio ir Rytų Europoje. Barokinė Šv. Jonų bažnyčia pastatyta 1426 m., o 1571 m. ji atiteko Jėzuitų ordinui ir laikoma Vilniaus universiteto komplekso dalimi. Šv. Jonų bažnyčios varpinė yra aukščiausias bokštas Vilniaus senamiestyje (68 m.) ir yra matomas daugelio gatvių perspektyvose ir panoramose. XIX a. pr. dviaukščiai reprezentaciniai, šiuo metu Prezidento, rūmai, pabrėžia šios vietos istorinę svarbą. Pirmoji šioje vietoje pastatytų rūmų paskirtis – Vyskupų rūmai (XVI a.), aplink kuriuos plytėjo didžiulis sodas. Paskutinis rūmuose gyvenęs vyskupas buvo Ignatas	• Vilniaus universitete vykstančių stogų ir fasadų restauravimo darbų metu atidengti XVII–XVIII a. sienų tapybos fragmentai, kurie praturtina universiteto istorinius sluoksnius. Universiteto komplekso pastatų struktūros būklė gera, nėra būtinybės atlikti reikšmingus tvarkybos darbus, ansamblis išlaiko savo autentiškumą ir integralumą. • Šv. Jonų bažnyčia yra Vilniaus universiteto ansamblio dalis. Jos varpinė atvira lankytojams, iš kurios atsiveria panoraminiai Vilniaus senamiesčio vaizdai. Struktūra yra stabili, o restauravimo darbai padėjo išlaikyti jos autentiškumą. • Prezidento rūmai – dviejų aukštų rezidencija, pastatyta XIX a., yra geros būklės, konstrukciškai tvirta ir išlaikiusi savo autentiškumą bei integralumą. Šie rūmai ir toliau atlieka svarbų kultūrinį ir politinį vaidmenį Lietuvoje.

	Masalskis (1730–1762), kurio užsakymu kai kuriuos rūmų ansamblio rekonstravimo darbus atliko architektas Laurynas Stuoka-Gucevičius. XVII–XVIII a. rūmai degė, buvo niokojami per karus ar suirutes. Lietuvai atsidūrus carinės Rusijos sudėtyje, Vyskupų rūmų ansamblis tapo laikina rusų imperatoriaus, kunigaikščių ir kitų didikų buveine. 1812 m. čia gyveno rusų caras Aleksandras ir prancūzų imperatorius Napoleonas.	
4. Aušros vartai–Šv. Teresės bažnyčia–Šv. Dvasios cerkvė–Švč. Trejybės (Bazilijonų) bažnyčia–Nacionalinė filharmonija	Šis pastatų kompleksas turi didelę kultūrinę ir istorinę reikšmę, apimdamas religinius ir visuomeninius paminklus. Stačiatikių Šv. Dvasios vienuolyno statinių ansamblis ir Bazilijonų vienuolyno statinių ansamblis buvo svarbūs stačiatikių bei unitų religinės kultūros centrai (mokyklos, bibliotekos, spaustuvės), Basųjų karmelitų vienuolyno pastatų ansamblis su Šv. Teresės bažnyčia ir Aušros vartų koplyčia yra viena reikšmingiausių piligriminų vietų visoje Lietuvoje. Aušros vartai yra vieninteliai išlikę miesto gynybinės sienos vartai. Aušros vartų pastatas sujungtas su Šv. Teresės bažnyčia, sudaro vieną kompleksą. Aušros Vartų gatvė ir jos aplinka liudija Vilniaus senamiesčio daugiakultūriškumą ir daugiakonfesiškumą. Švč. Trejybės bažnyčia ir bazilijonų vienuolyno ansamblis du šimtus metų priklausė Rytų apeigų krikščionims, kurie priėmė uniją su Romos Katalikų Bažnyčia. Tai unikalūs Vilniaus baroko mokyklos paminklas, kuriam būdingas ypatingas formų plastiškumas, skulptūriškumas. Švč. Trejybės varpinės bokštas kartu su kitais varpinių bokštais iki šiol dominuoja Vilniaus senamiesčio panoramoje. Dabartinė Nacionalinė filharmonija įkurta 1900–1902 m. istorizmo stiliumi perstatytame pastate. Iki tol nuo XVI a. pr. pastatas buvo rusų pirklių namai, vėliau jis virto Vilniaus svečių	• Aušros vartų pastatas kartu su Šv. Teresės bažnyčia yra gausiai lankomi kultūros paveldo objektai. • Tęsiama Vilniaus Švč. Trejybės Graikų apeigų katalikų (Bazilijonų) bažnyčios interjero konservavimo ir restauravimo darbai. • 2019–2020 m. atlikta Nacionalinės filharmonijos (buv. Miesto salės rūmai) Didžiosios salės renovacija (atnaujintos grindys, vėdinimo sistema, apšvietimas, pakeistos kėdės ir durys, atlikti salės sienų ir skliautų konservavimo bei restauravimo darbai). Filharmonijos Pasažo skersgatvis, kurio pirmuosiuose aukštuose įsikūrusios kelios parduotuvės, turi potencialo būti aktyviau naudojamas. • Problemiškas yra aikštės anapus Aušros vartų pavidalas. Šiuo metu tai primityviai, tik technologiškai įrengta Daukšos, Bazilijonų, Aušros Vartų, Lapų ir Šv. Dvasios g. transportinė sankryža. Pastaraisiais laikais nutiesus pralaidžią transportinę Drujos gatvę ir ją sujungus su Geležinkelio gatve, ši sankryža prie Aušros vartų nebeturi didžiosios dalies buvusio transportinio krūvio ir laukia tinkamo sutvarkymo.

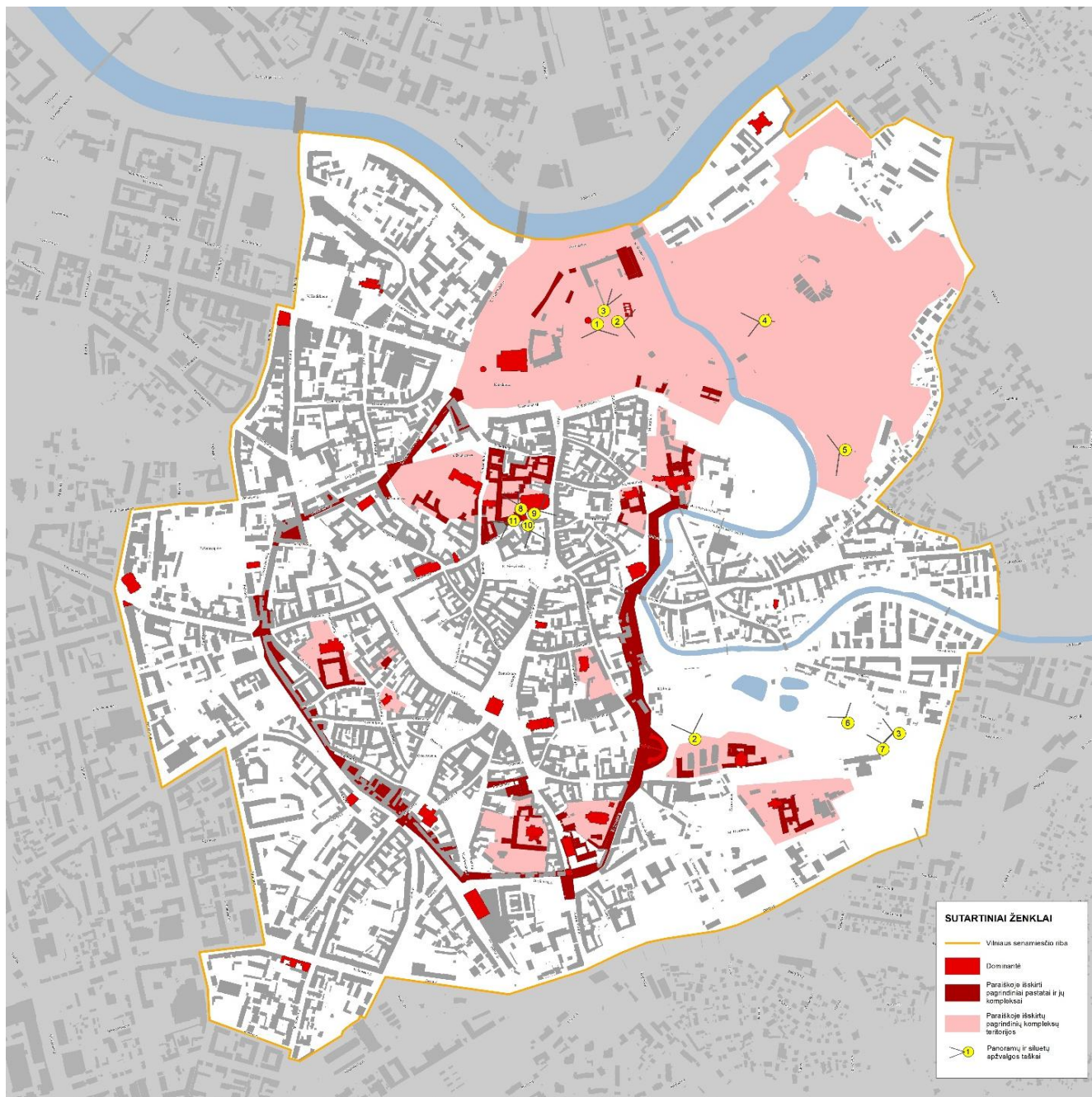
	namais, per daugelį metų ne vieną kartą rekonstruotas. 1905 m. čia vyko Didysis Vilniaus seimas, kurio metu iškelta Lietuvos nepriklausomybės idėja. 1906 m. čia pristatyta pirmosios lietuviškos operos „Birutė“ premjera. Per Pirmąjį pasaulinį karą pastatas buvo ligoninė, o nuo 1940 m. čia įsikūrė Lietuvos nacionalinė filharmonija, viena didžiausių Lietuvos koncertinių salių klasikinės ir šiuolaikinės muzikos koncertams.	
5. Šv. Mikalojaus–Pranciškonų–Liuteronų bažnyčios	Ši bažnyčių grupė atspindi skirtingus Vilniaus istorinius laikotarpius. Šv. Mikalojaus bažnyčia, pastatyta XIII a., yra vienas seniausių išlikusių miesto statinių, istoriškai susijęs su Pranciškonų bažnyčia, esančia vienoje pirmųjų katalikiškų Vilniaus vietovių. XVI a. pastatyta Liuteronų bažnyčia atspindi Vilniaus daugiakultūrį paveldą, ypač miesto ryšius su vokiečių pirklių bendruomene.	• Urbanistiniam kompoziciniam ryšiui tarp Šv. Mikalojaus ir Pranciškonų bažnyčių neigiamos įtakos turi naujos statybos gyvenamasis namas Lydos / Pranciškonų / Šv. Mikalojaus gatvių sankirtoje. Aplinką dako ir architektūriniu požiūriu nedera vaikų darželio pastatas Lydos g. 5 ir naujai pastatytas gyvenamųjų pastatų kompleksas „Pranciškonų parkas“ Pranciškonų g. / Pylimo g. • Pranciškonų bažnyčia šiuo metu restauruojama. Neseniai baigta restauruoti (restauravimo darbai truko 10 metų) unikali lubų tapyba. • Liuteronų bažnyčios struktūros būklė yra gera. šiol saugo savo architektūrinę bei istorinę reikšmę.
6. Vizičių–Misionierių bažnyčios	Įsikūrusios viename iš aukščiausių Vilniaus taškų, Vizičių ir Misionierių bažnyčios siūlo panoramines miesto vaizdų apžvalgas. Misionierių bažnyčios statyba pradėta 1695 m., jos bokštai ir frontonas užbaigti 1722 m., o bažnyčia konsekruota 1730 m. Tolesni renovacijos darbai, vykę 1750–1756 m., kuriems vadovavo architektas Jonas Kristupas Glaubicas, suteikė pastatui rokoko elementų ir išaukštino bokštus, tapusius Vilniaus baroko mokyklos pavyzdžiu. Tuo tarpu Vizičių bažnyčia, pastatyta 1729–1756 m., yra vienintelė centrinio plano katalikų bažnyčia Vilniuje ir retas baroko architektūros paminklas. Abu vienuolynai atliko svarbų vaidmenį miesto religinėje veikloje. Po 1863 m. sukilimo Vizičių vienuolynas buvo	• Vizičių ir Misionierių bažnyčios nenaudojamos pagal pirminę paskirtį ir šiuo metu nėra prieinamos plačiajai visuomenei. Nuo 2021 m. vyksta Misionierių bažnyčios ir vienuolyno komplekso tvarkybos darbai, vienuolyne planuojama įkurti piligrimų namus ir viešbutį, o bažnyčios erdvė po rekonstrukcijos bus pritaikyta renginiams, taps koncertų ir konferencijų centru. Šiuo metu restauruotas pietinis bažnyčios fasadas ir abu bokštai. • Vizičių bažnyčios ir vienuolyno ansamblio teritorijoje ilgą laiką veikė įkalinimo įstaiga ir tik 2018 m. nuosavybė galutinai perduota Vilniaus arkivyskupijai. Pastarojo komplekso būklė prasta. Iki 2026 m. Vilniaus arkivyskupijai vystant „Vilniaus kaip Gailestingumo miesto“ koncepciją, numatoma pradėti Vizičių ansamblio tvarkybos darbus ir kartu su šalia esančia

uždarytas, o bažnyčia paversta stačiatikių cerkve. Po uždarymo ir kitokio panaudojimo laikotarpių, įskaitant buvimą pataisos įstaiga, pastatai 2018 m. buvo grąžinti Katalikų Bažnyčiai.

Misionierių bažnyčia bei vienuolynu įveiklinti šiuos reikšmingus pastatus ir atgaivinti Išganytojo kalvą. Šalia Vizičių bažnyčios ir vienuolyno teritorijos veikia įkalinimo įstaiga, už jos į pietus nuo pietinio miesto apvažiavimo yra istorinės Rasų kapinės ir Vilniaus miesto istorinė dalis, vadinama Rasų kolonija. Istoriskai svarbi Rasų g. ašis neišlikusi, bet šalia esantys pastatai žymi jos buvusią trasą. Priešais Vizičių bažnyčią 2023 m. pab. išduotas leidimas naujos statybos dviejų namų kompleksui „Sanguškų parkas“. Projektas turės įtakos vietos vaizdui, nes šioje vietoje niekada nebuvo reikšmingo užstatymo, aplink vyravo dirbami laukai.

- Vilniaus senamiesčio panoramoms neigiamą įtaką daro Misionierių bažnyčios ir vienuolyno komplekso teritorijoje 2017–2021 m. pastatyta Misionierių sodų daugiabučių namų grupė.
- 2017 m. vykusios Tarptautinės UNESCO/ICOMOS patariamiosios misijos išvadose¹⁷ konstatuota, kad nauja statyba galima, tačiau kartu pateiktos griežtos rekomendacijos dėl vieno iš korpusų aukštumo, taip pat kompleksinių tyrimų nebuvimo, dialogo su visuomene stokos ir pan.
- Vilniaus m. sav. 2019 m. parengė Misionierių sodo, esančio Misionierių bažnyčios ir vienuolyno komplekso šiaurinėje pusėje, atnaujinimo projektą, kuriame numatoma atkurti sodų sistemą, restauruoti istorinius želdinius ir reljefą su autentišku kraštovaizdžiu. Čia atsiras edukacinės ir kultūrinės erdvės. Projektas dar nepradėtas įgyvendinti.

¹⁷ Tarptautinės UNESCO/ICOMOS Patariamiosios misijos ataskaita, prieiga https://www.unesco.lt/images/Straipsniu_dokumentai/misionieriai_misija_ataskaita_v2.pdf



5 schema iliustruoja Vilniaus senamiesčio išorinį miestovaizdį, kuris suvokiamas iš išorės ir jį charakterizuoja matomos miesto panoramos ir siluetai iš apžvalgos taškų viršutinėse terasose ar visuomeninių pastatų viršutiniuose aukštuose, todėl šioje schemoje parodytos dominantės, ansambliai ir minėti apžvalgos taškai.

4.1.4. D vertė: pastatų turtingumas ir kultūros istorija

Vertė	Vertingi elementai
Pastatų turtingumas ir kultūros istorija	- Svarbus politinis, mokslinis ir kultūrinis centras, turėjęs įtakos Rytų Europos kultūros ir architektūros raidai: Vakarų vertybių sklaida LDK teritorijoje, Vilniaus universitetas, knygų leidyba (pirmoji knyga senąja slavų ir latvių kalbomis), svarbus religinis centras (didelė religinių pastatų gausa ir įvairovė) - Rytų ir Vakarų kultūrų sąveikos pavyzdys – vienas iš tolimiausių Rytų Europos viduramžių architektūros pavyzdžių, Vilniaus baroko mokykla.

Vilniaus senamiestis yra išskirtinis architektūros ir kultūros istorijos liudijimas. Išlikę pastatai ir kompleksai, apimantys įvairius stilius ir laikotarpius, atspindi miesto kultūros įvairovę ir architektūros evoliuciją, sujungiančią Rytų ir Vakarų Europos tradicijų įtakas. Išskirtinė bažnyčių, vienuolynų, gyvenamųjų namų ir visuomeninių pastatų sankaupa formuoja ilgalaikį miesto, kaip valdymo, švietimo, dvasinio gyvenimo ir kultūrinių mainų centro įvaizdį.

Vilniaus senamiesčio architektūros paveldo turtingumas atsiskleidžia per reikšmingus pastatus ir jų kompleksus (*žr. 2 schemą*).

Religinės paskirties paveldo išsaugojimo iššūkiai

Pastebima, kad vis mažesnė visuomenės dalis dalyvauja socialinėse praktikose, susijusiose su religinėmis tradicijomis, todėl kyla rizika, kad religiniai pastatai gali būti nepakankamai naudojami ir apleisti. Yra pavyzdžių, kai religinio paveldo objektų funkcijos buvo pakeistos ir nebegalima sugrąžinti jų į pradinę būklę, tačiau pastatams nebuvo priskirta nauja socialinė funkcija (pvz., buvusi kalėjimo vieta Vizičių bažnyčia, šiuo metu apleisti šalia Šv. Dvasios bažnyčios esantys vienuolyno pastatai prie Dominikonų ir Šv. Ignato gatvių). Tokie objektai gali būti pritaikyti kitoms Vilniaus m. sav. reikalingoms socialinėms funkcijoms manais už investicijas į pastatų priežiūros darbus ir kartu užtikrinant jų apsaugą. Gerosios praktikos pavyzdžiai – Bažnytinio paveldo muziejus Vilniaus Šv. Mykolo arkangelo bažnyčios komplekse, kultūriniais renginiams pritaikyta Šv. Kotrynos bažnyčia.

Lietuvos Katalikų Bažnyčia, kurios nuosavybėje sutelkta didžioji reikšmingų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų Vilniaus senamiesčio teritorijoje, yra parengusi savo investicijų planą, kokių eiliškumu investuoja į tvarkybos darbus. Finansų institucijos konservatyviai vertina Bažnyčios galimybes skolintis tokiems darbams, todėl tvarkybos darbų apimtys yra ribotos, galimai mažesnės, nei galėtų būti. Katalikų

Ryšiausios religinės architektūros pavyzdžiai, tokie kaip Katedra, Šv. Onos bažnyčia, Bernardinų bažnyčia ir Šv. Jonų bažnyčia, išryškina Vilniaus reikšmę kaip dvasinio centro. Šie pastatai kartu su svarbiausiais visuomeniniais objektais, tokiais kaip Rotušė ir Vilniaus universitetas, prisideda prie senamiesčio architektūrinio turtingumo. Įvairių architektūros stilių įvairovė – nuo gotikos ir renesanso iki baroko ir klasicizmo – atspindi miesto istorinę svarbą kaip kultūrinio centro Rytų Europoje.

Bažnyčiai, norint perduoti savo nekilnojamąjį turtą panaudai mainais į investicijas tvarkybos darbams, trūksta informacijos, kokio tipo funkcijoms tinkantis turtas būtų paklausus, tad tokio tipo mainus turėtų inicijuoti savivalda. Šiuo metu Lietuvos Katalikų Bažnyčia plėtoja projektą „Vilnius – Gailestingumo miestas“, siekdama sukurti naujas religinių praktikų formas ir pritraukti tarptautinius piligrimus į Vilnių.

Kitų konfesijų religinės bendruomenės susiduria su panašiais turto valdymo iššūkiais. Visgi jos valdo gerokai mažiau turto, tad dėmesį sutelkia į dabartinius bendruomenės poreikius, taip pat savo paveldo aktualizavimo bei memorializacijos klausimus.

Vilnius taip pat garsėja savo žydų paveldu, tačiau po Antrojo pasaulinio karo senamiesčio teritorijoje beveik neliko ryškesnių šio paveldo ženklų. Labiausiai šiuo požiūriu senamiesčio vertei neigiamą įtaką padarė Vilniaus Didžiosios sinagogos sunaikinimas ir jos teritorijos transformacija. Bendras sutarimas tarp bendruomenės ir vietos valdžios dėl šios teritorijos ateities yra pasiektas, bet vėluojama jį vykdyti.

Aktualizuojant religinių bendruomenių paveldą dažnai susiduriama su tokiais standartinėmis kliūtimis kaip atkuriamo paveldo objekto sklypo bei statinio paskirčių nustatymas, keičiamos paskirties sklypo naujai funkcijai tinkamų ribų nustatymas.

Literatūra ir leidyba

2021 m. Vilniui suteiktas UNESCO literatūros miesto statusas UNESCO kūrybinių miestų tinkle. Atitinkamai Vilniaus senamiesčio teritorijoje įsteigta Vilniaus m. sav. pavaldži viešoji įstaiga „Vilnius – UNESCO literatūros miestas“. Jos aktyvi ir

intelektualiai turininga veikla gali reikšmingai prisidėti aktualizuojant Vilniaus senamiesčio nematerialųjį kultūros paveldą, ypač knygų leidybos, literatūros, kultūrinės ir meninės sklaidos srityje, UNESCO aspektu.

4.1.5. E vertė: istorinė miesto gyvenimo sankaupa

Vertė	Vertingi elementai
Istorinė miesto gyvenimo sankaupa	- Pastatų, kompleksų grupių ir erdvių funkcijos ir tradicijos - Harmoningas įvairių istorinių laikotarpių architektūrinių savybių ir tradicijų derinys.

Buvusi LDK sostinė tapo vieta, kur susiliejo Vakarų ir Rytų vertybės ir tradicijos. Ši dinamiška sąveika sukūrė turtingą urbanistinę aplinką, kurioje išryškėjo daugiakultūriškumo, daugiakonfesiškumo ir intelektualinių mainų pėdsakai, ženkliai paveikę miesto architektūrą, viešąsias erdves ir gyvąsias tradicijas. Pastatų, kompleksų grupių ir viešųjų erdvių funkcijos bei tradicijos išliko neatsiejama Vilniaus urbanistinės struktūros dalimi. Įvairūs istoriniai sluoksniai Vilniaus urbanistinėje struktūroje iliustruoja miesto, kaip intelektualinio, kultūrinio ir religinio gyvenimo židinio, tęstinumą ir raidą.

Kultūros paveldas ir švietimo svarba

Miestas išlieka mokslo, politikos ir meno centru, kurio gyvenimą palaiko įvairios mokslo ir švietimo įstaigos bei religinės bendruomenės. Šių įstaigų veikla nuolat prisideda prie miesto kultūrinio gyvybingumo, paversdama jį intelektualinių ir kultūrinių mainų židiniu.

Vilniuje taip pat vyksta daug reikšmingų šiuolaikinio meno ir tradicinės kultūros renginių, pvz., į UNESCO Reprezentatyvųjų žmonių nematerialaus kultūros paveldo sąrašą įtrauktos Baltijos dainų ir šokių šventės. Šie renginiai aktualizuoja bendras Lietuvos, Latvijos ir Estijos tradicijas, stiprindami Vilniaus, kaip kultūrinio centro, reikšmę. Vilniaus senamiesčio tradicinei gyvensenai, papročiams, daugiatautiškumui ir kt. aktualizuoti skirta nuo 2001 m. Vilniaus m. sav. Finansuojama Dailių amatų, etnografinių verslų ir mugių programa. 2021 m. ji buvo pratęsta iki 2030 m. Programoje numatyti įvairūs finansiniai instrumentai padėjo į Vilniaus senamiesčio teritoriją pritraukti tradicinių miesto amatų meistrų, kurtis jų dirbtuvėms, galerijoms. Vykdomos edukacijos dirbtuvėse, supažindinama su miesto amatais tradicinėse miesto mugėse (Kaziuko, Šv. Baltramiejaus ir kt.), įgyvendinami tarptautiniai projektai, dalijamasi žiniomis apie amatus, praktikai priimami Vilniaus dailės akademijos studentai. Visgi 2021 m. pratęstoje Dailių amatų, etnografinių verslų ir mugių programoje yra padidinti nuompinigiai už patalpas miesto amatų meistrų dirbtuvėms ir galerijoms Vilniaus senamiestyje bei edukaciniai įsipareigojimai, todėl

fiksuojamas dirbtuvių, galerijų skaičiaus sumažėjimas nuo 19 (2013 m.) iki 11 (2024 m.).

Lietuvos teisės aktuose neišskiriami miesto ir tautinio paveldo amatų tipai trukdo kurti senųjų miesto amatų naratyvą. Būtina palaikyti vietos bendruomenes, siekiančias įtvirtinti miesto amatų tapatybę. Fiksuojama, kad miesto amatų meistrų yra mažai. Vilniaus senamiesčiui ypač svarbūs su architektūra susiję amatai: akmenskaldystė, dailidystė, drožyba, kalvystė, mūrininkystė, plytininkystė, stiklo apdirbimas, stalystė, stogdengystė, tačiau šių amatų sertifikuoti meistrai sudaro tik apie 4 proc. nacionaliniame Tautinio paveldo produktų sąraše. Vietos gyventojams stinga su pastatų tvarkyba susijusių amatų mokymo ir praktinių konsultacijų centro.

Siekiant spręsti šias problemas, rekomenduojama įsteigti Miesto amatų centrą, kuris veiktų kaip mokymo ir konsultavimo centras, suteiktų technines sąlygas miesto amatų meistrams ir skatintų vietos bendruomenės įsitraukimą į paveldo priežiūrą („pasidaryk pats“ ir kitos iniciatyvos). Pastangos integruoti tradicinius amatus į paveldo išsaugojimo strategijas yra labai svarbios siekiant išlaikyti miesto aplinką. Tai pavyzdžingai iliustruoja 2022 m. atidarytas Medinės miesto architektūros muziejus, kuris padidino visuomenės supratimą apie unikalų Vilniaus medinės architektūros paveldą senamiesčio apsaugos zonoje. Nepaisant šių iniciatyvų, esami finansavimo mechanizmai yra nepakankami, kad patenkintų šių trapių struktūrų poreikius. Reikia papildomų išteklių, siekiant užtikrinti tvarų šių objektų valdymą.

Iššūkiai ir ateities perspektyvos

Vilniaus senamiesčio raidai kylantys iššūkiai rodo, kad nors miesto materialusis kultūros paveldas yra

apsaugotas, didesnis dėmesys turi būti skiriamas nematerialaus kultūros paveldo dokumentavimui ir

išsaugojimui. Didėjantis Vilniaus, kaip turistinio centro, populiarumas reikalauja atidaus valdymo, kad kultūros paveldas išliktų prieinamas, tačiau dėl to jam nebūtų daroma žala.

Dabartiniai migracijos srautai iš Baltarusijos ir Ukrainos suteikia galimybę atvykėliams susipažinti su LDK paveldo vertybėmis, skatinant stipresnį tapatinimąsi su Vilniumi. Vilniaus senamiesčio kultūrinį ir religinį turtingumą atskleidžia įvairūs maldos namai ir jų gausa. XVII a. pr. Vilniuje gyveno 17 tautybių atstovai, kurie vertėsi 100 amatų; 2011 m. Vilniuje gyveno 128 tautybių atstovai, prisidedantys prie materialaus ir nematerialaus paveldo kūrimo per tokius renginius kaip mugės, parodos, koncertai ir gastronomija.

Vidinė ir išorinė migracija didina gyventojų,

kurių asmeninės istorijos santykis su Vilniaus senamiesčiu yra ne toks artimas, skaičių. Jie turi mažiau jo naudojimo patirties, galimai ir mažiau žinių apie jį. Be to, daugėja nuomininkų, kurių santykis su vieta neišplėtotas dėl nesaugios padėties ir prekariškų nuomos sutarčių sąlygų. Vilniaus senamiesčio gyventojams, ypač jauniems suaugusiesiems ir senjorams, sunkiau mobilizuotis sudėtingiems namų priežiūros darbams, ir tai kelia konfliktų.

Fiksuojuama, kad skirtingų tautinių bendruomenių pristatymas Vilniaus senamiesčio kontekste išlieka fragmentiškas, trūksta nuoseklaus reprezentavimo ir informacinių ženklų atskleidimo. Integracijos pastangos gali sustiprinti Vilniaus senamiesčio, kaip daugiatautės ir daugiakultūrės vietos, tapatybę.

4.2. PAVELDO APSAUGOS VALDYMAS: ESAMA BŪKLĖ

4.2.1. Valdymas ir institucijų atsakomybė

Vilniaus senamiesčio kultūros paveldo apsauga yra pavesta kelioms institucijoms nacionaliniu ir vietos lygiu. Nepaisant institucijoms priskirtų funkcijų, vis dar susiduriama su koordinavimo, teisinio ribojimo ir

Atsakomybės nacionaliniu lygiu

Nacionaliniu lygiu Lietuvoje už Vilniaus senamiesčio apsaugą yra atsakinga Kultūros ministerija. Ministerija užtikrina, kad būtų laikomasi nacionalinės paveldo apsaugos politikos ir tarptautinių standartų, įskaitant UNESCO nustatytus reikalavimus. Kultūros

atsakomybių pasidalinimo iššūkiais. Šiame skyriuje apžvelgiamos paveldo institucijų veiklos sritys ir funkcijos, susijusios su Vilniaus senamiesčio paveldo apsaugos valdymu.

paveldo politiką nacionaliniu lygiu įgyvendina prie Kultūros ministerijos veikianti įstaiga – Departamentas. Vilniuje veikia šios įstaigos teritorinis padalinys – Departamento Vilniaus teritorinis skyrius.

Atsakomybės vietos lygiu

Vilniaus m. sav. atsako už viešojo administravimo ir kasdienės Vilniaus senamiesčio bei jo apsaugos zonos valdymo veiklas. Ji atsakinga už statybų leidimų išdavimą, viešųjų erdvių tvarkymą, infrastruktūros priežiūrą ir užtikrinimą, kad paveldosaugos priemonės būtų integruotos į savivaldybės projektus. Visgi maždaug šeštadalis Vilniaus senamiesčio teritorijos patenka į Rezervato teritoriją, kurią administruoja Kultūros ministerijai pavaldi Rezervato direkcija.

Vilniaus senamiesčio vietos valdytoju (angl. *Site Manager*) paskirta Vilniaus m. sav. pavaldi viešoji įstaiga VSAA, įsteigta 1998 m. VSAA steigimo pagrindas – 1996 m. parengta Vilniaus senamiesčio atgaivinimo strategija, kurios parengimą finansavo

Pasaulio bankas (angl. *World Bank*) ir Vilniaus m. sav.

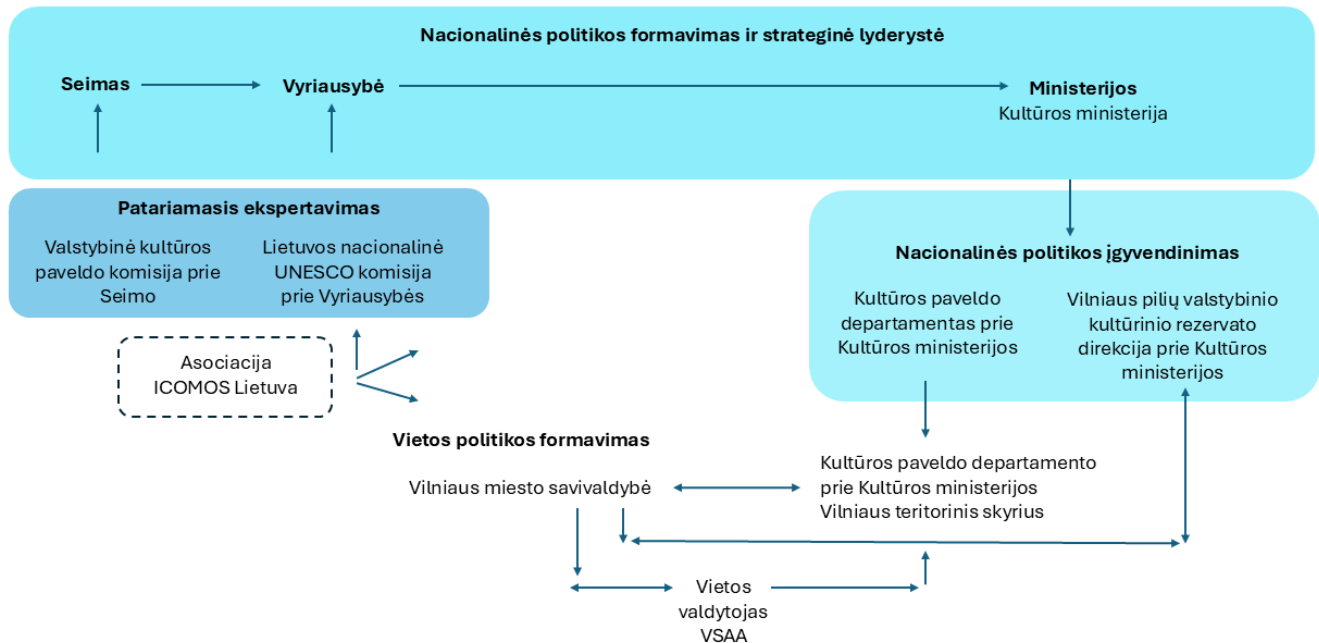
Šiuo metu Strategijos tikslai pasiekti iš dalies. VSAA veikia iki šiol, tačiau tik kaip Vilniaus m. sav. pavaldi įstaiga. Planuotas VSAA pavaldumas ir KM dėl teisinių apribojimų neįgyvendintas. Plečiant VSAA įkurtas Informacinis centras, vykdomos kasmetinės Vilniaus senamiesčio atgaivinimo programos, bendruomene skatinama prisidėti ir įtraukiama į paveldo apsaugos klausimus. Kokybinis pokytis Vilniaus senamiesčio atgaivinimo atžvilgiu nuo 1994 m. jau įvyko, tačiau kyla naujų iššūkių, susijusių su senamiesčio išsaugojimu, tvariu naudojimu, puoselėjimu. Nuo 1994 m. pasikeitė visuomenės ir vietos gyventojų požiūris į Vilniaus senamiestį, tad siekiama įsiklausyti į gyventojų poreikius, kurie tapo

sąmoningesni ir aktyvesni siekiant išsaugoti kultūros paveldą.

Teisiniai apribojimai lėmė, kad 1998 m. VSAA įkurta tik kaip Vilniaus m. sav. pavaldi viešoji įstaiga – tai apribojo įstaigos finansavimo ir savarankiškumo galimybes. Strategijoje numatyti uždaviniai, susiję su nekilnojamojo turto ir fondų, neįgyvendinti, nes tam

nebuvo suteikti Vilniaus m. sav. įgaliojimai ir dešimtajame dešimtmetyje galiojusi teisinė sistema. Būtina atnaujinti VSAA funkcijas ir veiklos kryptis.

Trūksta efektyvaus dialogo tarp nacionalinių ir savivaldybės lygmens institucijų ir kitų įstaigų, susijusių su Vilniaus senamiesčio teritorijos valdymu.



6 schema iliustruoja esamą Vilniaus senamiesčio valdymą.

Instituciniai iššūkiai

Vienas iš esminių paveldosaugos valdymo iššūkių yra atsakomybės fragmentacija tarp nacionalinių ir vietos valdžios institucijų. Toks atsakomybės pasidalijimas dažnai sukelia neefektyvumą ir funkcijų dubliavimąsi.

Nuo 2013 m. vadovaujantis teisės aktais, atskirtos valstybės ir savivaldybių nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų (toliau – Vertinimo tarybos) kompetencijos: Departamento Vertinimo tarybos vertina valstybinio ir regioninio reikšmingumo lygmens objektus ir vietas, o savivaldybių – vietinio reikšmingumo lygmens.

Vilniaus senamiesčiui suteiktas aukščiausias reikšmingumo ir apsaugos – paminklo – statusas, ir tai reiškia valstybės institucijų atsakomybę dėl jų

apsaugos, nes Vilniaus m. sav. Vertinimo tarybos vertina tik vietinio reikšmingumo lygmens objektus ir vietas, todėl Vilniaus senamiesčio atveju ji beveik nedalyvauja kultūros paveldo apskaitos procese. Pasitaiko atvejų, kad svarstant greta esančius skirtingo reikšmingumo lygmens paveldo objektų klausimus viena institucija dažnai nežino apie kitoje institucijoje priimtus sprendimus.

Be to, yra spragų koordinuojant mažesnės reikšmės pastatų stebėseną, priežiūrą ir apsaugą, dėl ko susidaro neišsami paveldo duomenų bazė ir nevienodas išsaugojimo strategijų taikymas. Kitas iššūkis yra ribotos su kultūros paveldu dirbančių įvairių sričių specialistų gebėjimų stiprinimo ir suvokimo didinimo galimybės.

Teisės aktų reformos ir būsimi pokyčiai

Pagrindinis kultūros paveldo apsaugą reglamentuojantis įstatymas yra Nekilnojamojo

kultūros paveldo apsaugos įstatymas¹⁸, taip pat svarbūs Saugomų teritorijų, Specialiųjų žemės naudojimo

¹⁸ Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas

<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9BC8AEE9D9F8/asr.>

sąlygų, Žemės, Teritorijų planavimo, Statybos ir kiti įstatymai. Nuo 1994 m. Vilniaus senamiesčio teritorijai taikomas apsaugos specialusis režimas, kurį nustato individualūs teisės aktai.¹⁹ Kultūros ministerijos 2023–2024 m. rengė Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo pakeitimo įstatymo projektą. Įstatymo projekte siūloma išgryninti ir aiškiai atskirti tvarkybos, statybos ir prevencinės priežiūros darbus, institucijų atsakomybes, įdiegti vieno langelio principą, įgyvendinti Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų

Tvarus turizmo valdymas

Vilniaus miesto strateginiame plėtros plane 2021–2030 m. vienas iš pagrindinių tikslų yra „Turistinių vietovių efektyvus valdymas ir patraukli turizmo aplinka“. Šiuo tikslu siekiama užtikrinti efektyvų Vilniaus, kaip turistinės vietovės, valdymą, orientuotą į tvaraus turizmo planavimą, infrastruktūros plėtrą ir partnerystės tarp turizmo suinteresuotųjų šalių skatinimą. Tvaraus turizmo plėtra skirta tenkinti tiek gyventojų, tiek keliautojų poreikius, generuojant socialinę ir ekonominę naudą miestui bei stiprinant suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimą.

4.2.2. Stebėsena ir ataskaitų rengimas

Teisinė bazė ir institucijų atsakomybės

Lietuvoje vietovių būklės stebėsena reglamentuojama dviem teisės aktais: Nekilnojamojo kultūros paveldo objektų stebėsenos taisyklėmis ir Kultūros paveldo vietovių stebėsenos taisyklėmis, kuriose nurodyta, kad vietovės, įrašytos į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą Lietuvos teritorijoje, apžiūrimos kasmet. Vietovių stebėseną koordinuoja Kultūros ministerija, įgyvendina – Departamentas. Rezervato, kurio teritorija įeina į Vilniaus senamiesčio teritoriją, stebėseną vykdo Rezervato direkcija.

Duomenų spragos

Paskutinis kompleksinis visų pastatų Vilniaus senamiestyje inventorizavimas buvo atliktas Vilniaus m. sav. užsakymu 2001 m., vėliau inventorizavimas vykdomas fragmentiškai fiksuojant

tarnybos reikalavimus dėl antikorupcijos, užtikrinti geresnę UNESCO vertybių apsaugą, didesnę visuomenės įtraukimą, patikslinti įstatyme vartojamas sąvokas, integruojant UNESCO srityje vartojamas sąvokas „išskirtinė visuotinė vertė“, „pasaulio paveldo vertybė“, „valdymo planas“, „vietos valdytojas“, „poveikio paveldui vertinimas“ ir jų taikymą bei susijusias procedūras. Atnaujinti nuostatas numatyta 2024–2025 m.

Siekiant įgyvendinti šiuos tikslus, minėtame Strateginiame plėtros plane numatytos priemonės tvaraus turizmo plėtros planavimui, įgyvendinimui ir stebėsenai užtikrinti. Tačiau, nepaisant šio dėmesio, Vilniuje iki šiol nėra ilgalaikės tvaraus turizmo plėtros strategijos. Toks dokumentas, kuriame būtų numatytos konkrečios veiklos ir rodikliai, yra būtinas siekiant veiksmingai įgyvendinti ir stebėti tvaraus turizmo priemones. Šiuo metu miestui trūksta aiškos hierarchinės struktūros, organizuojančios ir įgyvendinančios turizmo sektoriaus politiką.

Savivaldybių paveldo apsaugos padaliniai ne rečiau kaip kartą per 5 metus apžiūri kiekvieną valstybės ir savivaldybės saugomą objektą ir perduoda šią informaciją Departamentui. Vilniaus senamiesčio atveju apžiūros aktus rengia VSAA. Departamento Vilniaus teritorinis skyrius ne rečiau kaip kartą per 5 m. apžiūri kiekvieną į Registrą įrašytą kultūros paveldo objektą, kuris nėra paskelbtas valstybės arba savivaldybės saugomu.

atskirų vertingųjų savybių (tiek vietovės, tiek pastatų) būklę ir atnaujinant vertinimo tarybos aktus. Vilniaus senamiesčio būklės ir jos pokyčio stebėsenos duomenys fiksuojami fragmentiškai, nėra skaitmenizuoti ir

¹⁹ Paminklotvarkos departamento prie Statybos ir urbanistikos ministerijos direktoriaus 1994-05-10 įsakymas Nr. 28 „Dėl Vilniaus miesto centrinės dalies paskelbimo vietinės reikšmės urbanistikos paminklų patvirtinimo“, Vilniaus miesto savivaldybės valdybos 1994-06-16 potvarkis Nr. 1156V „Dėl Vilniaus miesto vietinės reikšmės urbanistikos paminklo zonos reguliuojamo užstatymo

teritorijos režimo patvirtinimo“ ir Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Kultūros ministerijos 2005-04-19 direktoriaus įsakymas Nr. Į-167 „Dėl Pasaulinio paveldo objekto – kultūros paminklo UIP – Vilniaus istorinio centro apsaugos zonos laikinojo apsaugos reglamento patvirtinimo“.

kompleksiškai renkami bei analizuojami. Į stebėsenos vykdymą nėra įtraukiami ekspertai iš išorės, mokslo ir kitų institucijų atstovai, nors šią galimybę sudaro teisės aktai. Neaiškūs stebėsenos tikslai, uždaviniai, vizija,

Priežiūros darbų kokybė

Išlieka atliekamų tvarkybos darbų kokybės klausimas, nes esama viešųjų pirkimų sistema valstybėje lemia, kad privaloma rinktis tvarkybos darbų pasiūlymus už žemiausią kainą. Pasitaiko atvejų, kad tvarkomieji statybos darbai, taip pat tvarkybos darbai atliekami savavališkai arba nukrypstant nuo projektinės dokumentacijos sprendinių. Statybos darbai, kurių nėra privaloma užbaigti organizuojant Statybos užbaigimo komisiją (paprastasis remontas, kapitalinis remontas ir kt.), atliekami ne pagal suderintus projektų sprendinius (pvz., tūrinių ir sutapdintų „Velux“ tipo stoglangių įrengimo atvejai). Neigiamą įtaką daro nemaskuojami plokštuminiai stoglangiai, kurie ypač išryškėja žiūrint nuo apžvalgos taškų, gatvių ir aikščių. Vilniaus senamiesčio pastatų išorę keičia techniniai įrenginiai, montuojami ant pastatų išorės, t. y. kondicionieriai, markizės, ventiliaciniai vamzdžiai ir pan. Fiksuojami pažeidimai susiję su vykdomais žemės judinimo darbais, kurių metu žalojamas archeologinis sluoksnis.

Oro tarša

Skirtingose Vilniaus miesto vietose sumontuoti jutikliai, leidžiantys realiuoju laiku stebėti taršos kiekį mieste „[Miesto plaučiai](https://miestoplauciai.vilnius.lt)“ (<https://miestoplauciai.vilnius.lt>). Vienas jutiklis oro taršos kaitai stebėti įrengtas Vilniaus senamiesčio teritorijoje. Jutiklio duomenys leidžia geriau suprasti miesto foninę oro taršą. Pastaraisiais metais oro taršos situacija Vilniaus mieste išliko stabili. Taip pat atliekami ir viešinami pasyvių sorbentų, taršos tyrimai prie gatvių (apsaugos zonoje tiriamos trys zonos: Konstitucijos pr., Šeimyniškių g., Tūkstantmečio g.).

Siekiant gerinti oro kokybę, Vilniaus m.

Vizualinė tarša

Per mažai dėmesio skiriama techninių įrenginių (elektros ir dujotiekio spintos, kelio ženklai, apsaugos sistemos) išvaizdai, estetiniam apipavidalinimui ir jų vietos parinkimui.

Besikeičiantys socialiniai ir ekonominiai poreikiai gali keisti bendrą Vilniaus senamiesčio vaizdą, o tai gali turėti įtakos jo autentiškumui ir vientisumui. Vilniaus senamiestis pritraukia miesto

atsakomybių pasiskirstymas; nevykdoma techninė paveldo objektų būklės stebėseną; nevykdoma kultūrinio kraštovaizdžio pokyčių stebėseną.

Pastebimas didesnės vykdomų tvarkomųjų statybos darbų ir tvarkybos darbų kontrolės trūkumas bei aktyvesnės ir platesnio masto Vilniaus senamiesčio gyventojų ir pastatų bei patalpų valdytojų konsultavimas dėl nekilnojamojo kultūros paveldo objektų ir statinių, esančių senamiesčio teritorijoje, priežiūros. Pastatų būklės detalizavimo ir kompleksinės analizės stoka. Pastatai, neįrašyti į Registrą, tačiau Vertinimo tarybos akte nurodyti kaip vietovės vertingosios savybės (vertingųjų savybių požymių turintys ar urbanistinės struktūros statiniai) ir formuojantys vertingą miestovaizdį, neinventorizuojami, nėra fiksuojama ir vertinama jų fizinė būklė.

Vertingųjų savybių atranka ir apskaita Vilniaus senamiestyje sukelia darbų dubliavimą tarp skirtingų institucijų ir apsunkina šios teritorijos išsaugojimą bei strateginį būtinų veiksmų planavimą.

savivaldybė didina želdynų plotus miesto gatvėse.

Remiantis Bendrojo plano nuostatomis, Vilniaus senamiestyje numatyta atnaujinti ir optimizuoti šilumos tiekimo tinklus. Teritorijoje prie centralizuoto šilumos tiekimo prijungiami nauji objektai. Planuojant plėtrą, vadovaujamosi Vilniaus miesto šilumos ūkio specialiuoju planu. Nepaisydama intensyvaus šilumos tinklų modernizavimo ir gyventojų skatinimo prisijungti prie centralizuoto šildymo tinklų, dalis Vilniaus senamiesčio gyventojų vis dar naudoja senais židiniais, deginamas kietasis kuras, kuris žymiai prisideda prie oro kokybės blogėjimo.

svečius (vienadienius lankytojus ir turistus), kuriems verslas siūlo didelę paslaugų (apgyvendinimo, maitinimo, prekybos vietų) įvairovę ir siekia atkreipti keliautojų dėmesį vizualiniais sprendimais, didindamas maitinimo paslaugų pasiūlą pėsčiųjų judėjimui skirtose zonose. Verslo įmonės ir vietos bendruomenės Vilniaus senamiestyje puošia pastatų fasadus, vitrinas ir viešąsias erdves, tačiau vizualiniai sprendimai sukelia

visuomenės diskusijas ir skirtingus požiūrius.

Intensyvi maitinimo paslaugų plėtra (ypač po COVID-19 pandemijos suvaržymų) pėsčiųjų zonose

sukelia nepatogumų gyventojams ir miesto svečiams, ypač vyresnio amžiaus, su mažamečiais vaikais, turintiems judėjimo negalią.

Visuomenės dalyvavimas ir bendruomenės įtraukimas stebėsenos veikloje

Pagrindiniai Statybos, Teritorijų planavimo, Planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo įstatymai numato projektų viešinimo procedūras. Nuo 1996 m. Vyriausybės priimti visuomenės informavimo, konsultavimo ir dalyvavimo priimanč sprendimus dėl teritorijų planavimo nuostatai reglamentuoja procedūras, siekiant didesnės visuomenės dalies įtraukties į planavimo procesus, ir yra nuolat tikslinami. 2008 m. sukurti informaciniai statybų vartai (www.infostatyba.lt), kuriuose viešinami statybą leidžiantys dokumentai; pažymėtina, kad projektai viešinami jau projektinių pasiūlymų, t. y. architektūros idėjos įgyvendinimo pradinėje stadijoje. Šiuo metu atnaujintame Statybos įstatyme numatytas didesnis visuomenės įtraukimas specialiųjų reikalavimų išdavimo ir projektinių pasiūlymų viešinimo stadijose.

Nuo 2015 m. veikia valstybinė teritorijų planavimo dokumentų rengimo (įskaitant viešinimo ir konsultavimo procedūras) ir teritorijų planavimo proceso priežiūros informacinė sistema (www.tpdirs.lt). Abi sistemos leidžia gyventojams stebėti procesą detaliųjų planų rengimo metu ir pamatyti jau parengtus projektinius pasiūlymus. Galimybė teikti pastabas ir pasiūlymus yra. Informacija taip pat skelbiama Vilniaus m. sav. interneto svetainėje. Be to, projektų viešinimas vykdomas statant statybose standus su informacija apie projektus, informuojant suinteresuotus asmenis registruotais laiškais, renkant privalomus sutikimus, viešinant projektus savivaldybių puslapiuose²⁰.

Visi vieši projektinių pasiūlymų ir teritorijų planavimo dokumentų svarstymai užtikrinami vaizdo transliacijos būdu. Nuoroda į vaizdo transliaciją iki viešo svarstymo nurodoma viešo susirinkimo skelbime. Vilniaus m. sav. visus projektus perkelia į viešai pasiekiamą 3D miesto modelį²¹.

Pastarąjį dešimtmetį Vilniaus senamiestyje, ypač baroko ansambliuose (Misionierių vienuolyno statinių ansamblyje ir Šv. apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčios, Dominikonų vienuolyno ansamblio ir Šv. Jokūbo ligoninės statinių komplekse), vykdomos statybos sukėlė didelį rezonansą visuomenėje ir paveldosaugos institucijose. Valstybinė kultūros paveldo komisija

2022 m. atliko Vilniaus baroko ansamblių statybų tyrimą ir konstatavo sisteminės problemas dėl kultūros paveldo objektų privatizavimo, tyrimų ir ekspertizų vykdymo, vertinimo tarybų sprendimų ir apsaugos reglamentų, teritorijų planavimo, architektūrinių konkursų ir statybų įgyvendinimo ir viešojo intereso užtikrinimo ir teikė siūlymus problemoms spręsti. Daugelis problemų, kurias nustatė tyrimas, tiesiogiai susijusios su valdymo klausimais ir procedūromis. Visi projektai įgyvendinami vadovaujantis galiojančiais teisės aktais (kitais nebūtų gauti statybą leidžiantys dokumentai) ir jie įgyvendina Bendrojo plano tikslą skatinti, kad senamiestyje išliktų ir daugėtų gyvenamųjų būstų, tačiau projektai sukėlė didžiulių įtampų, lėmusių gilėjantį nepasitikėjimą tarp visuomenės, investuotojų ir specialistų, tai apsunkino dialogą dėl galimų problemų sprendimų būdų, paveldosaugos specialistų ir architektų bendruomenių susiskaldymą, iškėlė daugybę su skaidrumu ir sąžiningumu susijusių klausimų, į kuriuos turi atsakyti teisėsaugos institucijos. 2017 m. Tarptautinės UNESCO/ICOMOS patariamiosios misijos ataskaitoje dėl Misionierių vienuolyno statinių ansamblio pabrėžiama, kad rengiant Vilniaus senamiesčio valdymo planą būtina kartu su visomis suinteresuotomis šalimis diskutuoti dėl Vilniaus senamiesčio apsaugos ir tvaraus pokyčių valdymo. Ekspertai identifikuoja, kad nėra bendro supratimo dėl pokyčių Vilniaus senamiestyje, tai yra viena iš pagrindinių interesų grupių konfliktų priežasčių.

Nepriklausomai nuo didelės informacinės sklaidos internete dalis Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorijos gyventojų pasigenda gyvo projektų sprendinių aptarimo. Šiuo tikslu dažniausiai naudojamos VSAA ir Vilniaus m. sav. patalpos. Nors galimybės teikti pastabas ir pasiūlymus dėl teritorijų planavimo dokumentų rengimo yra, trūksta sąlygų reikšmingai diskutijai.

Fiksuojama, kad nėra išnaudojamos visos paveldo bendruomenės įtraukimo į sprendinių priėmimo procesus galimybės: retai organizuojamos bendros profesionalų ir gyventojų diskusijos, nesinaudojama Vilniaus m. sav. teritorijoje veikiančių

²⁰ <https://vilnius.lt/lt/savivaldybe/miesto-pletra/teritoriju-planavimo-viesumas/>;
<https://vilnius.lt/lt/savivaldybe/miesto-pletra/numatomo-statiniu->

projektaavimo-viesumas/.

²¹ <https://3d.vilnius.lt/scenos/projektiniai-pasiulymai-ir-techniniai-projektai>

kaimynijų tinklu. Formalizavus viešinimo procedūras, neišplėtotas ankstyvų diskusijų segmentas, kai siūlomus

sprendimas būtų galima aptarti dar jų idėjų lygmeniu.

Technologiniai įrankiai ir inovacijos paveldosaugos stebėsenai

Teritorijų planavimo ir kartu viešinimo tikslais yra sukurtos ir naudojamos interaktyvios, GIS pagrindu paruoštos bei viešai prieinamos Vilniaus miesto planavimo dokumentų atvaizdavimo sistemos (3D miesto modelis su integruotais panoraminės apžvalgos taškais, panoramomis, siluetais, dominantėmis vykdančios pokyčių stebėseną (<http://3d.vilnius.lt>)); „Vilniaus DNR projektas“ (<https://zemelapiai.vplanas.lt/vilniausdnr/lt>) su istoriniais žemėlapiais ir istorine medžiaga; informacija apie kompleksinius ir specialiuosius planavimo dokumentus). Šie technologiniai privalumai Vilniaus m. sav. suteikia galimybę planuoti ir reaguoti į vietos poreikius bei pokyčius.

Dėl technologiškai neatnaujintos Registro informacinės sistemos, kaip nacionalinės kultūros

paveldo duomenų bazės, teritorijų planavimas ir kitos susijusios užduotys užima daug daugiau laiko, ne visada viešai pasiekama naujausia informacija įvelia įvairių klaidų ir spragų duomenyse bei galutiniuose sprendimuose. Nuo 2023 m. vid. iki 2026 m. vid. įgyvendinamas valstybinis projektas „Kultūros paveldo informacinių sistemų konsolidavimas ir modernizavimas“ pasitelkiant valstybės ir Europos Sąjungos finansinę paramą, kuriuo siekiama modernizuoti ir konsoliduoti informacines sistemas ir sukurti jungtinę skaitmeninio ir suskaitmeninto kultūros turinio, įskaitant kultūros paveldą, platformą „eKultūra“ bei modernizuoti Departamento valdomą Registrą ir susijusią sistemą KPEPIS.

Turizmo poveikio stebėseną

Už rinkodarą atsakingos organizacijos (Nacionalinė turizmo skatinimo agentūra „Keliauk Lietuvoje“ ir VšĮ „Go Vilnius“) įgyvendina efektyvias rinkodaros ir komunikacijos priemones, siekdamos atvykstančius ir vietinius turistus pritraukti į Vilniaus miestą, jo senamiestį, skatina miesto gyventojų ir svečių susidomėjimą įvairiomis iniciatyvomis („Part-time Vilnius“, „Open House Vilnius“, „Neakivaizdinis Vilnius“). Turistams ir lankytojams skirtuose leidiniuose ir žemėlapiuose Vilniaus senamiestį pristato nurodant UNESCO Pasaulio paveldo ženklą ir apibrėžiant jo teritorijos ribas.

Turizmo rinkodaros organizacijos vis dar nepakankamai (ypač skaitmeniniuose kanaluose) komunikuoja apie Vilniaus senamiesčio pasaulinį pripažinimą ir UNESCO Pasaulio paveldo statusą, ypač ribotai aptariama jo vertė (istorija, daugiakultūriškumas, architektūra, materialusis ir nematerialusis paveldas). Reikia skatinti vietos turizmą ir miestiečių dalyvavimą pažintinėse programose, tęsiant sėkmingas iniciatyvas.

Svarbu įgyvendinti rinkodaros priemones (turistinius maršrutus, kelius) regioniniu lygiu, skatinant turistus keliauti už Vilniaus miesto ribų (pvz., Vilniaus regiono savivaldybes). Didžiausias ekonominis ir socialinis efektas (turistų išlaidos, viešbučių numerių ir vietų užimtumas, darbo vietos) gali būti pasiektas padidinus užsienio turistų nakvynių

skaičių ir paskatinus vartoti vietinę produkciją (ekskursijos, amatininkų produkcija, vietinis maistas ir pan.).

Turistai į Vilnių atvyksta tiek individualiai, tiek organizuotomis grupėmis. Turistų grupės dažnai naudojami turistiniais autobusais, kurie lankytojus veža į pagrindines Vilniaus senamiesčio lankytinas vietas. Tačiau dėl intensyvaus automobilių srauto ir ribotų stovėjimo vietų trūksta specialiai skirtų vietų, kur autobusai galėtų saugiai išlaipinti ir paimti turistus. Šis klausimas itin svarbus atsižvelgiant į skirtingus turistų judumo poreikius. Svarbu užtikrinti, kad šios paslaugos nedarytų žalos senamiesčio vizualiniam integralumui ir neprisidėtų prie oro taršos, todėl turizmo planavimo procese būtina apsvarstyti specialių autobusų stotelių įrengimo sprendimus.

Nors pastarųjų metų iniciatyvos sumažino pagrindinių lankytinų vietų apkrovą, masinio turizmo keliamas iššūkis turistinio sezono metu (gegužės–rugsėjo mėn.) išlieka ir daro neigiamą poveikį tiek vietos gyventojų gyvenimo kokybei, tiek lankytojų patirčiai. 2020 m. „Go Vilnius“ kartu su technologijų tiekėjais įdiegė mobiliųjų duomenų stebėsenos sistemas, kurios realiuoju laiku stebi turistų judėjimą. Šis duomenimis pagrįstas požiūris leidžia geriau valdyti turistų koncentraciją tokiose vietose kaip Katedros aikštė ir Gedimino bokštas. Stebėseną apima svarbiausius aspektus, tokius kaip lankytinų objektų

būklė, prieinamumas ir lankytojų pasitenkinimas. Remiantis pastarųjų metų „Lithuania Travel“ vertinimu, Vilniaus senamiestyje yra 58 pagrindiniai turistiniai objektai, kuriems skiriamas ypatingas dėmesys užtikrinant jų prieinamumą žmonėms su negalia ir infrastruktūros, tokios kaip tualetai ir stovėjimo vietos, tinkamumą.

Vilniaus senamiestyje įrengtos informacinės nuorodos ir UNESCO lenta ant Rotušės pastato. Informaciniai stendai, esantys Vilniaus senamiesčio teritorijoje, priklauso skirtingiems valdytojams, skiriasi savo dizainu ir turiniu. Didžioji dalis stendų yra apgadinti, o informacija pasenusi.

4.2.3. Tyrimai ir analitiniai duomenys valdyti paveldą

Pagrindiniai moksliniai projektai ir tyrimai

Fiksuojama didelė Vilniaus senamiesčio istorinių, architektūrinių ir urbanistinių tyrimų gausa. Visose srityse koncentruojamasi į lokalesnius klausimus ir temas, fiziškai ir laiko prasme mažesnius tyrimus, kurių klausimai nagrinėjami detalai ir giliai. Išskiriami keli didelės apimties kompleksiniai tyrimai: 2022 m. Lietuvos istorijos instituto (toliau – Institutas) atliktas XIV–XVII a. Vilniaus sociotopografijos tyrimas, įtraukęs ir moksliskai apibendrinęs istorinius, architektūrinius, archeologinius, geologinius ir kartografinius duomenis, apimančius Vilniaus

senamiesčio teritoriją ir istoriją, ir 2024 m. pab. publikuotas Instituto atliktas tyrimas „Vilniaus istorija“ (3 tomai) apima laikotarpį nuo Vilniaus įkūrimo iki XXI a. Visgi tyrimų suvestinių ar tyrimus apibendrinančių bei analizuojančių darbų yra mažai dėl didelio mastelio Vilniaus senamiesčio teritorijos ir laiko atžvilgiu. Atsižvelgiant į naujausių tyrimų duomenis, būtina atnaujinti ir papildyti IVV išaiškinimą, pristatymą ir interpretavimą profesionalams, paveldo bendruomenei ir plačiajai visuomenei.

Nematerialusis kultūros paveldas

Lietuvai ratifikavus UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo konvenciją, 2008 m. sukurtas Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sisteminis sąvadas (toliau – Sąvadas)²², skirtas nematerialaus kultūros paveldo identifikavimui, apsaugai, sklaidai ir tęstinumui užtikrinti. Duomenis tvarko Lietuvos nacionalinis kultūros centras. Nuo 2017 m. Sąvadas atvertas visuomenei ir nuolat pildomas. Iki 2026 m. vid. jo duomenys bus integruoti į prieš tai minėtą platformą „eKultūra“.

Iki šiol nėra identifikuotas nematerialaus kultūros paveldo vertybių paplitimas Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonoje. Atsižvelgiant į Vilniaus, kaip daugiakultūrio miesto prigimtį, būtinas tyrimas kartu parengiant įvairių etninių grupių žodinių tradicijų, atlikimo menų, švenčių, tradicinės žinijos ir amatų, turinčių sąsajų su Vilniaus senamiesčio istorine atmintimi ir kultūrine tapatybe, žemėlapi (tokie duomenys niekada nebuvo rinkti ir apibendrinti).

Duomenų sisteminimo ir prieinamumo iššūkiai

Nekilnojamojo kultūros paveldo įstatymas apibrėžia kelias tyrimų rūšis: fundamentiniai moksliniai, ardomieji, archeologiniai ir taikomieji moksliniai tyrimai. Taikomieji moksliniai tyrimai priskiriami prie tvarkybos darbų, tyrimais turi būti grindžiami vertingųjų savybių nustatymo ir tvarkybos darbų (rūšių, metodikų ir pan.) sprendiniai ir atlikimo būdai.

Vilniaus senamiesčio teritorijoje prieš bet kokius žemės judinimo darbus būtina atlikti archeologinius

tyrimus. Žemės judinimo darbai susiję ne tik su paveldo tvarkybos, bet ir su gatvių ir inžinerinių komunikacijų remonto bei kitais statybos, priežiūros, avarių padarinių šalinimo darbais, todėl archeologiniai tyrimai vykdomi dažniausiai. Atliktų tyrimų duomenys fiksuojami Instituto kuruojamoje bazėje – Vilniaus archeologijos atlase (naujausia versija 2019 m.). Kiti tyrimai dažniausiai fiksuojami vertinimo tarybos aktuose (jei jų pagrindu buvo nustatytos / keičiamos vertingosios savybės arba teikiami prie tvarkybos ar

²² Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas, prieiga

<https://savadas.lnkc.lt/>

statybos darbų projektų (pastarieji kaupiami www.kpepis.lt arba www.infostatyba.lt duomenų bazėse).

Nuo 2023 m. pab. pradedama rengti nacionalinė Taikomųjų tyrimų ataskaitų (išskyrus archeologiją) duomenų bazė (<https://survey123.arcgis.com/share/502a00e1cf2c4b6394d365b7828d5dcd>) ir Archeologinių tyrimų ataskaitų bazė (<https://leidimai-archeologija-paveldas.hub.arcgis.com/>). Jas administruoja

Ekspertinio vertinimo trūkumas

Neišvystytas ekspertinis koleginis tvarkybos darbų, statybos projektų, kraštovaizdžio planavimo projektų vertinimas, nors Statybos įstatyme yra įtvirtinta nuostata, kad tai gali atlikti Vertinimo tarybos ar Regioninės architektų tarybos.

Tarpdisciplininis bendradarbiavimas

Reikia aktyviau skatinti bendradarbiavimą su mokslo institucijomis, kurių tyrimų laukas susijęs su įvairia Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos problematika, Lietuvos istorijos institutu, Vilniaus universitetu, „Vilnius TECH“ universitetu, Vilniaus dailės akademija, vietos kolegijomis ir kitais akademinės bendruomenės atstovais.

Remiantis 2023 m. pab. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos išleistos Bibliografijos rodyklės „Vilnius“ (1 dalis) duomenimis, ankstesnes epochas tiriantys mokslininkai atskleidžia istorinio Vilniaus etninę, religinę įvairovę, aptaria lenkų, lietuvių, žydų, rusų, gudų, ukrainiečių, totorių, karaimų ir kt. etninių grupių įvairius gyvenimo aspektus, jų tarpusavio santykius. Publikacijos skelbiamos ir

Departamentas. Faktiškai atliktų tyrimų registro nėra, jie sunkiai pasiekiami, nėra aiškumo, kokie tyrimai ir kada buvo atlikti objekte ar vietovėje. Formuojant Departamento administruojamas Taikomųjų tyrimų ataskaitų ir Archeologinių tyrimų ataskaitų bazes, šiuo metu susiduriama su autorių teisių (tyrimų atlikėjų) problema ir šioms bazėms kurti skirto finansavimo stoka. Atlikti tyrimai nesusisteminami ir neužtikrinamas jų prieinamumas.

Iki šiol nėra įvertintas Vilniaus senamiesčiui suteikto UNESCO pasaulio paveldo statuso ekonominis poveikis, apimantis esamą ekonominę veiklą ir kartu jos istorinį aspektą. Atspirties tašku numatomas prieš tai minimas Instituto atliktas plačios apimties tyrimas „Vilniaus istorija“ (3 tomai).

užsienio kalbomis: lenkų, anglų, rusų, ukrainiečių, vokiečių ir kt. Nors ši įvairovė gana reprezentatyvi, skiriasi tyrimų, dedikuotų konkrečiai gyventojų grupei, konfesijai, skaičius. Tai parodo religinėms konfesijoms skirtos publikacijos: 63 proc. – katalikų, 11,9 proc. – judaizmo, 10,62 proc. – stačiatikių, 5,8 proc. – graikų apeigų, 2,58 proc. – evangelikų reformatų, o kitų konfesijų klausimus nagrinėjantys darbai nesiekia net procento; tiesa, 4,5 proc. publikacijų skirta bendriems klausimams apie Vilniaus miesto religines bendruomenes. Atitinkamai skurdi ir informacijos apie jų buvimą mieste, Vilniaus senamiestyje, sklaida. Būtina skirti didesnę dėmesį Vilniaus senamiesčio daugiatautiškumo aspektui analizuojant jo IVV ir kartu įtraukti naujausių tyrimų duomenis.

4.2.4. Rizikų valdymas

Mėlynasis skydas ir kultūros paveldo apsauga

Atsižvelgiant į Lietuvos geopolitinę padėtį ir galimų žmogaus sukeltų nelaimių rizikas, yra parengtos Vilniaus m. sav. bendrosios tvarkos, taisyklės, algoritmai, kokius veiksmus vykdyti ištikus ekstremaliai situacijai; taip pat patvirtintos tvarkos, taisyklės, priemonių planai, skirti kultūros paveldo apsaugai ekstremalios situacijos metu valstybės lygiu. Vilniaus senamiestyje veikiančios kultūros įstaigos, pavaldžios KM, turi parengtus kultūros paveldo

vertybių evakuacijos planus ekstremalių situacijų atveju. 2024 m. pr. Lietuvos Respublikos Vyriausybė atnaujino ir išplėtė pagal UNESCO Kultūros vertybių apsaugos ginkluoto konflikto metu konvenciją saugomų kultūros paveldo objektų sąrašą. Šie pastatai bus žymimi specialiu simboliu – Mėlynojo skydo ženklu (angl. *Blue Shield*).

Fiksuojama, kad Vilniaus m. sav. parengtuose algoritmuose nėra numatyta specialių priemonių

kultūros paveldo apsaugai ekstremalių situacijų atveju, tai yra palikta atsakingų asmenų žinioje; Vilniaus senamiestyje veikiančios kultūros įstaigos (išskyrus Kultūros ministerijai pavaldžias įstaigas) neturi parengtų evakuacijos planų, skirtų išsaugoti vertybes ekstremalių situacijų atveju; nevykdomos bendros reguliarios pratybos ir simuliacijos, skirtos pasiruošti ekstremalioms situacijoms.

Nėra integruoto pasirengimo ekstremaliosioms

Socialiniai ir ekonominiai veiksniai

Apskritai Vilniaus gyventojai miestą vertina kaip saugų. Saugumas neišskiriamas tarp svarbiausių miesto problemų. Tačiau individualūs saugumo vertinimai gali skirtis priklausomai nuo disponuojamo kapitalo (nuosavybės teise priklausantis, nepriklausantis nekilnojamas turtas ar nuoma) ir socialinių praktikų. Šiuo požiūriu pats būstas taip pat gali reikšmingai skirtis – pavyzdžiui, turėti ryškią viešų ir privačių erdvių skirtį. Vertinant saugumą įtaką daro ir vertintojų socialinis statusas, šeiminė padėtis. Auganti trumpalaikės nuomos pasiūla kelia nepatogumų vietos

Gatvių standartas ir kilpinis eismas

Atsižvelgdama į automobilių keliamą oro taršą, intensyvių transporto srautus, spūstyse gaištamą laiką Vilniaus m. sav. iškėlė tikslą iki 2030 m. gerokai sumažinti kelionių automobiliu skaičių mieste, pakeičiant jas važiavimu dviračiais ir viešuoju transportu, ir nuo 2020 m. įgyvendina darnaus judumo strategiją „Vilniaus senamiestis 2030“. Siekiama, kad Vilniaus senamiesčio branduolyje nevyktų tranzitinio transporto eismas. Susisiekti reikėtų pėsčiomis, dviračiais, elektromobiliais, vidutinės ir mažos talpos elektriniais autobusais. Vilniaus senamiesčio ir apsaugos zonoje planuojama riboti automobilių eismą ir statymą, atnaujintas viešasis transportas, elektromobilių ir dviračių dalijimosi sistemos ir skatinama judėti pėsčiomis.

Tranzitinis eismas Vilniaus senamiestyje ribojamas įvedus kilpinio eismo judėjimo schemą, mažinamas automobilių statymo vietų skaičius. 2022 m. Vilniaus m. sav. patvirtino vadovą „Vilniaus gatvių standartas“, kurio nuostatos taikomos praktikoje.

Darnaus judumo strategijoje „Vilniaus senamiestis 2030“ pasirinktas bendrojo naudojimo erdvės kūrimo (angl. *shared space*) principas, tačiau jis kelia konfliktų tarp skirtingų modalinių transporto rūšių naudotojų, nes judėjimas siauromis Vilniaus senamiesčio gatvėmis išlieka intensyvus ir dar padidėjo

situacijoms tarp su Vilniaus senamiesčio teritorija susijusių institucijų, paveldo statinių savininkų bei gyventojų siekiant apsaugoti kultūros paveldo statinius ir evakuoti kilnojamąsias kultūros paveldo vertybes. Taip pat būtina gerinti visuomenės informuotumą ir rengti edukacines programas / simuliacijas parengiant gyventojus ekstremalioms situacijoms, akcentuojant kultūros paveldo vertybių apsaugą.

gyventojams. Šioms paslaugoms sparčiai plečiantis, iškyla rizika prarasti vietos autentiškumą ir artimos aplinkos kontrolę vietos gyventojams.

Pastebima, kad vis dar trūksta kompleksiško požiūrio į Vilniaus senamiesčio viešosios infrastruktūros ir kultūros paveldo objektų atnaujinimą bei priežiūrą (netvarkomi keliai, šaligatviai, pastatų fasadai, nesprendžiama problema dėl lietvamzdžiais ant šaligatvių ir gatvių nutekančio vandens, netvarkomi avarinės būklės balkonai).

dviratininkų srautas – jų judėjimo trajektorijos nekontroliuojamos; taip pat trūksta aiškos strategijos dėl IVV atskleidimo skirtingų modalinių transporto rūšių maršrutams, o tai gali neigiamai paveikti Vilniaus senamiesčio suvokimą. Nuo 2020 m. Vilniaus senamiestyje įvestam kilpiniam eismui reguliuoti trūksta sistemos, kuri nustatytų prioritetus naudoti gatves pagal automobilių, dviračių ir pėsčiųjų srautus.

Automobilių statymo mastas Vilniaus senamiesčio teritorijoje išlieka didelis.

Reguliuojant eismo srautus senamiestyje 2022 m. buvo įrengta daug eismo reguliavimo priemonių: kuoliukų, betoninių atitvarų, papildomų kelio ženklų, kurie vizualiai teršia siauras gatveles. Nepasitenkinimą kilpiniu eismu reiškia viešbučių ir restoranų atstovai, prekes pristatančios įmonės, dėl kurių poreikių bus planuojama ieškoti sprendimų, kaip lengviau aptarnauti objektus.

Į vadovo „Vilniaus gatvių standartas“ nuostatas neintegruotos kitos su susiekimo sistemos įrengimu susijusios programos, neišskirtos dangų ir inžinerinės įrangos gairės specifinei Vilniaus senamiesčio teritorijai (kitos programos: Vilniaus miesto gatvių dangų ir inžinerinės įrangos rekomendacijos; Susisiekimo pėsčiomis projektų Vilniaus miesto savivaldybėje rengimo ir įgyvendinimo rekomendacijos; Universalaus

dizaino principų strategija – „Miestas visiems“ ir kt.), todėl šio standarto požiūris nenuoseklus, trūksta

Energinis efektyvumas paveldo pastatuose

Energinio efektyvumo užtikrinimas Vilniaus senamiestyje tampa vis svarbesnis, atsižvelgiant į besikeičiančius tvarumo tikslus ir reikalavimus. Vilniaus miesto 2021–2030 m. bendrasis planas numato, kad ateinančiais metais elektros energijos poreikis padidės 1,7 MW. Todėl planuojama plėsti saulės elektrinių, prijungtų prie energetikos tinklų operatoriaus ESO, naudojimą. Tačiau paveldosaugos apribojimai sukelia papildomų iššūkių šiems sprendimams įgyvendinti. Saulės baterijų įrengimas ribojamas dėl galimos vizualinės taršos, o šilumos

Klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo veiklos

2022 m. Vilniaus savivaldybė įkūrė viešąją įstaigą „Klimato neutralus Vilnius“. Ši organizacija koordinuoja pastangas pasiekti Vilniaus klimato neutralumo iki 2030 m. tikslą atsižvelgiant į Europos Komisijos „100 klimato-neutralių ir išmaniųjų miestų“ misiją. Po Misijos sutarčių pasirašymo Vilnius gaus „Misijos ženklą“, kuris suteiks galimybę naudotis papildomomis Europos Sąjungos lėšomis, Europos investicijų banko paskolomis ir privačiomis investicijomis. Šios lėšos bus skirtos projektams, orientuotiems į klimato neutralumo pasiekimą, ypač atsižvelgiant į miesto energijos vartojimo, transporto sistemų ir žaliųjų infrastruktūrų pertvarkymą.

2023 m. Vilniaus m. sav. laimėjo konkursą ir 2025 m. Vilniaus miestui bus suteiktas Europos žaliosios sostinės statusas (angl. *Green Capital*). Tai miestui suteikia tarptautinius išipareigojimus ir turės įtakos kuriant integruotą klimato strategiją, įskaitant ir Vilniaus senamiesčio teritoriją. 2024 m. rengiami konkrečių veiksmų ir investicijų planai šiam tikslui pasiekti. Didžiausia dėmesį numatyta skirti energetikos ir transporto sritims.

2024 m. nacionalinio projekto „ClimAdapt-LT“, inicijuoto Aplinkos ministerijos, metu parengtas Vilniaus m. sav. [prisitaikymo prie klimato kaitos planas](https://klimatokaite.lt/prisitaikymas-prie-pokyciu/projektas-climadapt-lt) ir [rekomendacijos ekstremaliųjų situacijų valdymo planui](https://klimatokaite.lt/prisitaikymas-prie-pokyciu/projektas-climadapt-lt) (<https://klimatokaite.lt/prisitaikymas-prie-pokyciu/projektas-climadapt-lt>).

Šis dokumentas yra reikšmingas žingsnis siekiant spręsti klimato kaitos keliamas rizikas ne tik visam miestui, bet ir Vilniaus senamiesčio kultūros paveldui. Plane pateikiamos strategijos, skirtos pritaikyti miesto infrastruktūrą, žaliąsias erdves, sveikatos apsaugos

sinergijų, atsiranda Vilniaus senamiesčio konteksto neatitikimų.

siurbliai, kuriems įdiegti reikia didelių elektros tinklų atnaujinimų, išlieka sudėtinga ir brangi alternatyva.

Senamiesčio paveldo pastatų langai toliau daro didelę įtaką energijos efektyvumui. Iki 2025 m. planuojama parengti išsamias gaires, kaip pagerinti energijos vartojimo efektyvumą išlaikant pastatų architektūrinį vientisumą. Bus atliekami tyrimai dėl langų izoliavimo, energiją taupančių medžiagų naudojimo ir naujoviškų atsinaujinančių energijos šaltinių sprendimų, kurie atitiktų Vilniaus senamiesčio išskirtinę vertę ir unikalų paveldosaugos statusą.

sistemas ir paveldo vietas prie besikeičiančių klimato sąlygų. Nors tai pažangus sprendimas, Vilniaus senamiesčio kultūros paveldas formaliai nėra laikomas patiriantis tiesioginę grėsmę dėl klimato kaitos poveikio.

Siekiant apsaugoti Vilniaus senamiestį klimato kaitos akivaizdoje, pagrindiniai įtampos aspektai yra šie:

1. perteklinio grįsto ploto, kuris istoriškai buvęs, mažinimas atveriant daugiau natūralaus grunto želdiniams ir lietaus vandens įgeriamumui, bei dangų ploto klausimas atkuriant istorinius kompleksus (pvz., numatomas erdvės priešais Radvilų rūmų kompleksą, Vilniaus g. 24, pavertimas grįsta plyne „nes istoriškai taip buvo“ ir ten dabar augančių medžių juostos išskirtimas);

2. Brandžių medžių šalinimas, nes jie savo šaknimis ardo, dažniau spaudžia kultūros paveldo objekto pamatus (pvz., Basanavičiaus g. 14 atvejo arboristinė ir konstrukcinė analizė parodė, kad medžiai ant terasos ne šiaip sau spaudžia vertingos tvoros korpusą, bet tai daro dėl to, kad buvo apribota jų augavietė terasos viduryje kadais išsibetonavus grindinius be jokio projekto, taip pat dėl netvarkingo lietaus vandens nuvedimo);

3. Žali stogai Vilniaus senamiesčio panoramose, kurių nebuvo, todėl ir neleidžiama, nors tai siejasi su tikimybe, kad Vilniaus senamiesčiui gresia tapti didele karščio sala su augančiomis vėsinimo energinėmis sąnaudomis ir nepatogiu mikroklimatu;

4. Želdiniai (krūmeliai, žolynėliai, lietaus sodeliai, bet tik ne veja) visur, kur tik tam yra vietos, kad žalinti ir vėsinti Vilniaus senamiesčio mikroklimatą

ir leisti įgerti daugiau lietaus vandens (kultūros paveldo vertybės po žeme).

4.2.5. Finansavimas

Vilniaus senamiesčio kultūros paveldo išsaugojimui nuolat skiriamos tikslinės lėšos iš valstybės ir Vilniaus m. sav. biudžetų, tačiau išlieka finansinės paramos paskirstymo ir jos dydžio pakankamumo iššūkiai.

Valstybės dotacija Vilniaus senamiesčio atgaivinimo programai (fasadams, gatvėms, aikštėms tvarkyti) 1998–2002 m. buvo 15,64 mln. eurų. Vilniaus m. sav. dotacija tai pačiai programai 1998–2006 m. buvo 19,14 mln. eurų. Nuo 2000 m. Vilniaus m. sav. skiria dalinį finansavimą (paramą) tvarkybos darbams (anksčiau Vilniaus senamiesčio atgaivinimo programos dalies „Bendruomenės ugdymas“, o nuo 2024 m. Vilniaus paveldotvarkos programos mastu). 2015–2023 m. tikslinei pastatų savininkų paramos „Bendruomenės ugdymo“ programai skirta 5,36 mln. eurų.

2023 m. pab. Vilniaus m. sav. patvirtino Vilniaus paveldotvarkos programą, kurioje 2024 m. gyventojams numatyta skirti apie 2 mln. eurų finansinę paramą istorinių pastatų fasadų, balkonų, medinės architektūros tvarkymui.

Dalinė finansinė parama kultūros paveldo objektų tvarkybai skiriama ir iš valstybinių programų, kurias administruoja Departamentas:

- 2018–2022 m. iš Nekilnojamojo kultūros

paveldo vertybių tvarkybos darbų (paveldotvarkos) finansavimo programos Nekilnojamojo kultūros turto (paveldo restauravimo) finansavimo programos skirta 2,26 mln. eurų priežiūros ir konservavimo darbams; 2023 m. – valstybė skyrė 414,870 eurų, o 2024 m. numatyta 604,230 eurų kultūros paveldo objektų priežiūrai ir konservavimui;

- 2018–2022 m. iš privačios nuosavybės – prieinamų visuomenei lankyti valstybės saugomų nekilnojamojo kultūros paveldo objektų tvarkomųjų paveldosaugos darbų kompensavimo programos skirta 1,06 mln. eurų savininkams, kurie vykdė valstybės saugomų kultūros paveldo objektų, prieinamų visuomenei, konservavimo darbus. 2023 m. – 868,253 eurų valstybės paramą, o kompensacijos už 2024 m. bus patvirtintos 2025 m. pradžioje.

Finansavimas kultūros paveldo objektų tvarkybai Vilniaus senamiestyje išlieka ribotas, nepaisant nuolatinės dalinės Vilniaus m. sav. ir valstybės finansinės paramos, nes Vilniaus senamiesčio teritorija yra didelė ir joje ypač gausu kultūros paveldo objektų. Trūksta alternatyvių finansavimo modelių kultūros paveldo apsaugai (pvz., mokestinių lengvatų taikymo, paramos fondų steigimo pasitelkiant privačių ir viešų partnerysčių modelius).

4.2.6. Visuomenės dalyvavimas ir bendruomenės įsitraukimas

Vilniaus senamiesčio sklaida ir puoselėjimas glaudžiai susiję su aktyviu vietos bendruomenių įsitraukimu, kuris yra gyvybiškai svarbus siekiant išlaikyti kultūrinės ir istorinės apsaugos pastangas.

Švietimo / interpretavimo iniciatyvos

Nuo 2020 m. Lietuva suderino švietimo ir kultūros politiką su Jungtinių Tautų (JT) darnaus vystymosi tikslais, be kitų, atnaujino pradinio, pagrindinio ir vidurinio mokymo programas, orientuodamasi į moksleivių kompetencijų ugdymą, grįstą prieinamumo, įtraukties, bendradarbiavimo ir atvirumo principais, įtraukdama bendras UNESCO Pasaulio paveldo aktualijas. Nuo 2018 m. Kultūros ministerijos ir Švietimo ir mokslo ministerijos

Vietos gyventojai, amatininkai ir bendruomeninės grupės atlieka esminį vaidmenį puoselėjant ir pristatant Vilniaus senamiesčio unikalumą, užtikrinant, kad jis išliktų gyvas ir klestintis paveldo objektas.

nuosekliai finansuojama iniciatyva „Kultūros pasas“ stiprina neformalųjį moksleivių kultūrinį švietimą.

Akademines terpes indėlis taip pat reikšmingas: čia rengiami įvairių profesijų specialistai (archeologai, architektai-restauratoriai, paveldosaugininkai, menotyrininkai, istorikai, chemikai, fizikai ir kt.). Vilniaus senamiesčio IVV pažinimui labai naudinga vis dažniau pasitaikanti tarpdiscipliniškumo prieiga. Jų atliekami fundamentiniai ir taikomieji tyrimai suteikia

naujų žinių, pasiūlo naujų Vilniaus senamiesčio interpretacijų, kurios, transformuotos į meno, kultūros lauką, tampa naujomis gyventojus traukiančiomis edukacijomis.

Fiksuoja, kad Kultūros ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerijų 2018 m. inicijuotoje „Kultūros pasas“ programoje, leidžiančioje visiems Lietuvos moksleiviams valstybės lėšomis lankytis įvairiuose kultūros ir meno renginiuose, dalyvauti pažintinėse ir edukacinėse veiklose, įprastai apie 80 proc. visų siūlomų veiklų vyksta Vilniaus mieste ir didžioji jų dalis susijusi su Vilniaus senamiesčio IVV, tačiau beveik visose jose nėra oficialiai nurodyta, kad tai IVV ar UNESCO Pasaulio paveldo tema.

Akademinei aplinka atlieka svarbų vaidmenį suvokiant Vilniaus senamiesčio IVV, tačiau formalusis

Sąmoningumo didinimas ir įtrauktis

Vilniaus 700 metų jubiliejus 2023 m. ir tam skirtas tikslinis finansavimas paskatino įvairius edukacinius renginius, įskaitant parodas, paskaitas, gastronominius pristatymus, patyrimines ekskursijas, tarp jų ir pritaikytas žmonėms su negalia. Prie gilesnio Vilniaus senamiesčio pažinimo daug prisideda Vilniaus m. sav. įsteigtos stipendijos mokslininkams, tyrinėjantiems Vilnių, platforma „Neregėtas Vilnius“, VSAA ir VšĮ „Go Vilnius“ veikla. Žinių apie Vilniaus senamiestį pateikimo temų ir formų įvairovė suaktyvino miesto gyventojus – domėtis miesto istorija ir kultūra pamažu tampa įprasta laisvalaikio veikla. Be to, rengiant įvairius žinių, susijusių su išskirtine visuotine verte, pristatymus, ėmė bendradarbiauti mokslo, atminties ir kultūros institucijos. Visa tai atskleidžia didelį švietimo ir sąmoningumo didinimo potencialą – yra daug organizacijų, privačių asmenų, galinčių pasiūlyti įvairių temų ir formų edukacinių veiklų, įvairiomis kalbomis, pritaikytų labai įvairioms auditorijoms: šeimoms, moksleiviams, senjorams, žmonėms su negalia, socialiai remtiniams vaikams, pastatų savininkams ir naudotojams, bendruomenėms, mokytojams, muziejininkams, gidams, turistams.

VšĮ „Go Vilnius“ jau sėkmingai išbandė turizmo sektoriuje savanorių pagalbą – tai reikia paversti nuolatine praktika įsteigiant Vilniaus senamiesčio ambasadoriaus vardo nominaciją. Galima pasinaudoti esamu švietėjų potencialu, pakviečiant juos išsamiau pristatyti Vilniaus senamiesčio specifiką ir reikšmingumą. Taip pat ir bendruomenės, suinteresuoti gyventojai bando aktyviai prisidėti prie Vilniaus senamiesčio apsaugos ir reprezentacijos.

būsimųjų architektų ugdymas nepakankamai akcentuoja kultūros paveldą. Daugiakultūriškumo reprezentacija Vilniaus kultūros srityje yra pavienė, trūksta diskusijų apie miesto kultūrą. Vietos gyventojai, nors ir būdami aktyvūs, susiduria su sunkumais prisidedami prie Vilniaus senamiesčio apsaugos dėl nepakankamos informacijos. Didėjant bendro informavimo ir komunikavimo apie Vilniaus senamiestį poreikiui, atsiranda koordinacinio centro, tokio kaip VSAA, lyderystės poreikis. Koordinacinis centras vadovautų ir jungtų bendruomenes, institucijas ir specialistus, formuotų informavimo, komunikavimo apie Vilniaus senamiestį politiką ir vykdytų stebėseną, siekiant veiksmingo išsaugojimo ir populiarinimo.

Nevykdoma šviečiamosios veiklos apie Vilniaus senamiestį stebėseną. Nekontroliuojama neformaliojo švietimo veiklų kokybė, dažnai organizacijos, NVO, privatūs asmenys (edukatoriai), net jeigu komunikuoja apie Vilniaus senamiesčio IVV, nesieja jų su UNESCO kontekstu.

Lengvai suprantama, šiuolaikine grafine kalba pateikti, aktyviai platinti informaciją apie Vilniaus senamiestį, kad būtų didinamos gyventojų galimybės dalyvauti valdant ir priimančias sprendimus. Dar didesnį poveikį turėtų periodiškai rengiamos viešinimo kampanijos, kurias galėtų organizuoti puikiai veikianti VšĮ „Go Vilnius“ agentūra.

Pagausėjus šviečiamosioms veikloms apie Vilniaus senamiestį, aktualus tampa koordinacinio centro klausimas (toks galėtų būti VSAA) – per daug įvairios informacijos, gyventojams reikia asistento, kuris nukreiptų, konsultuotų, parodytų. Tai švietimo politiką apie Vilniaus senamiesčio išskirtinės visuotinės vertės išsaugojimą ir puoselėjimą formuojanti institucija, per ją megztųsi bendruomenių, institucijų, specialistų ryšiai. Institucija naudodamasi stebėseną indikuotų trūkumus, sėkmes ir atitinkamai koreguotų strategines priemones švietimo, sąmoningumo didinimo ir įtraukties veikloms.

Vilniaus senamiesčio ambasadoriaus vardo nominacija padėtų įtraukti į Vilniaus senamiesčio priežiūrą (kartu augintų sąmoningumą) gyventojus savanorius, kuriems rūpi ši vietovė, jie nori gausinti žinias apie ją ir jomis dalytis su kitais; jie veikia kaip žinių nešėjai mažiau žinantiems vietos gyventojams,

4.3. SSGG ANALIZĖ

SSGG analizė grindžiama sprendimais, priimtais Valstybinės kultūros paveldo komisijos – patariamąsios institucijos, teikiančios rekomendacijas dėl kultūros paveldo apsaugos Lietuvos Respublikos Seimui, Vyriausybei ir Prezidentui. Be to, analizėje atsižvelgiama į Departamento ir Rezervo direkcijos stebėsenos ataskaitas. Ši išsami analizė papildyta kitais svarbiais dokumentais ir ekspertų nuomonėmis.

Teikdama aiškų stiprybių ir silpnybių, taip pat galimybių ir grėsmių supratimą, SSGG analizė tampa svarbiu įrankiu priimant pagrįstus sprendimus. Ji padeda nustatyti paveldo apsaugos prioritetus ir prisitaikymo strategijas, skirtas atsirandantiems iššūkiams spręsti.

STIPRYBĖS	SILPNYBĖS
1. Išsamus teisinis paveldo apsaugos pagrindas: gerai išvystytas nacionalinis ir savivaldybės lygmens teisinis reguliavimas, suteikiantis tvirtą pagrindą paveldo apsaugai ir tvarkymui.	1. Fragmentuota valdymo sistema ir koordinavimo spragos: trūksta koordinacijos tarp nacionalinių ir vietos institucijų paveldo būklės stebėsenos, tyrimų ir kitose srityje.
2. Restauravimo ir konservavimo darbai: nuolatinės iniciatyvos išsaugoti Vilniaus senamiesčio kultūros paveldo objektus ir viešąsias erdves.	2. Nepakankama vietovės būklės stebėsenos ataskaitų kokybė: stebėsenos sistema suskaidyta ir ne iki galo vertina paveldo objektų ir vietų techninę būklę.
3. Tarptautinės bendruomenės pripažinimas: UNESCO pasaulio paveldo statusas ir UNESCO literatūros miesto titulas.	3. Ribotas finansavimas kultūros paveldo išsaugojimui: nepakankama finansinė parama smulkiems priežiūros darbams ir sudėtingi paraiškų teikimo procesai savininkams.
4. Įvairialypis kultūrinis ir religinis paveldas: senamiestyje gausu įvairių kultūrinių ir religinės paskirties pastatų.	4. Didelės priežiūros ir pritaikymo išlaidos: investicijų ir finansinių priemonių trūkumas riboja paveldo pastatų pritaikymo galimybes – stabdomas jų ekonominis gyvybingumas ir didinama pastatų apleidimo rizika.
5. Didelis kultūrinio turizmo potencialas: architektūrinis turtingumas ir autentiškumas, kultūriniai renginiai ir edukacinės programos daro Vilniaus senamiestį svarbia kultūrinio turizmo vieta, pritraukiančia įvairaus tipo lankytojus.	5. Nepakankamas prieinamumas: nepakankamas kultūros paveldo objektų ir vietų fizinis bei turinio prieinamumas neįgaliesiems.
6. Inovatyvus technologijų taikymas planuojant teritorijas: 3D miesto modelio naudojimas.	6. Vizualinė tarša: techninių įrenginių, ženklinimo ir urbanistinės plėtros sprendimai apsaugos zonoje silpnina vizualinį Vilniaus senamiesčio integralumą.
GALIMYBĖS	GRĖSMĖS
1. Teisinio reglamentavimo tobulinimas: tarptautinių paveldo apsaugos nuostatų integracija	1. Vientisumo ir integralumo praradimas: aukštybinių pastatų ir šiuolaikinių urbanistinės plėtros

ir teritorijų planavimo dokumentų atnaujinimas.	projektų įgyvendinimas apsaugos zonoje didina riziką prarasti Vilniaus senamiesčio vientisumą ir integralumą.
2. Tvaraus turizmo plėtra: didėjantis dėmesys tvariam turizmo planavimui ir darnios infrastruktūros plėtrai.	2. Klimato kaitos poveikis: nėra išsamios strategijos, kaip įveikti galimą klimato kaitos poveikį kultūros paveldui Vilniaus senamiestyje.
3. Technologijų pažanga: GIS pagrindu veikiančių stebėsenos priemonių diegimas ir interaktyvių miesto modelių kūrimas išsaugant paveldą.	3. Gentrifikacija ir segregacija: kylančios būsto kainos ir nepakankamas įperkamo būsto skaičius senamiestyje.
4. Kultūrinių ir edukacinių programų skatinimas: iniciatyvos, tokios kaip Kultūros pasas ir UNESCO literatūros miesto titulas, didina visuomenės informuotumą ir įsitraukimą.	4. Ekonominis spaudimas: didelės kultūros paveldo pastatų priežiūros ir pritaikymo sąnaudos lemia jų nepakankamą naudojimą ir galimą apleidimą.
5. Alternatyvių finansavimo modelių kūrimas: galimybė kurti naujus finansavimo mechanizmus, tokius kaip mokesčių lengvatos ir viešojo bei privataus sektoriaus partnerystės.	5. Kultūros vertybių nepakankamas naudojimas: keli istoriškai reikšmingi Vilniaus senamiesčio centrinės dalies objektai nėra tinkamai panaudojami ribojant jų indėlį į miesto kultūrinį gyvybingumą ir lankytojų patirtį.
6. Materialiojo ir nematerialiojo kultūros paveldo integracija: galimybė geriau dokumentuoti ir išsaugoti nematerialiųjų kultūros paveldą, tokį kaip tradiciniai amatai ir kultūrinės praktikos.	6. Kintanti socialinė dinamika: dėl gyventojų skaičiaus augimo, kurį skatina migracija, gali silpnėti socialinė sąranga ir stigti ryšio su vietos paveldu.

4.4. ĮTAKĄ DARANTYS VEIKSNIAI

Veiksnių atrankos analizė atlikta remiantis standartiniu veiksnių, darančių įtaką UNESCO Pasaulio paveldo vertybių IVV, sąrašu, kurį 2008 m. sudarė ir patvirtino Pasaulio paveldo komitetas²³.

Šiame skyriuje kiekvienas veiksnys siejamas su SSGG analizės rezultatais ir papildomas priemonėmis iš Veiksmų plano bei veiksmu, kurį būtina atlikti. Tokiu būdu sudaromos prielaidos strategiškai reaguoti į nustatytus iššūkius, kuriamas darnaus kultūros paveldo valdymo struktūros pagrindas.

Veiksnys	Nuoroda į SSGG	Priemonės iš Veiksmų plano	Veiksmas
1. Valdymo ir instituciniai veiksniai	1 silpnybė: fragmentuota valdymo sistema	Priemonės: 1.1, 1.2, 1.3, 2.21, 2.22, 2.23, 4.18	Sudaryti Priežiūros grupę, kuri palengvintų komunikaciją tarp nacionalinių ir savivaldybės institucijų.
2. Valdymo ir instituciniai veiksniai	2 silpnybė: nepakankama vietovės būklės stebėsenos ataskaitų kokybė	Priemonės: 2.1, 2.2, 2.3, 2.7, 2.13, 2.20	Įdiegti centralizuotą skaitmeninę vietovės būklės stebėsenos platformą, kurioje būtų realiuoju laiku teikiama informacija apie paveldo būklę.
3. Ekonominė plėtra	3 silpnybė: ribotas kultūros paveldo išsaugojimo	Priemonės: 3.1, 3.2, 3.3, 3.7	Įsteigti Paveldo apsaugos fondą tvarkybos projektams paremti, ypatingą dėmesį skiriant privačių savininkų bei

²³ Prieiga <https://whc.unesco.org/en/factors/>.

	finansavimas: 5 galimybė: alternatyvių finansavimo modelių kūrimas		smulkių verslų, veikiančių paveldo pastatuose, iniciatyvoms.
4. Finansiniai ištekliai	4 silpnybė: ekonominiai sunkumai 4 grėsmė: ekonominis spaudimas	Priemonės: 2.11, 2.12, 3.5, 3.12, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4	Teikti mokesčių lengvatas arba dotacijas verslams, pritaikantiems paveldo pastatus prie šiuolaikinių reikmių, kartu išsaugant jų kultūrinę ir istorinę vertę.
5. Valdymo ir instituciniai veiksniai	4 silpnybė: ekonominiai sunkumai 4 grėsmė: ekonominis spaudimas	Priemonės: 4.2, 4.3, 4.4	Igyvendinti viešojo ir privataus sektoriaus partnerystės (PPP) iniciatyvas, siekiant bendro paveldo pastatų pritaikymo projektų finansavimo.
6. Socialiniai / kultūriniai paveldo naudojimo veiksniai	3 grėsmė: gentrifikacija ir segregacija	Priemonės: 3.2, 3.8	Parengti mišrios paskirties būsto plėtros strategijas Vilniaus senamiestyje, siekiant užtikrinti įvairialypę gyventojų sudėtį ir išsaugoti socialinio audinio vientisumą.
7. Prieinamumas	5 silpnybė: nepakankamas prieinamumas	Priemonės: 4.3, 4.13, 4.14	Gerinti Vilniaus senamiesčio kultūros paveldo objektų fizinį ir turinio prieinamumą, siekiant užtikrinti visapusišką vietos gyventojų ir lankytojų patirtį, kartu išlaikant paveldo objektų architektūrinį vientisumą ir autentiškumą.
8. Vizualinis vientisumas	6 silpnybė: vizualinė tarša	Priemonės: 2.18, 4.7, 4.15	Parengti išsamias vizualinės taršos valdymo gaires ir kontrolės mechanizmus, nustatant aiškius ženklavimo apribojimus ir reglamentavimo priemones, susijusias su aukštybinių pastatų vystymu apsaugos zonoje.
9. Plėtros spaudimas	1 grėsmė: vientisumo ir integralumo praradimas	Priemonės: 1.3, 1.4, 2.15, 2.17, 3.9, 4.8, 4.11, 4.12	Įdiegti teritorijų planavimo reglamentus, reguliuojančius pastatų aukštį ir tankį apsaugos zonose, siekiant išsaugoti Vilniaus senamiesčio vientisumą ir integralumą.
10. Klimato kaita ir ekstremalūs orų įvykiai	2 grėsmė: klimato kaitos poveikis	Priemonės: 1.5, 2.4, 2.5, 2.6, 4.1, 4.6, 4.9, 4.10	Igyvendinti klimato kaitos poveikio mažinimo strategijas, tokias kaip pažangios drenažo sistemos ir žaliosios infrastruktūros sprendimai, siekiant apsaugoti kultūros paveldo objektus nuo klimato kaitos keliamų grėsmių.
11. Socialiniai / kultūriniai paveldo naudojimo veiksniai	6 grėsmė: kintanti socialinė dinamika 4 galimybė: kultūrinių	Priemonės: 3.1, 3.3, 3.4, 4.16	Plėtoti programas, kurios skatintų aktyvų gyventojų įsitraukimą į paveldo valdymą ir jo aktualizavimą, pasitelkiant

	ir edukacinių programų skatinimas		dirbtuves, edukacines iniciatyvas ir vietos istorijos projektus.
12. Materialusis ir nematerialusis paveldas	6 galimybė: materialiojo ir nematerialiojo paveldo integravimas	Priemonė: 3.10	Atlikti Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos nematerialiojo kultūros paveldo vertybių paplitimo tyrimą ir parengti atitinkamą žemėlapi.
13. Paveldo naudojimas	5 grėsmė: nepakankamas kultūros paveldo objektų naudojimas	Priemonės: 2.8, 2.10, 2.14, 3.6	Skatinti neišnaudotų istorinių objektų pritaikymą per partnerystes su kultūros organizacijomis, privačiais investuotojais ir tarptautiniais paveldo fondais.
14. Valdymo ir instituciniai veiksniai	4 silpnybė: ekonominiai sunkumai	Priemonės: 2.16, 2.19, 4.3, 4.4	Parengti ir įdiegti standartizuotas paveldo objektų priežiūros gaires nekilnojamojo kultūros paveldo objektų savininkams ir valdytojams.
15. Bendruomenės įtraukimas	1 silpnybė: fragmentuota valdymo sistema ir koordinavimo spragos 6 grėsmė: kintanti socialinė dinamika	Priemonės: 2.9, 4.18	Įsteigti „Vilniaus senamiesčio dialogo platformą“, kad gyventojai, specialistai ir suinteresuotosios šalys galėtų dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose, skatinti struktūruotas diskusijas, profesionalias prezentacijas ir reguliarius dialogus su paveldo institucijomis apie teritorijos pokyčius ir paveldo valdymą.
16. Turizmo ir lankytojų valdymas	2 galimybė: tvaraus turizmo plėtra 1 grėsmė: vientisumo ir integralumo praradimas	Priemonės: 3.11, 4.2, 4.4, 4.17	Parengti tvaraus turizmo valdymo strategiją, kuri suderintų turizmo vystymą su paveldo apsaugos reikalavimais, užtikrinant minimalią poveikio riziką vietos bendruomenėms ir paveldo objektams.

5 SKYRIUS

VEIKSMŲ PLANO ĮGYVENDINIMAS

5.1. VEIKSMŲ PLANO STRUKTŪRA

Veiksmų plane akcentuojama svarba kurti atsparią ir saugią miesto aplinką, o tai yra svarbus aspektas tiek nacionalinio, tiek regioninio planavimo kontekste. Urbanistinio paveldo išsaugojimas svarbus siekiant išlaikyti nacionalinę tapatybę ir kultūrinį unikalumą. Subalansuotas vystymasis atspindi strateginį siekį derinti ekonominę plėtrą su kultūrinės ir istorinės svarbos objektų išsaugojimu. Bendruomenių įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus svarbus pilietinės visuomenės stiprinimo ir demokratiškumo aspektais. Miesto gyvybingumo puoselėjimas ne tik prisideda prie geresnės gyvenimo kokybės, bet ir skatina ekonominį, socialinį ir kultūrinį vietos vystymąsi.

Valdymo plano dalį, Veiksmų planą, sudaro keturi sluoksniai, nusakantys Vilniaus senamiesčio valdymo viziją UNESCO pasaulio paveldo aspektu konkretų laikotarpį:

Atsparumas, kuriuo siekiama stiprinti Vilniaus senamiesčio imunitetą nelaimėms, integruojant ekologinės pusiausvyros ir tvarumo principus, norint užtikrinti, kad Vilniaus senamiestis galėtų efektyviai atlaikyti ir prisitaikyti prie įvairių išorinių iššūkių.

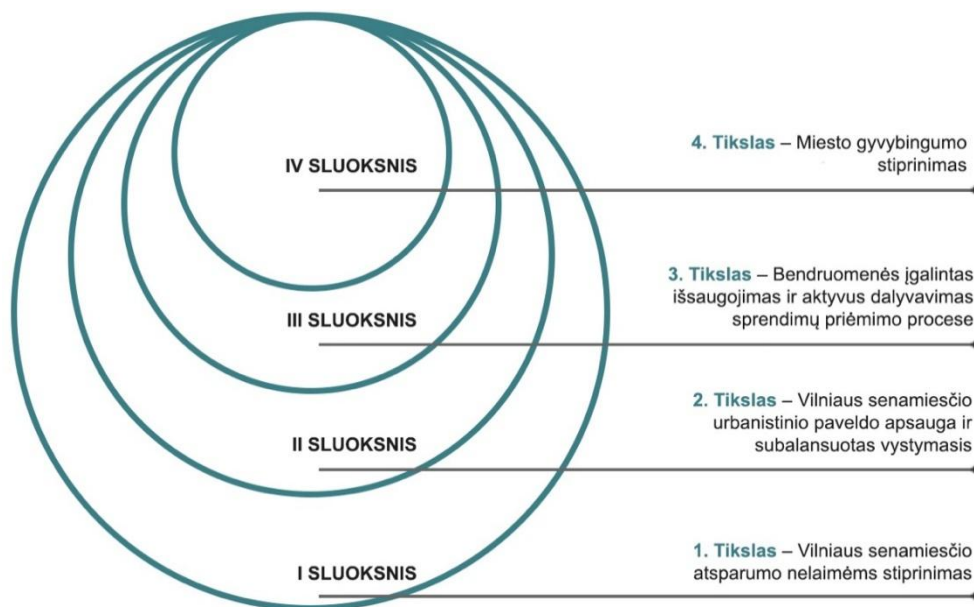
Apsauga ir subalansuotas vystymas, kuriuo siekiama užtikrinti, kad Vilniaus senamiesčio apsauga ir vystymasis būtų vykdomi darniai, skatinant tvarų ir atsakingą naudojimąsi vietovės resursais.

Bendruomenės. Siekiama skatinti bendruomenės dalyvavimą valdant ir išsaugant Vilniaus senamiestį, užtikrinti, kad bendruomenė būtų aktyvi paveldo išsaugojimo partnerė.

Gyvybingumas. Stengiamasi stiprinti Vilniaus senamiesčio urbanistinį gyvybingumą, skatinant kultūrinę veiklą, ekonominį augimą ir socialinę įtrauktį, siekiant, kad Vilniaus senamiestis būtų dinamiška, gyva ir patraukli vieta vietos gyventojams ir lankytojams.

Remiantis šia sluoksnių hierarchija, Veiksmų plano struktūra atspindi tvaraus vystymo prioritetus ir jų tarpusavio priklausomybę: išsaugoti urbanistinę, gamtinę ir kultūrinę aplinką, skatinti darnų urbanistinį vystymą, užtikrinti bendruomenės dalyvavimą išsaugant paveldą ir skatinti miesto gyvybingumą.

Tikslai ir uždaviniai suformuluoti remiantis 2011 m. UNESCO rekomendacija dėl Istorinio urbanistinio kraštovaizdžio (HUL), 2015 m. UNESCO Tvaraus vystymosi perspektyvos integravimo į Pasaulio paveldo konvencijos procesus politikos nuostatomis, Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslais ir Stokholmo universiteto Atsparumo centro parengtu tvaraus vystymosi modeliu „Wedding cake“. Šie pagrindiniai dokumentai užtikrina, kad Veiksmų planas atitiktų tarptautines gerąsias paveldo išsaugojimo ir tvaraus miestų vystymo praktikas.



HUL taikymas Veiksmų plane

Istorinio urbanistinio kraštovaizdžio (angl. *Historic Urban Landscape*) požiūris yra svarbus šio Veiksmų plano pagrindas. HUL nėra tik gairių rinkinys, bet ir praktinis įrankis spręsti sudėtingus iššūkius, susijusius su Vilniaus senamiesčio, kaip gyvo istorinio miesto, valdymu ir vystymu. Integruodamas gamtinius, kultūrinius ir socialinius aspektus, HUL užtikrina, kad paveldo valdymas atitiktų vietos bendruomenės poreikius ir miesto augimą.

Šis Veiksmų planas neapsiriboja teorinėmis nuorodomis į Pasaulio paveldo konvencijos darniojo vystymosi perspektyvą, bet integruoja jos principus į konkrečius veiksmus. Kiekviena priemonė yra glaudžiai susieta su tam tikrais Darnaus vystymosi tikslais (DVT), siekiant pabrėžti paveldo apsaugos indėlį į platesnių darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimą.

Konkrečios HUL nuostatų įgyvendinimo priemonės Veiksmų plane:

1. **Paveldo atsparumo stiprinimas:** 3D modelių kūrimas ir klimato kaitos adaptacijos plano parengimas prisideda prie kultūros paveldo išsaugojimo, padedant jam prisitaikyti prie kintančių aplinkos sąlygų. Šie veiksmai tiesiogiai siejasi su Darnaus kultūros paveldo

Sąsajos su darniu vystymusi

Kiekviena Veiksmų plano priemonė siekia daugiatis poveikio, pabrėžiant paveldo apsaugos ir darnaus vystymosi tarpusavio sąsajas. Pavyzdžiui, Vilniaus senamiesčio želdynų plėtros gairių parengimas prisideda prie aplinkos kokybės gerinimo, klimato kaitos poveikio mažinimo ir miesto vizualinio integralumo stiprinimo, taip sujungiant aplinkos ir kultūros tvarumo aspektus.

valdymo tikslais (DVT 11) ir rizikos valdymo tobulinimu.

2. **Socialinės ir kultūrinės įtraukties skatinimas:** bendruomenės įtraukimo iniciatyvos ir švietimo programos didina gyventojų bei suinteresuotųjų šalių pasididžiavimą savo paveldu ir ugdo atsakomybės jausmą. Tai prisideda prie kokybiško švietimo (DVT 4), stiprina bendruomenių atsparumą ir jų bendradarbiavimą (DVT 11).
3. **Aplinkos tvarumo rėmimas:** želdynų plėtros gairių įgyvendinimas ir klimato kaitos valdymo priemonių integravimas susieja paveldo apsaugą su aplinkos tvarumo tikslais, taip remiant klimato kaitos švelninimo veiksmus (DVT 13) ir sausumos ekosistemų išsaugojimą (DVT 15).
4. **Ekonomikos augimo skatinimas:** skatinant tvarų turizmo valdymą, tradicinius amatus siekiama suderinti ekonominį augimą su paveldo apsauga, parodant, kaip kultūros paveldas gali tapti ekonominiu ištekliu. Šios priemonės prisideda prie kokybiškų darbo vietų kūrimo ir tvaraus ekonomikos augimo (DVT 8), stiprina darnią bendruomenių plėtrą (DVT 11).

HUL metodas suteikia dinamišką ir integruotą prieigą, suderinančią paveldo valdymą ir darnaus vystymosi principus. Šis metodas ne tik saugo ir stiprina Vilniaus senamiesčio kultūrinę vertę, bet ir užtikrina, kad paveldo apsauga reikšmingai prisidėtų prie bendrų darnaus miesto vystymosi tikslų įgyvendinimo.

5.2. ĮGYVENDINIMAS, STEBĖSENA IR PERŽIŪROS PROCESAS

Veiksmų plano įgyvendinimas vykdomas remiantis struktūrizuotu procesu, kuriame atsakomybė už kiekvienos priemonės įgyvendinimą priskiriama konkrečioms institucijoms, nustatant aiškius įgyvendinimo laikotarpius ir numatomus rezultatus. Priemonių finansavimas užtikrinamas pasitelkiant valstybės ir savivaldybių biudžetus, kitus nacionalinius

ir tarptautinius finansavimo šaltinius.

Įgyvendinant Veiksmų planą aktyviai dalyvauja Kultūros ir Aplinkos ministerijos, kitos valstybinės institucijos, agentūros, valstybinės įmonės bei savivaldybės ir jų pavaldžios įstaigos. Be to, skatinamas ir kitų juridinių bei fizinių asmenų įsitraukimas, siekiant

užtikrinti efektyvų ir visapusišką Vilniaus senamiesčio paveldo valdymą.

Veiksmų planas yra **peržiūrimas kasmet nuo 2025 m.** VSAA, kaip operatyvinis valdymo padalinys ir vietos valdytoja (angl. *Site Manager*) (žr. 6.3 skyrių), kasmet iki kovo 15 d. teikia ataskaitą apie plano tikslų ir priemonių įgyvendinimą Priežiūros grupei (žr. 6.1 skyrių). Ši ataskaita aptariama pirmojo komiteto posėdžio metu, kuriame vertinamas įgyvendinimo pažanga ir priimami sprendimai dėl galimų plano koregavimų. Siekiant užtikrinti, kad Veiksmų planas išliktų dinamiškas ir prisitaikantis prie kintančių sąlygų, jis **atnaujinamas kas penkerius metus**, įtraukiant naujai iškilusius iššūkius bei VSAA Patariamiosios tarybos (žr. 6.2 skyrių) ir Priežiūros grupės pasiūlymus. Ataskaitos skelbiamos Vilniaus m. sav., Kultūros ministerijos ir VSAA interneto svetainėse.

VSAA Patariamiosios tarybos pirmininkas, kuris taip pat yra ir Priežiūros grupės narys, užtikrina, kad Patariamiosios tarybos profesionalios rekomendacijos ir ekspertų patarimai būtų tinkamai perduodami ir aptariami Priežiūros grupės strateginiuose posėdžiuose bei būtų į juos atsižvelgiama priimanant sprendimus.

Vietos valdytojas (žr. 6.3 skyrių), kuris kartu yra ir VSAA direktorius bei Priežiūros grupės ir Patariamiosios tarybos narys, užtikrina sklandų operatyvinio ir strateginio valdymo lygmenų ryšį. Vietos valdytojas taip pat rūpinasi, kad Patariamiosios tarybos rekomendacijos būtų integruotos į kasdienę VSAA veiklą ir informuoja Priežiūros grupę apie

Veiksmų plano įgyvendinimo eigą bei kylančius iššūkius.

Ši valdymo struktūra užtikrina sklandžią informacijos sklaidą ir bendradarbiavimą tarp Patariamiosios tarybos, Priežiūros grupės ir VSAA, siekiant, kad visi sprendimai būtų pagrįsti ekspertų įžvalgomis ir rekomendacijomis. Remdamasis kasmetinėmis VSAA parengtomis ataskaitomis, Priežiūros grupė peržiūri neįgyvendintus tikslus ir užduotis, vertina įgyvendintų priemonių veiksmingumą bei Veiksmų plano poveikį Vilniaus senamiesčio IVV. Stebėsenos metu taip pat peržiūrimi finansavimo mechanizmai. Jei stebėsenos rezultatai rodo, kad tikslai nebuvo pasiekti ar priemonės buvo įgyvendintos nepakankamai arba neatitiko savo paskirties, nustatomos to priežastys, o Patarioji taryba kartu su VSAA pateikia naujų priemonių ir pasiūlymų.

Siekiant užtikrinti skaidrų ir įtraukiantį Veiksmų plano įgyvendinimą, įsteigiama „Vilniaus senamiesčio dialogo platforma“ (4.18 priemonė). Ši platforma suteikia galimybę gyventojams, specialistams ir suinteresuotosioms šalims aktyviai dalyvauti sprendimų priėmimo procese, įsitraukti į struktūrizuotas diskusijas ir teikti atsiliepimus dėl paveldo valdymo klausimų. Bendruomenės atstovai taip pat yra Priežiūros grupės dalis. Be to, platforma tarnauja kaip informacijos kanalas apie Veiksmų plano įgyvendinimo eigą, skatina atvirą komunikaciją tarp paveldo valdymo institucijų ir bendruomenės.

5.3. VEIKSMŲ PLANO PRIEMONĖS IR JŲ ĮGYVENDINIMAS

5.3.1. I SLUOKSNIS: ATSPARUMAS

1. Tikslas – Vilniaus senamiesčio atsparumo nelaimėms stiprinimas, integruojant ekologinės pusiausvyros ir tvarumo principus.

Uždaviniai:

- Gamtos ir žmogaus sukeltų rizikų identifikavimas ir kompleksinės stebėsenos vykdymas Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonoje;
- Gamtos ir žmogaus sukeltų nelaimių Vilniaus senamiestyje ir jo apsaugos zonoje valdymas.

Strateginis lygmuo (įgyvendinimo trukmė iki 5 m.)

Priemonės pavadinimas	Laukiamas rezultatas	Įgyvendinimo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimas	DVT	HUL
1.1. Vilniaus m. sav. prisitaikymo prie klimato kaitos plane nustatyti prisitaikymo ir klimato poveikio mažinimo priemonės Vilniaus senamiesčio teritorijai.	Atlikta analizė ir parengtas priemonių planas (1 dok.)	2030	Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos, ES ir kita finansinė parama	13 DVT (Klimato apsaugos veiksmai)	Priemonė sprendžia HUL įgyvendinimą, integruojant tvarios veiklos praktiką ir paveldo apsaugą klimato kaitos švelninimo ir pritaikymo veiksmų metu.
Aprašymas: rengiamame Vilniaus m. sav. prisitaikymo prie klimato kaitos plane įvertinti klimato kaitos keliamas rizikas ir jų pažeidžiamumą Vilniaus senamiesčio IVV vertingiems komponentams bei pasiūlyti prisitaikymo (angl. <i>adaptation</i>) ir klimato poveikio mažinimo (angl. <i>mitigation</i>) priemonės. Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos gyventojams ir lankytojams ypač svarbu, kad visos prisitaikymo ir klimato poveikio mažinimo priemonės saugotų kultūros paveldo vertybes ir kartu gerintų čia gyvenančių ir besilankančių žmonių sąlygas.						
1.2. Parengti kultūros paveldo objektų prevencinės priežiūros metodiką dėl padažnėjusio šalčio ir atodreškio ciklų bei atkūrimo po gamtos nelaimių ir kt.	Atlikta analizė ir parengta priežiūros metodika (2 dok.)	2030	Kultūros ministerija, Aplinkos ministerija, Departamentas, Kultūros infrastruktūros centras (KIC)	Valstybės biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Sprendžia HUL įgyvendinimą, užtikrindamas kultūros paveldo objektų struktūrinį vientisumą ir atsparumą.

Aprašymas: šiame dokumente numatoma pateikti nacionaliniu lygiu priimtą metodiką, skirtą kultūros paveldo objektų prevencinei priežiūrai, išskirtinį dėmesį teikiant UNESCO pasaulio paveldo statusą turinčioms vertybėms.

Taktinis lygmuo (įgyvendinimo trukmė iki 3 m.)

Priemonės pavadinimas	Laukiamas rezultatas	Įgyvendinimo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimas	DVT	HUL
1.3. Organizuoti kultūros paveldo objektų išsaugojimo ekstremaliųjų situacijų metu tarpinstitucinius mokymus.	Suorganizuoti mokymai (2 sesijos)	2025–2026	VSAA, Vilniaus m. sav., Kultūros ministerija, Krašto apsaugos ministerija, Rezervato direkcija, VšĮ „Vilniaus arkivyskupijos ekonomo tarnyba“	Vilniaus m. sav. ir valstybės biudžetų lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Stiprina HUL, skatindamas koordinuotą nelaimių valdymą ir paveldo objektų apsaugą.
Aprašymas: šia priemone siekiama tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir integruoto pasirengimo valdyti ekstremaliąsias situacijas Vilniaus senamiesčio teritorijoje. Ypač aktuali problema susijusi su nekilnojamojo kultūros paveldo objektų, kurie yra UNESCO vietovėse, apsauga mobilizacijos metu, kadangi nėra visiškai aiškos institucijų atsakomybių ribos. Mokymai turėtų apimti įvairių institucijų bendradarbiavimą, siekiant apsaugoti Vilniaus senamiesčio vertybes ekstremalių situacijų metu, suderinti institucijų veiksmus, informuoti ir įtraukti kultūros paveldo objektų valdytojus.						
1.4. Sukurti ir saugoti paminklo statusą turinčių kultūros paveldo objektų Vilniaus senamiestyje 3D modelius.	Statinių, kuriems sukurti 3D modeliai, skaičius (22 obj.)	2025–2026	Kultūros ministerija, Departamentas, Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka	Valstybės biudžeto lėšos, ES finansinė parama	9 DVT (Inovacijos ir gera infrastruktūra)	Suderina HUL principus, skatinant skaitmeninių technologijų taikymą paveldui dokumentuoti ir prieinamumui užtikrinti.
Aprašymas: įgyvendinant jungtinį suskaitmeninto ir skaitmeninio kultūros turinio, elektroninių paslaugų ir sklaidos platformos „E. kultūra“ sukūrimo projektą, numatoma 3D formatu suskaitmeninti visus paminklo statusą turinčius nekilnojamojo kultūros paveldo objektus (statinius) Vilniaus senamiesčio teritorijoje. Paminklo statuso neturintys reikšmingi objektai (Šv. arkangelo Mykolo, Bazilijonų (jau pakeliui tapti paminklu), Vizičių, Liuteronų, Misionierių bažnyčias) bus skaitmeninami pasitelkiant kitus finansavimo šaltinius. 3D formatu suskaitmeninti objektai bus viešai pasiekiami modernizuotame registre. Įgyvendinant šią priemonę gautais duomenimis taip pat numatoma papildyti Vilniaus m. sav. sukurtą Vilniaus miesto 3D modelį https://3d.vilnius.lt/scenos/3d-miesto-maketas .						
1.5. Parengti Vilniaus senamiesčio želdinimo gaires klimato kaitos veiksniams švelninti ir prisitaikyti.	Parengtos gairės (1 dok.)	2026	Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	15 DVT (Darnus sausumos naudojimas)	Prisideda prie HUL, gerinant aplinkos kokybę ir valdant žaliąsias erdves paveldo

Aprašymas: planuojama parengti Vilniaus senamiesčio želdinimo gaires klimato kaitos veiksniams švelninti ir prisitaikyti, siekiant užtikrinti kokybišką gyvenamąją ir lankymosi aplinką žmonėms. Parengus gaires, numatoma įgyvendinti bandomuosius žalinimo projektus Vilniaus senamiestyje, pvz., Rotušės aikštėje vietoje klombų su vargstančiais klevais pasodinti normaliai žemėje augančius medžius.

5.3.2. II SLUOKSNIS: APSAUGA IR SUBALANSUOTAS VYSTYMAS

2. Tikslas – Vilniaus senamiesčio urbanistinio paveldo apsauga ir subalansuotas vystymasis.

Uždaviniai:

- **Išsaugoti ir papildyti urbanistinį paveldą:** šis uždavinys apima sudėtingą kultūros paveldo išsaugojimo procesą Vilniaus senamiestyje bei jo apsaugos zonoje ir nuolatinį jo vertės didinimą;
- **Prieinamas ir įtraukiantis paveldas:** šiuo uždaviniu siekiama, kad paveldo objektai taptų prieinamesni vietos bendruomenėms ir lankytojams, imantis priemonių, kuriomis užtikrinama pagrindinė infrastruktūra ir paslaugos, integruojami esami dokumentai ir supaprastinamos finansavimo procedūros nedidelės apimties paveldo priežiūros darbams (angl. *small repair works, maintenance*);
- **Paveldo dokumentavimas ir švietimo iniciatyvos:** šiuo uždaviniu pabrėžiama, kad svarbu kruopščiai dokumentuoti paveldo objektus, vykdyti tyrimus ir įgyvendinti edukacines programas, kuriomis siekiama didinti informuotumą apie jų reikšmingumą ir vertę.

Strateginis lygmuo (įgyvendinimo trukmė iki 5 m.)

Priemonės pavadinimas	Laukiamas rezultatas	Įgyvendinimo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimas	DVT	HUL
2.1. Vykdyti nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio Naujamiesčio, Šnipiškių (Piromonto ir Skanseno), Antakalnio, Rasų kolonijos, Žvėryno ir Žvėryno pietvakarinės dalies teritorijose, inventorizavimą ir apskaitą (atnaujinti Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarybų aktus).	Atnaujinti vertinimo tarybos aktai (6 dok.)	2025–2030	Departamentas, Vilniaus m. sav.	Valstybės ir Vilniaus m. sav. biudžetų lėšos, ES ir kita finansinė parama	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Palaiko HUL, užtikrinant tikslų paveldo apsaugos duomenų integravimą į teritorijų planavimą, siekiant darnaus miestų vystymo ir paveldo išsaugojimo.

Aprašymas: siekiama atnaujinti kultūros paveldo inventorizaciją, nes tiksli ir aktuali informacija apie vietovių istorinę, architektūrinę ir kultūrinę reikšmę užtikrina, kad visi

teritorijų planavimo dokumentai parengti remiantis naujausia ir išsamiausia turima informacija ir būtų išvengta netikslumų, dėl kurių gali būti pakenkta Vilniaus senamiesčio IVV.

2.2. Parengti specialiuosius teritorijų planavimo dokumentus – Vilniaus senamiesčio ir į jo apsaugos zoną patenkančių kultūros paveldo vietovių tvarkymo planus.	Parengti dokumentai (8 dok.)	2025–2030	Departamentas, Vilniaus m. sav., Rezervato direkcija	Valstybės ir Vilniaus m. sav. biudžetų lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Kuria apsaugos sistemą, į kurią integruojami HUL principai, skatinant pusiausvyrą tarp paveldo išsaugojimo ir urbanistinio vystymo.
--	------------------------------	-----------	--	--	--------------------------------------	---

Aprašymas: šia priemone numatoma nustatyti apsaugos būdus ir plėtros galimybes Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorijoje, išvengiant galimo neigiamo poveikio Vilniaus senamiesčio vientisumui. Atitinkamai siekiama užbaigti pradėtus teritorijų planavimo procesus – atnaujinti urbanistinių vietovių specialiojo teritorijų planavimo dokumentų – tvarkymo planų – rengimą. (Pirmiausia numatoma parengti Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato ir Vilniaus senamiesčio tvarkymo planus, vėliau kitus – Naujamiesčio, Šnipiškių (Piromonto ir Skanseno), Antakalnio, Rasų kolonijos, Žvėryno ir Žvėryno pietvakarinės dalies tvarkymo planus).

2.3. Atnaujinti ir patvirtinti strategines kultūros paveldo apsaugos, įveiklinimo ir aktualizavimo programas, skirtas miesto medinei architektūrai ir gynybinei sienai išsaugoti.	Parengti dokumentai (2 dok.)	2025–2030	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. ir valstybės biudžetų lėšos, ES ir kita finansinė parama	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Derinama su HUL principais, įtraukiant pritaikymą prie naujų reikmių ir prevencinės priežiūros strategijas, kurios stiprina paveldo pastatų struktūrinį ir estetinį vientisumą.
---	------------------------------	-----------	----------------------------------	---	--------------------------------------	---

Aprašymas: priemone siekiama užtikrinti miesto medinės architektūros ir miesto gynybinės sienos išsaugojimą miesto vystymosi sąlygomis. Šios programos turėtų apimti šių paveldo objektų apsaugos ir aktualizavimo priemones, kartu prisitaikant prie šiuolaikinių poreikių.

2.4. Įsteigti Miesto amatų centrą kaip mokymų, praktinių konsultacijų ir „pasidaryk pats“ dirbtuvių (smulkiems remonto darbams su meistro priežiūra) vietą.	Įsteigtas centras	2025–2030	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos, ES ir kita finansinė parama	4 DVT (Kokybiškas ugdymas), 8 DVT (Geros darbo vietos ir ekonomika)	Skatina HUL principų įgyvendinimą, perduodant tradicinius įgūdžius, būtinus siekiant išlaikyti senamiesčio istorinį audinį, ir skatinant aktyvų bendruomenės dalyvavimą paveldo išsaugojimo veiklose.
---	-------------------	-----------	----------------------------------	--	--	---

Aprašymas: šia priemone siekiama įsteigti miestui ir jo gyventojams reikalingą centrą, kuris turėtų veikti ir kaip mokymų (naujų amatų meistrų rengimo), ir kaip konsultacijų centras, ir kaip „pasidaryk pats“ principu (su meistro priežiūra) veikiančios dirbtuvės. Jame veiktų amatininkai, kuriems reikalingos specifinės techninės sąlygos (pvz., tam tikra ventiliacija ar galimybė deginti malkų žaizdrą) ir kurių darbai reikalingi IVV pastatų priežiūrai: dailidės, staliai, plytininkai, kalviai ir kt. Savo ruožtu gyventojai patys išmokytų atlikti didelių įgūdžių nereikalaujančius priežiūros darbus, gautų rekomendacijas, metodinius siūlymus ir iš esmės prisidėtų saugant istorinius pastatus ir jų elementus. Paveldo objektų savininkai būtų skatinami laiku ir nuolat vykdyti istorinių pastatų priežiūros darbus, o tai leistų išvengti didesnių investicijų į remonto darbus ateityje bei klaidų pasirenkant netinkamas remonto / restauravimo technologijas.

2.5. Įsteigti senamiesčio vertybių tvarkybos fondą institucinių partnerysčių pagrindu.	Atlikta analizė, įsteigtas fondas	2030	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	17 DVT (Darnaus vystymosi partnerystė)	Skatina HUL principų įgyvendinimą, užtikrinant finansinius mechanizmus, kurie sudaro sąlygas tvariai paveldo objektų priežiūrai ir stiprina ilgalaikę paveldo valdymo atsakomybę.
--	-----------------------------------	------	------------------------	---------------------------------	--	---

Aprašymas: ši priemonė turėtų būti skirta finansiškai skatinti Vilniaus senamiesčio gyventojus pasirinkti tinkamus istorinių pastatų ir teritorijų priežiūros bei tvarkybos metodus, technologijas ir medžiagas.

2.6. Įkurti senamiesčio mecenatų instituciją (mišrių partnerysčių pagrindu).	Atlikta analizė, įsteigta institucija	2030	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	17 DVT (Darnaus vystymosi partnerystė)	Skatina įvairių suinteresuotų šalių įsitraukimą į paveldo apsaugos procesus, laikantis HUL principų, ir sutelkia išteklius veiksmingoms paveldo išsaugojimo veikloms įgyvendinti.
--	---------------------------------------	------	------------------------	---------------------------------	--	---

Aprašymas: Vilniaus senamiesčio globėjų institucijos / asociacijos įkūrimas per mišrią partnerystę skatintų tvarią paramą išsaugant paveldą, sutelkiant įvairių suinteresuotųjų šalių išteklius veiksmingoms išsaugojimo pastangoms.

2.7. Plėtoti interaktyvią Vilniaus kultūros paveldo statinių ir jų elementų platformą (https://paveldas.vercel.app/lt) kaip pagrindinį informacijos apie Vilniaus senamiestį šaltinį kartu kaupiant stebėsenos ir tyrimų duomenis.	Susieti stebėsenos ir tyrimų duomenys (1 platforma)	2025–2030	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	9 DVT (Inovacijos ir gera infrastruktūra)	Palaiko HUL principus, integruojant skaitmenines technologijas, kurios pagerina prieigą, tyrimus ir paveldo duomenų valdymą, užtikrindamos, kad sprendimų priėmimas būtų pagrįstas išsamia ir patikima informacija.
---	---	-----------	------------------------	---------------------------------	---	---

Aprašymas: ši platforma atsiras <https://maps.vilnius.lt/> ir Vilnius DNR. Taip pat visuose <https://maps.vilnius.lt/> žemėlapiuose fiksuoti Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zona kaip papildomą sluoksnį. Vilniaus senamiesčio teritorijos ir paveldo objektų tyrimai vykdomi ne vieną dešimtmetį, tačiau informacija išblaškyta įvairiose saugyklose, valstybės ir savivaldybės institucijose, privačiose įmonėse. Šia priemone siekiama sukurti duomenų bazę, kurioje būtų kaupiama susisteminta atliktų tyrimų medžiaga, prieinama visuomenei ir specialistams. Dėl duomenų įvedimo ir pasiekiamumo siūloma tyrimų bazę sujungti su Vilniaus m. sav. skaitmeniniu miesto žemėlapiu. Papildomai reikia: atlikti ir pildyti Vilniaus senojo miesto ir priemiesčių archeologinės vietovės bei vertingųjų savybių atnaujinimo darbus, vesti archeologinių tyrimų šioje teritorijoje registrą; atlikti ir pildyti taikomųjų tyrimų, vykdomų Vilniaus senamiestyje bei jo apsaugos zonoje, registrą (pagal rūšis); atlikti ir pildyti restauravimo programų, vykdomų Vilniaus senamiestyje bei jo apsaugos zonoje, registrą; steigti ir pildyti mokslinių (istorinių, urbanistinių, menotyros ir kt.) tyrimų, vykdomų Vilniaus senamiestyje bei jo apsaugos zonoje, registrą; surinkti, susisteminti ir paskelbti iki 2025 m. taikomųjų tyrimų, susijusių su Vilniaus senamiesčiu, duomenis Departamento administruojamų taikomųjų tyrimų bazės tinklalapyje.

2.8. Įveikinti ir visuomenės poreikiams bei viešosioms funkcijoms panaudoti religiniais bendruomenėms priklausančius objektus ar teritorijas dvišalių derybų ir susitarimų pagrindu.	Atlikta analizė, įveikinti objektai (1 vnt.)	2025–2030	Vilniaus m. sav., VšĮ „Vilniaus arkivyskupijos ekonomo tarnyba“, VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos, ES ir kita finansinė parama	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Skatina paveldo objektų pritaikymą naujoms funkcijoms, siekiant užtikrinti jų aktyvų naudojimą ir prieinamumą bendruomenei. Šis tikslas atitinka HUL principą, kuriuo siekiama paveldo aktualumo ir jo integravimo į kasdienį miesto gyvenimą.
--	--	-----------	---	--	--------------------------------------	--

Aprašymas: didelė skirtingų konfesijų religinio paveldo įvairovė yra viena ryškiausių Vilniaus senamiesčio teritorijos savybių. Tačiau visuomenei sekuliarėjant ne visas religinis paveldas gali būti panaudojamas pirminei jų funkcijai. Be to, ne visų istorinių konfesijų dalyvavimo miesto istorijoje ženklai yra ryškūs ir atpažįstami. Šia priemone bus nustatyti prioritetiniai paveldo objektai, kuriuos tvarkant ir memorializuojant būtų išryškinama skirtingų konfesijų gausa ir jų vaidmuo miesto istorijoje. Taip pat bus sutariama dėl memorializavimo projektų koncepcijos ir turinio. Bus išskiriama, kokie religinio paveldo objektai galėtų būti panaudojami kitoms viešosioms funkcijoms, sutariama dėl tokių mainų sąlygų. Pirmasis bandomasis objektas bus Vilniaus dominikonų vienuolynas ir jo aplinka. Priemonė taip pat apims atviras žaliasias erdves religinių objektų sklypuose.

2.9. Aktualizuoti UNESCO Pasaulio paveldo problematiką nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos specialistų kvalifikacijos tobulinimo kursų programose.	Paskaitų temų skaičius (10 paskaitų)	2025–2030	Kultūros ministerija, VSAA	Valstybės biudžeto lėšos	4 DVT (Kokybiškas ugdymas), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Didina specialistų gebėjimus tvarkyti paveldo objektus pagal HUL principus.
---	--------------------------------------	-----------	----------------------------	--------------------------	---	---

Aprašymas: įgyvendinant 2021–2030 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos kultūros ir kūrybingumo plėtros programos pažangos priemones, nuo 2023 m. pradžios vykdoma nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos specialistų kvalifikacijos tobulinimo kursų programa „Ekspertai – specialistams“. Kursai yra privalomi kultūros ministro tvarka atestuotiesiems arba norintiems gauti atestatą nekilnojamojo kultūros paveldo specialistams. Svarbu jau nuo 2024 m. išplėsti programos turinį ir su UNESCO pasaulio paveldu susijusias bendrąsias temas papildyti specifinėmis aktualijomis dėl valdymo, stebėsenos, poveikio paveldui vertinimo ir kitų einamųjų klausimų, kurie svarstomi tuo metu tarptautinėse organizacijose. Vilniaus senamiesčio aktualijų UNESCO pasaulio paveldo aspektu inicijavimo ir parengimo lyderystė numatyta VSAA.

Taktinis lygmuo (įgyvendinimo trukmė iki 3 m.)

Priemonės pavadinimas	Laukiamas rezultatas	Įgyvendinimo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimas	DVT	HUL
2.10. Įgyvendinti Vilniaus Didžiosios sinagogos įamžinimo ir jos aplinkos sutvarkymo 2022 m. gegužės 25 d. memorandumo dėl veiksmų plano	Suformuotas Vilniaus Didžiosios sinagogos	2025–2026	Vilniaus m. sav., Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenė, VšĮ	Vilniaus m. sav. ir GVF biudžetų lėšos, ES ir kita finansinė	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Skatina paveldo interpretaciją ir visuomenės įtraukimą, didinant paveldo

nuostatas, susijusias su teritorijos tvarkymu ir paruošimu Didžiosios sinagogos kiemo memorializacijos projektui ir jo įgyvendinimui.	memorialinis skveras su Žydų bendruomenės centru		„Geros valios kompensacijos už žydų religinių bendruomenių nekilnojamąjį turtą disponavimo fondas“ (GVF), VSAA	parama		matomumą ir reikšmę miesto erdvėje.
---	--	--	--	--------	--	-------------------------------------

Aprašymas: Didžiosios sinagogos kiemo teritorija šiuo metu nėra parengta atminties vietos funkcijai. Įgyvendinus šią priemonę, Vilniaus Didžiosios sinagogos kiemo teritorijoje bus pašalinti ant Didžiosios sinagogos teritorijos esantys statiniai, sutvarkyti aplinkinių namų ūkiniai poreikiai taip, kad jie netrukdytų atminties vietos funkcijai. Sutvarkius Vilniaus Didžiosios sinagogos memorialinį skverą kartu su Žydų bendruomenės centru, vieta bus įtraukiama į bendrą pasakojimą apie žydų bendruomenės vaidmenį miesto istorijoje, jos kultūrinį ir religinį palikimą.

2.11. Vilniaus paveldotvarkos programoje numatyti darbų intensyvumo diferencijavimą pagal gyventojų ekonominį statusą.	Parengta programa	2026	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	10 DVT (Nelygybės sumažinimas)	Remia sąžiningą paveldo valdymą, pritaikant darbų intensyvumą ir išteklius pagal skirtingus nekilnojamojo turto savininkų finansinius pajėgumus, vadovaujantis HUL principais, kurie pabrėžia įtraukties ir lygybės užtikrinimą.
--	-------------------	------	------------------------	---------------------------------	--------------------------------	--

Aprašymas: šia iniciatyva siekiama pritaikyti Vilniaus m. sav. administruojamos dalinio finansavimo programos „Vilniaus paveldotvarkos programa“ darbų intensyvumą, atsižvelgiant į gyventojų finansines galimybes, užtikrinant lygiavertį dalyvavimą ir paramą skirtingoms ekonominėms grupėms. Ja siekiama pritaikyti dalyvavimo ir paramos, teikiamos paveldosaugos darbuose, lygį pagal skirtingų gyventojų turimus finansinius išteklius.

2.12. Išplėsti Vilniaus miesto paveldotvarkos programą, numatant finansinę paramą tvarkybos darbams kultūros paveldo statinių pirmuosiuose aukštuose, siekiant jų panaudojimo smulkiajam verslui ir visuomenės poreikiams.	Parengta programa	2026	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	8 DVT (Geros darbo vietos ir ekonomika)	Skatina ekonominę veiklą paveldo teritorijose, kuriant gyvybingą miesto aplinką ir kartu išlaikant senamiesčio istorinį charakterį.
--	-------------------	------	------------------------	---------------------------------	---	---

Aprašymas: priemone siekiama, kad būtų skatinamas kultūros paveldo pastatų pirmųjų aukštų panaudojimas mažosioms įmonėms ir visuomenei, norint patenkinti mažųjų ir vidutinių įmonių poreikius atliekant paveldo tvarkybos darbus. Reikalavimus atitinkantys darbai apima hidroizoliaciją, pamatų įrengimą, vidaus apdailą ir prieinamumo gerinimą. Finansuojamos projektavimo, tyrimų ir ekspertizės paslaugos, daugiausia dėmesio skiriant paramai fiziniams ir juridiniams asmenims, įskaitant patalpų savininkus ir nuomininkus, turinčius smulkųjį verslą.

2.13. Vykdyti sistemingą pokyčių Vilniaus senamiestyje stebėjimą, pasitelkiant dirbtinį intelektą.	Duomenų sankaupa	2025–2026	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 9 DVT (Inovacijos ir gera infrastruktūra)	Įgyvendina HUL principus, pasitelkiant inovatyvias technologijas sisteminei paveldo būklės stebėsenai, siekiant efektyviai stebėti ir valdyti pokyčius.
--	---------------------	-----------	---------------------------	------------------------------------	--	---

Aprašymas: Vilniaus m. sav. yra atsakinga už Vilniaus senamiesčio teritorijoje esančių kultūros paveldo statinių stebėseną (stebėseną vykdo VSAA), tačiau šiuo metu stebėseną vykdoma fragmentiškai (atliekant nesisistemingą statinių fotofiksaciją), o stebėsenos apimtis ribojama žmoniškųjų išteklių ir žmogaus fizinių galimybių. Šia priemone numatoma įsigyti stebėsenos, paremtos dirbtiniu intelektu, paslaugas (paveldo teritorijos stogų ir fasadų stebėjimas dronais bei specialiomis fotokameromis, surinktų duomenų debesies apdorojimas specialia programine įranga, parodančia pokyčius pastatų stoguose ir fasaduose) ir pradėti vykdyti sistemingą pokyčių Vilniaus istoriniame centre stebėjimą.

2.14. Humanizuoti Vilniaus universiteto Bibliotekos kiemą.	Sutvarkyta viešoji erdvė	2025–2026	Vilniaus universitetas, VSAA	Vilniaus universitetas, Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos, ES ir kita finansinė parama	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Gerina viešųjų erdvių kokybę, įgyvendinant HUL sukurti žmogui pritaikytas paveldo vietas, kuriose prioritetą teikiamas prieinamumui ir įtraukčiai.
--	-----------------------------	-----------	------------------------------------	--	--	--

Aprašymas: priemonė apima laipsnišką dabartinės automobilių aikštelės, įrengtos Bibliotekos kiemo teritorijoje, panaikinimą, atveriant kelią naujoviškoms ir tvarioms alternatyvoms, teikiančioms pirmenybę pėsčiųjų zonai, žaliajai erdvei. Siekiama sukurti darnesnę ir į vartotoją orientuotą aplinką tiek Universitetui, tiek aplinkinei bendruomenei.

2.15. Adaptuoti poveikio paveldui vertinimo gaires (metodiką) Vilniaus senamiesčiui.	Adaptuotos poveikio vertinimo gairės (1 dok.)	2025–2026	VSAA, Kultūros ministerija, Departamentas, Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Siekama, kad nauji urbanistinio vystymo projektai būtų įvertinti atsižvelgiant į jų poveikį paveldui ir aplinkai, kartu skatintų tvarius ir pagarbius pokyčius.
--	--	-----------	---	------------------------------------	--	---

Aprašymas: šia priemone siekiama adaptuoti tarptautinių Poveikio paveldui vertinimo gairių nuostatas ir UNESCO patvirtintą metodiką (angl. *Guidance and Toolkit for Impact Assessments in a World Heritage Context*, 2022) Vilniaus senamiesčio specifikai, siekiant įvertinti visapusišką galimą teigiamą ir neigiamą naujų fizinių pokyčių poveikį Vilniaus senamiesčio IVV.

2.16. Parengti pastato angų apvadų, karnizų, balkonų plokščių, puošybos elementų, kaminų ir kitų fasado elementų tvarkybos Vilniaus senamiesčio pastatuose rekomendacijas.	Parengtos rekomendacijos (1 dok.)	2025–2026	Vilniaus m. sav., VSAA, Departamentas	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Teikia technines gaires, kurios padeda išlaikyti pastatų estetinį ir istorinį vientisumą.
--	---	-----------	---	------------------------------------	--	--

Aprašymas: šia priemone numatoma parengti Vilniaus senamiesčiui skirtas rekomendacijas, kuriose būtų nurodyta prievolė parengti restauruojamų, tvarkomų ar atkuriamų pastato angų apvadų, karnizų, balkonų plokščių, puošybos elementų, kaminų ir kitų fasado elementų detalius darbo brėžinius su profilių išsklotinėmis ir pjūviais su apskardinimu

(jei būtinas apskardinimas) ir restauruojamų ar atkuriamų durų, langų, langinių, vartų, jų furnitūros detaliais darbo brėžinius su gaminių profiliais, pjūviais, išklotinėmis su tvirtinimo, varstymo mazgais bei istorine funkcinė ir estetinė furnitūra. Atkuriant ar restauruojant langus, siekiama juos pritaikyti šiandieniniams energijos išsaugojimo reikalavimams.

2.17. Atnaujinti Vilniaus m. sav. Tarybos patvirtintą architektūrinių konkursų organizavimo tvarką dėl Vilniaus senamiestyje ir apsaugos zonoje rengiamų konkursų organizavimo ir vertinimo.	Atnaujinta tvarka (1 dok.)	2025-2026	Vilniaus m. sav., AM, Lietuvos architektų rūmai, Lietuvos architektų sąjunga. Vilniaus regioninė architektų taryba, Vilniaus architektūros ir urbanistikos ekspertų taryba	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Siekiama, kad architektūros konkursai atitiktų paveldo apsaugos standartus ir skatintų aukštos kokybės dizainą, tinkamai įvertinantį ir gerbiančią istorinį kontekstą.
--	----------------------------	-----------	--	---------------------------------	--------------------------------------	--

Aprašymas: architektūriniai konkursai yra pripažinta priemonė architektūrinei kokybei užtikrinti, tačiau vykdant konkursus Vilniaus senamiestyje dažnai susiduriama su paveldosaugos reikalavimų supratimo ar jų tinkamo atskleidimo konkurso sąlygose iššūkiais. Taip pat pasigendama Departamento įsitraukimo į projekto konkursų sąlygų rengimo procesą bei vertinimą. Šia priemone siekiama atnaujinti ir papildyti Vilniaus m. sav. Tarybos patvirtintą architektūrinių konkursų organizavimo tvarką dėl Vilniaus senamiestyje ir apsaugos zonoje rengiamų konkursų organizavimo ir vertinimo, kad vykdant projektus daugiau dėmesio būtų skiriama paveldosaugos reglamentams, atskleisti vertingosios savybės, pateikti išsamią informaciją apie objektą.

2.18. Atnaujinti ir patvirtinti palėpių ir stoglangių įrengimo Vilniaus senamiesčio teritorijoje esančiuose pastatuose rekomendacijas.	Parengtos rekomendacijos (1 dok.)	2025-2026	Vilniaus m. sav., Departamentas, VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Skatina harmoningą urbanistinį vystymąsi paveldo teritorijoje, užtikrinant miesto vizualinio integralumo išsaugojimą.
--	-----------------------------------	-----------	---------------------------------------	---------------------------------	--------------------------------------	---

Aprašymas: siekiama atnaujinti gaires, kad būtų išlaikytas Vilniaus senamiesčio estetiškas ir vizualinis vientisumas kartu darniai ir pagarbiai tenkinant šiuolaikinius poreikius.

2.19. Parengti gaires (rekomendacijas, metodinius nurodymus, geruosius pavyzdžius, pateikiamus patrauklia šiuolaikine grafine kalba), skirtas kultūros paveldo objektų nedidelės apimties priežiūros darbams ir prevencijai.	Parengtos gairės	2025-2026	Vilniaus m. sav., VSAA, KIC	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Palaiko nekilnojamojo kultūros paveldo savininkus ir specialistus, skatinant tvarią ir atsakingą kultūros paveldo objektų priežiūrą bei jų prevenciją.
--	------------------	-----------	-----------------------------	---------------------------------	--------------------------------------	--

Aprašymas: siekiama, kad būtų sukurtos mažosios renovacijos gairės, kurių tikslas – mažinti biurokratinę našą, paprastinti procesus nekilnojamojo turto savininkams, norintiems atlikti nedidelės apimties remonto / mažosios renovacijos darbus, taip skatinant atlikti darbus pagal patvirtintas rekomendacijas, dėl darbų konsultuotis su kultūros paveldo specialistais. Gairės turėtų apimti rekomendacijas, metodinius nurodymus, atskleisti geruosius pavyzdžius, paprastai ir aiškiai skaitomus techninius reikalavimus. Gairės turi būti

pateikiamos patraukliai ir šiuolaikiškai, ne tik specialistams suprantama grafine kalba.

Operacinis lygmuo (įgyvendinimo trukmė iki 1 m.)

Priemonės pavadinimas	Laukiamas rezultatas	Įgyvendinimo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimas	DVT	HUL
2.20. Rengiant specialiuosius teritorijų planavimo dokumentus – Vilniaus senamiesčio tvarkymo planą ir Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato tvarkymo planą – inventorizuoti ir atnaujinti nekilnojamojo kultūros paveldo, esančio Vilniaus senamiesčio teritorijoje, apskaitos duomenis.	Atnaujintas vertinimo tarybos aktas (1 dok.)	2025	Departamentas, Vilniaus m. sav., Rezervato direkcija	Valstybės biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Skatina HUL principų įgyvendinimą, teikiant tikslus ir išsamius duomenis, kurie sudaro pagrindą strategiškai pagrįstiems paveldo apsaugos ir teritorijų planavimo sprendimams priimti.
Aprašymas: ši priemonė apima Vilniaus senamiesčio teritorijoje esančio nekilnojamojo kultūros paveldo išsamią inventorizaciją ir apskaitos dokumentų atnaujinimą. Tikslas – sudaryti kokybinį pagrindą specialiojo teritorijų planavimo dokumentams, konkrečiai Vilniaus senamiesčio tvarkymo plano ir Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato tvarkymo plano, rengti.						
2.21. Atnaujinti VSAA funkcijas	Atnaujintos VSAA funkcijos (1 dok.)	2025	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 16 DVT (Taika ir teisingumas)	Sudaro sąlygas efektyviai taikyti HUL principus, stiprinant institucinę sistemą ir aiškiai apibrėžiant institucijų atsakomybes, siekiant padidinti paveldo apsaugos veiklų veiksmingumą ir koordinavimą.
Aprašymas: numatoma peržiūrėti VSAA ir vietovės valdytojo (angl. <i>Site Manager</i>) funkcijas ir pareigas, kad būtų užtikrintas aiškumas dėl atliekamos veiklos, siejamos su Vilniaus senamiesčio išsaugojimu ir puoselėjimu, ir kartu padidintas VSAA veiklos veiksmingumas.						
2.22. Sudaryti VSAA Patariamąją tarybą.	Sudaryta patariamoji taryba	2025	Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	16 DVT (Taika ir teisingumas), 17 DVT (Darnaus vystymosi)	Propaguoja HUL principus, įsteigiant patariamąjį organą, kuris skatina

					partnerystė)	bendradarbiavimą ir dialogą tarp įvairių suinteresuotų šalių, užtikrinant, kad sprendimai dėl paveldo apsaugos būtų įtraukiantys ir pagrįsti ekspertinėmis išvalgomis.
--	--	--	--	--	--------------	--

Aprašymas: patariamoji taryba steigama šiuo metu veikiančios VSAA patariamąsios grupės pagrindu, atnaujinant jos sudėtį ir darbo reglamentą. Plačiau tai aptarta 6.2.2 skyriuje.

2.23. Sudaryti Valdymo plano įgyvendinimo Priežiūros grupę.	Parengti dokumentai (2 vnt.)	2025	Vilniaus m. sav., Kultūros ministerija, VSAA,	Vilniaus m. sav. ir valstybės biudžetų lėšos	16 DVT (Taika ir teisingumas), 17 DVT (Darnaus vystymosi partnerystė)	Remia HUL principus, įsteigiant specialų valdymo organą, skirtą veiksmingam Valdymo plano įgyvendinimui, stiprinant tarpinstitucinę koordinaciją ir skatinant tvarią paveldo vadybą.
---	------------------------------	------	---	--	--	--

Aprašymas: Priežiūros grupė sudaroma Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. vasario 5 d. įsakymu Nr. ĮV-77 sudarytos Vilniaus istorinio centro, įrašyto į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą, išskirtinės visuotinės vertės išsaugojimo ir tausojamojo naudojimo priežiūros komisijos pagrindu, atnaujinant jos sudėtį ir darbo reglamentą.

5.3.3. III SLUOKSNIS: BENDRUOMENĖS

3. Tikslas – bendruomenės įgalintas išsaugojimas ir aktyvus dalyvavimas sprendimų priėmimo procese.

Uždaviniai:

- **Bendradarbiavimas siekiant konsensuso:** šiuo uždaviniu akcentuoja visuomenės ir specialistų sutarimo dėl urbanistinio vystymo ir Vilniaus senamiesčio apsaugos paiešką;
- **Suinteresuotųjų šalių dialogo palengvinimas:** šis uždavinys orientuotas į reguliarių visuomenės ir specialistų diskusijų, susijusių su paveldo vietovės apsauga ir tvarkymu, palengvinimą.

Strateginis lygmuo (įgyvendinimo trukmė iki 5 m.)

Priemonės pavadinimas	Laukiamas rezultatas	Įgyvendinimo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimas	DVT	HUL
3.1. Parengti ir įgyvendinti programą „Vilniaus istorinis centras: interpretacija, komunikacija ir sąmoningumo didinimas“.	Programa (1 dok.)	2025–2030	VSAA, Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos, ES ir kita finansinė parama	4 DVT (Kokybiškas ugdymas), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Didina bendruomenės įtraukimą, švietimą ir kompetencijų ugdymą, susijusį su Vilniaus senamiesčio IVV.
Aprašymas: edukacijos apie IVV yra gana fragmentuotos, neproporcingai gausiai pristatomi vieni atributai, bet beveik nėra edukacijų, pvz., apie IVV panoramas, siluetus, gamtinį aspektą. Vietos bendruomenės veikia fragmentuotai, menkai bendradarbiauja. Bendruomenės ne visada sulaukia pagalbos. Nėra įtinkintos institucijos, kultūros organizacijos ir bendruomenės. Tarp programos paprogramių būtų: 1) „Veikiu Vilniaus senamiesčiui“ (bendruomenių, veikiančių Vilniaus senamiestyje, iniciatyvas (pvz., tradicijų puoselėjimo, nematerialaus paveldo išsaugojimo ir populiarinimo, senamiesčio pažinimo, vertinimo ir stebėsenos skatinimo bei etninių, religinių bendruomenių įvairovės reprezentavimo projektai), 2) Komunikacijos, gebėjimų stiprinimo ir informuotumo didinimo apie Vilniaus senamiestį (ši programa apimtų aktyvesnį bendruomenės ugdymą, įtraukiant ir su IVV priežiūra susijusias institucijas, kitas organizacijas, telkiant dėmesį į komunikacijos, gebėjimų stiprinimą ir informuotumo didinimą apie Vilniaus senamiestį) ugdymas, 3) „Senamiesčio rezidentų savitarpio pagalba“ (Tikslas: aktyvinti informacijos ir žmonių judėjimą po Senamiestį, pristatyti įvairias erdves, veiklas, IVV aspektus. Teisė dalyvauti konkurse: įstaigos, organizacijos, įmonės, NVO. Tarp kriterijų: bent 3 partneriai, reziduojantys Vilniaus senamiestyje ir iš skirtingų veiklos sričių. Finansavimo intensyvumas: 50 proc.) ir kt. 4) stipendijos Vilniaus senamiesčio tyrimams, prioretizuojant edukacijoje apie IVV trūkstamas ar menkai pristatomas temas: gamtinės ir urbanistinės aplinkos integracija, Vilniaus senamiesčio panoramų ir silueto raidą ir pan., bei mažai išnagrinėtų etninių grupių, konfesijų (karaimų, totorių, etc. / reformatų liuteronų, reformatų evangelikų, etc.) tyrimams. Programą finansuotų Vilniaus m. sav. (sujungus stipendijų, tyrimų, Vilniaus senamiesčiui dedikuotų programų lėšas), kurią administruotų VSAA. Ji būtų naudinga formuojant IVV apsaugos ir gyventojų sąmoningumo politiką. Programoje taip pat numatyta įsteigti sertifikatą / ženklelį „UNESCO pristato“ siekiant sukurti akreditacijos sistemą įvairioms neformalaus ugdymo veikloms, susijusioms su Vilniaus senamiesčio IVV bei parengti specialią kvalifikacijos tobulinimo programą, skirtą gidams ir institucijų atstovams, apie Vilniaus senamiesčio specifiką ir UNESCO Pasaulio paveldo aktualijas. Programos parengimas 2024–2025 m., įgyvendinimas – 2026–2033 m.						
3.2. Vystyti bandomuosius bendruomeninio būsto projektus, siekiančius socialinių tikslų (socialinio būsto vienetai, kultūrinės ar socialinės funkcijos, socialinius tikslus vykdantys verslai pirmuose aukštuose).	Būsto vienetai, patalpos socialinėms funkcijoms	2030	Vilniaus m. sav., SĮ „Vilniaus miesto būstas“, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Aplinkos ministerija	Vilniaus m. sav. ir valstybės biudžetų lėšos, ES ir kita finansinė parama	10 DVT (Nelygybės sumažinimas), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Įgyvendina HUL principus, plėtojant socialiai įtraukius būsto projektus, skirtus kovoti su gentrifikacija ir skatinti socialinę įvairovę. Ši priemonė integruoja paveldo išsaugojimą su šiuolaikiniais socialiniais tikslais, užtikrindama, kad Vilniaus senamiestis išliktų atviras ir

				gyvybingas įvairių socialinių grupių bendruomenėms.
--	--	--	--	---

Aprašymas: Vilniaus senamiesčio būsto rinkoje pastebimas finansializacijos efektas – čia būstas dažnai įsigijamas tik kaip investavimo objektas, be savininkų tikslo patiems jį naudoti. Tai spartina gentrifikacijos procesus, mažina socialinę įvairovę bei teritorijos prieinamumą mažesnes pajamas turintiems žmonėms. Šiame, daugelyje Europos šalių jau vystomame, modelyje statybos darbus finansuoja jų būsimieji gyventojai, susibūrę į kooperatinę investicinę bendrovę. Mainais už suteiktą žemę bei administracinius pajėgumus dalis būsto (bei patalpų ploto) skiriama įgyvendinti socialiniams tikslams – socialinio būsto vienetams patalpos skiriamos kultūrinės ar socialinės funkcijas arba socialinius tikslus vykdančioms verslams pirmuose aukštuose.

3.3. Aktualizuoti Vilniaus senamiesčio IVV „Vilnius – UNESCO literatūros miestas“ programoje	Iniciatyvos (7 vnt.)	2025–2030	Vilniaus m. sav., VšĮ „Vilnius – UNESCO literatūros miestas“, VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos, ES ir kita finansinė parama	4 DVT (Kokybiškas ugdymas), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Palaiko HUL principus, pasitelkiant literatūros ir kultūros iniciatyvas, siekiant padidinti visuomenės suvokimą ir vertinimą apie Vilniaus senamiesčio IVV. Šios iniciatyvos sujungia kultūros paveldą su šiuolaikine kūrybine veikla, padarydamos paveldą labiau suprantamą ir prieinamą plačiajai visuomenei.
--	----------------------	-----------	--	--	--	---

Aprašymas: priemone siekiama kasmet įgyvendinti bent po vieną specialiai Vilniaus senamiesčio IVV reprezentuoti skirtą kultūrinę iniciatyvą programoje „Vilnius – UNESCO literatūros miestas“, jos vykdymą ir plėtrą, skatinant miesto literatūrinius ieškojimus ir bendradarbiavimą.

Taktinis lygmuo (įgyvendinimo trukmė iki 3 m.)

Priemonės pavadinimas	Laukiamas rezultatas	Įgyvendinimo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimas	DVT	HUL
3.4. Įsteigti Vilniaus senamiesčio ambasadoriaus vardo nominaciją.	Vilniaus senamiesčio ambasadoriaus vardas	2025 ir nuolat	Vilniaus m. sav., Kultūros ministerija, VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	4 DVT (Kokybiškas ugdymas), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Palaiko HUL principus, skatinant vietos bendruomenės narius aktyviai dalyvauti paveldo išsaugojimo ir švietimo veiklose.

Aprašymas: šiuo metu gyventojai per menkai įtraukiami į informacijos sklaidą apie IVV vertes ir atributus, neaktyvuotas jų potencialas ir kaip stebėtojų bei informantų. Ši priemonė padėtų įtraukti į IVV priežiūrą (kartu augintų jų sąmoningumą) gyventojus savanorius, kuriems rūpi Vilniaus senamiestis, nori gausinti žinias apie jį ir dalintis jomis su kitais; jie veikia kaip žinių nešėjai mažiau žinantiems vietos gyventojams, turistams ir kaip konsultantai vietos valdytoji. Lygia greta būtų stiprinami jų gebėjimai – rengiami mokymai.

3.5. Taikyti nekilnojamojo turto naudojimo išlaidas mažinančias skatinimo priemones socialiniams verslams bei paslaugų įvairovę skatinantiems verslams, savo veiklą vykdančioms Vilniaus senamiestyje.	Parengta tvarka (1 dok.)	2025-2026	Vilniaus m. sav., Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	8 DVT (Geros darbo vietos ir ekonomika), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Skatina ekonominę įvairovę ir atsparumą paveldo teritorijose. Socialiai orientuotoms įmonėms mažinamos nekilnojamojo turto išlaidos prisideda prie gyvybingos ir įtraukaus ekonominio aplinkos kūrimo, integruojant paveldo vertybes.
--	--------------------------	-----------	---	------------------------------------	--	---

Aprašymas: Vilniaus senamiesčio komercinės patalpos pasižymi aukštesnėmis nuomos kainomis nei kitos prekybos bei paslaugų vietos mieste. Tai viena pagrindinių priežasčių, dėl kurių teritorija išsiskiria mažesne paslaugų įvairove. Įgyvendinant šią priemonę būtų taikomos galimybių studijos ir rekomendacijos, kurios verslams mažina turto naudojimo išlaidas.

3.6. Nustatyti ir taikyti aukštesnius turto mokesčio tarifus apleistoms ar nenaudojamoms patalpoms.	Parengta tvarka	2025-2026	Vilniaus m. sav., Finansų ministerija	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Skatina nekilnojamojo turto nepriežiūros mažinimą ir aktyvų paveldo objektų naudojimą.
---	-----------------	-----------	--	------------------------------------	--------------------------------------	--

Aprašymas: Vilniaus senamiesčio komercinės patalpos pasižymi aukštesnėmis nuomos kainomis nei kitos prekybos bei paslaugų vietos mieste. Be to, šioje teritorijoje pastebimas finansializacijos efektas – kai turtas įsigijamas tik kaip investavimo objektas, be tikslo jį naudoti. Įgyvendinant šią priemonę bus didinama nekilnojamojo turto pasiūla.

3.7. Nustatyti ir taikyti turto mokesčių lengvatas ir (arba) tiesiogines subsidijas tvarkybos darbus atliekantiems kultūros paveldo statinių ir vertingųjų savybių požymių turinčių statinių, esančių	Objektai, kuriuose atlikti tvarkybos darbai	2026-2027	Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 17 DVT (Darnaus	Skatina paveldo apsaugą, taikant finansines paskatas, kurios remia atsakingą paveldo objektų valdymą ir
---	---	-----------	------------------	------------------------------------	--	---

Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorijoje, savininkams.				vystymosi partnerystė)	išsaugojimą pagal HUL principus, taip prisidedant prie ilgalaikio kultūrinio paveldo vertybių išsaugojimo.
--	--	--	--	------------------------	--

Aprašymas: priemone siekiama skatinti kultūros paveldo statinių savininkus investuoti į būtinus konservavimo ir tvarkymo darbus, taip išsaugant paveldo objektus ateities kartoms ir kartu užtikrinant atsakingą kultūros vertybių valdymą.

3.8. Didinti trumpalaikės būsto nuomos veiklos kontrolę ir (arba) apmokestinimą.	Patvirtinta tvarka vykdoma stebėseną	2025-2026	Vilniaus m. sav., VšĮ „Go Vilnius“, SI „Vilniaus miesto būstas“	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 10 DVT (Nelygybės sumažinimas)	Skatina socialinę sanglaudą, ribojant pernelyg didelį paveldo teritorijų komercializavimą.
--	--------------------------------------	-----------	---	---------------------------------	--	--

Aprašymas: Vilniaus senamiesčio būsto rinkoje pastebimas finansializacijos efektas – čia būstas dažnai įsigyjamas tik kaip investavimo objektas, be savininkų tikslo patiems jį naudoti. Kai būstai atiduodami į trumpalaikės nuomos rinką, mažėja būste gyvenančios bendrijos socialinis kapitalas – trumpalaikiai nuomininkai neprisideda prie patogios gyvensenos kūrimo, o savininkai neturi gyvenimo tame būste patirties ar motyvacijos investuoti į ilgalaikę gerovę. Šia priemone būtų ribojama didelė trumpalaikės nuomos būstų koncentracija.

3.9. Teikti fasilitavimo ir arbitravimo paslaugas dėl tvarkybos darbų besitariančioms kultūros paveldo pastatų savininkams.	Konsultacijos	2025-2026	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 16 DVT (Taika ir teisingumas)	Mažina konfliktus ir skatina sutarimą tarp suinteresuotųjų pusių paveldo valdymo procese.
---	---------------	-----------	------------------------	---------------------------------	---	---

Aprašymas: Vilniaus senamiesčio teritorijoje esantys pastatai dažnai yra ypač sudėtingai valdomi turto objektai. Gyventojams dažnai sunkiau pasiekti bendrus sutarimus ir sprendimus dėl tokių pastatų renovacijos ar tvarkybos darbų. Šia priemone bendrijoms bus mažinamos sutarimo dėl tokių darbų išlaidos.

3.10. Atlikti nematerialiojo kultūros paveldo vertybių paplitimo Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonoje tyrimą su žemėlapiu.	Parengtas tyrimas ir žemėlapis	2027	Vilniaus m. sav., VSAA, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas, Lietuvos nacionalinis kultūros centras	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos, ES ir kita finansinė parama	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 4 DVT (Kokybiškas ugdymas)	Skatina HUL įgyvendinimą, užtikrinant sistemingą nematerialiojo paveldo dokumentavimą ir šios informacijos integravimą į paveldo valdymo strategijas, siekiant išsaugoti ir puoselėti kultūrinę vertę.
--	--------------------------------	------	--	--	--	--

Aprašymas: atlikti kruopštų nematerialiojo kultūros paveldo vertybių sklaidos Vilniaus senamiestyje ir jo apsaugos zonoje tyrimą. Šis mokslinis darbas apimtų ir išsamaus žemėlapio sudarymą, kuris vizualiai paaikškina daugialypį nematerialiosios kultūros elementų audinį, išryškinant Vilniaus senamiesčio daugiakultūriškumo ir daugiakonfesiškumo aspektą.

3.11. Įgyvendinti turizmo rinkodaros priemonės ir komunikaciją, skatinti susidomėjimą Vilniaus senamiesčio materialiuoju ir nematerialiuoju paveldu.	Reklamos kampanijos tradiciniais ir elektroniniais komunikacijos kanalais (pvz., Vilnius – literatūros miestas, Vilniaus istorinis centras ir nematerialusis paveldas, daugiakultūriškumas)	2025–2026	VšĮ „Go Vilnius“, VšĮ „Keliauk Lietuvoje“, Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas, VSAA	Vilniaus m. sav. ir valstybės biudžetų lėšos, ES ir kita finansinė parama	8 DVT (Geros darbo vietos ir ekonomika), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Skatina koordinuotą komunikacijos strategiją, siekiant didinti Vilniaus senamiesčio IVV žinomumą, gilesnį paveldo vertybių suvokimą ir tvaraus turizmo vystymą.
--	---	-----------	---	---	--	---

Aprašymas: šia priemone siekiama užtikrinti, kad visos turizmo rinkodaros priemonės įgyvendinančios organizacijos (VšĮ „Keliauk Lietuvoje“, VšĮ „Go Vilnius“, kelionių agentūros) susiderintų savo komunikaciją. Komunikacijos suderinamumas reiškia, kad rinkodaros priemonėse pažymima, kad Vilniaus senamiestis yra įrašytas į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą ir akcentuojama jo IVV (istorija, savitumas, daugiakultūriškumas, architektūra, materialusis ir nematerialusis paveldas). Įgyvendinant reklamos kampanijas turėtų būti pasirenkami tradiciniai ir elektroniniai komunikacijos kanalai tarptautinėse turizmo rinkose. Skatinant vietinį turizmą ir miestiečių dalyvavimą miesto pažinimo programose tikslinga tęsti sėkmės sulaukusias iniciatyvas („Neakivaizdinis Vilnius“, „Open House Vilnius“ ir kt.).

3.12. Atlikti UNESCO pasaulio paveldo statuso ekonominio poveikio Vilniaus senamiesčiui analizę.	Atlikta analizė	2025-2026	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos, ES ir kita finansinė parama	8 DVT (Geros darbo vietos ir ekonomika), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Vertina ekonominę naudą ir iššūkius, susijusius su pasaulio paveldo statusu.
--	-----------------	-----------	------------------------	--	--	--

Aprašymas: ši veikla apims ekonominio poveikio Vilniaus senamiesčiui vertinimą dėl jam suteikto UNESCO pasaulio paveldo statuso. Analizėje bus nagrinėjama, kaip šis statusas veikia įvairius ekonominius aspektus (pvz., turizmą, kultūros paveldo išsaugojimą, vietos verslus ir kt.), koks yra Vilniaus senamiesčio, kaip investicijų ir įvairių įmonių vietos, vaidmuo (ekonominės veiklos situacija ir jos istorinis kontekstas).

Šiuo metu nėra numatytų vykdymo priemonių, kurių trukmė būtų iki vienerių metų.

5.3.4. IV SLUOKSNIS: GYVYBINGUMAS (LIVABILITY)

4. Tikslas – stiprinti miesto gyvybingumą

Uždaviniai:

- **Spartesnis perėjimas prie tvaraus ir išmaniojo judumo:** šiuo uždaviniu siekiama, kad kompleksinėmis priemonėmis turėtų būti sprendžiamos išmetamųjų teršalų kiekio, spūsčių Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorijoje bei viešojo transporto gerinimo problemos;
- **Paveldo prieinamumo užtikrinimas:** šiuo uždaviniu pabrėžiama, kad Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonoje gyvenantys gyventojai ir lankytojai, įskaitant žmones su negalia, galėtų naudotis Vilniaus senamiestį reprezentuojančių objektų prieinamumu, infrastruktūra, paslaugomis;
- **Efektyvi pastatų energetika:** šiuo uždaviniu siekiama užtikrinti naujų ir esamų pastatų energijos vartojimo efektyvumą, daugiausia dėmesio skiriant renovacijai, įperkamumui ir šio laikmečio poreikiams atspindėti.

Strateginis lygmuo (įgyvendinimo trukmė iki 5 m.)

Priemonės pavadinimas	Laukiamas rezultatas	Įgyvendinimo terminas	Atsakinga institucija	Finansavimas	DVT	HUL
4.1. Parengti ir įgyvendinti Vilniaus senamiesčio žalinimo priemonių planą, kuriame skatinamas gamtinio kapitalo išsaugojimas ir atkūrimas, ir kitų žaliųjų plotų didinimas.	Parengtas priemonių planas (1 dok.)	2025–2030	Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. biudžeto lėšos, ES ir kita finansinė parama	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 15 DVT (Darnus sausumos naudojimas)	Stiprina gamtinės aplinkos elementus paveldo teritorijose.
Aprašymas: priemone siekiama identifikuoti Vilniaus senamiesčio želdynų plotus, diferencijuojant pagal funkcinę, ekologinę, kultūrinę svarbą. Nustatyti želdinių sodinimo senamiesčio teritorijoje standartą. Atnaujinti pavienių brandžių medžių, kurių kamieno skersmuo nuo 50 cm, inventORIZaciją ir nustatyti jiems apsaugos režimus. Įvertinti žaliųjų plotų ir pavienių želdinių reikšmę senamiesčio panoraminuose apžvalgos taškuose pagal sezoniskumą. Parengti žalinimo ir lietaus vandens įgeriamumo senamiesčio teritorijoje priemonių planą. Plano parengimas vyks 2025–2026 m., įgyvendinimas – 2026–2033 m.						
4.2. Parengti ilgalaikę Vilniaus miesto darnaus turizmo plėtros strategiją, didžiausią dėmesį skiriant Vilniaus senamiesčiui.	Parengta strategija (1 dok.)	2025–2030	Vilniaus m. sav., VŠĮ „Go Vilnius“, VSAA, Ekonomikos ir inovacijų ministerija	Vilniaus m. sav. ir valstybės biudžetų lėšos	8 DVT (Geros darbo vietos ir ekonomika), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Atitinka HUL principus valdant turizmą taip, kad būtų išlaikoma pusiausvyra tarp ekonominės naudos ir kultūros paveldo išsaugojimo.

Aprašymas: dokumente turėtų būti integruoti klausimai, kurie yra svarbūs (1) visam Vilniaus miesto turizmo sektoriui ir (2) Vilniaus senamiesčio problemoms. Veiksmai ir rodikliai turėtų apimti turizmo poveikį (ekonominį, socialinį, aplinkos apsaugos) Vilniaus miestui ir senamiesčiui; darnią turizmo plėtrą, siekiant išlaikyti aukštos kokybės keliautojų patirtį; Vilniaus miesto turizmo įvaizdžio stiprinimą (išskirtinis dėmesys Vilniaus senamiesčio pristatymui) ir sezoniskumo mažinimą; verslo ir vietos bendruomenių tinklaveikos ir partnerystės plėtojimą; lankytojų srautų valdymą Vilniaus istoriniame centre; pajamų iš turizmo reinvestavimą į paveldą ir bendruomenių iniciatyvas ir kita.

4.3. Parengti Vilniaus senamiesčio lankytinų objektų prieinamumo asmenims su judėjimo, regos, klausos, intelektine negalia ir universalaus dizaino principų taikymo rekomendacijas įgyvendinant Vilniaus miesto savivaldybės universalaus dizaino principų taikymo strategiją „Miestas visiems“.	Atlikta objektų inventorizacija	2025–2026				
	Infrastruktūra pritaikyta negalias turintiems asmenims	2025–2030	Vilniaus m. sav., Socialinės ir darbo apsaugos ministerija, turizmo verslas, žmonių su negalia organizacijos	Vilniaus m. sav. ir valstybės biudžetų lėšos, ES ir kita finansinė parama	10 DVT (Nelygybės sumažinimas), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Skatinama įtrauktis ir prieinamumas kultūros paveldo teritorijose, užtikrinant, kad visi gyventojai ir lankytojai galėtų įsitraukti į Vilniaus senamiesčio kultūros paveldo vertybių pažinimą ir jų vertinimą.
	Padidintas paslaugų prieinamumas negalias turintiems asmenims	2025–2030				

Aprašymas: siekiant užtikrinti, kad visi miesto gyventojai ir svečiai galėtų savarankiškai ir visapusiškai lankyti ir naudotis Vilniaus senamiesčiu, svarbu suprasti esamą Vilniaus senamiesčio teritorijos, ypač lankytinų objektų, pritaikymą naudotis asmenims su judėjimo, regos, klausos, intelektine negalia ir siūlyti gaires ir universalaus dizaino principus atitinkančius sprendimus teritorijos prieinamumui gerinti. Muziejai yra labai svarbi turizmo ekosistemos dalis, todėl itin aktualu ne tik diegti inovatyvias priemones, skatinančias jaunosios kartos susidomėjimą muziejais, bet ir atsižvelgti į skirtingą negalią turinčių asmenų poreikius, pritaikyti muziejaus priėjimą ir įėjimą, patalpas ne tik judėjimo negalią turintiems, bet ir asmenims su regos, klausos bei intelektine negaliomis ir asmenims su kognityviniais ir (ar) raidos sutrikimais. Be to, muziejaus turinio prieinamumo didinimas svarbus ekspozicijų, ekskursijų, edukacijų bei renginių turinio pritaikymui skirtingą negalią turintiems lankytojams. Darbuotojai turi būti pasirengę dirbti su asmenimis, turinčiais negalią, todėl svarbu organizuoti reguliarius vidinius ir išorinius darbuotojų mokymus.

4.4. Sukurti ir įdiegti lankytojų srautų valdymo sistemą.	Lankytojų srautų prognozavimas, stebėjimas ir valdymas	2025–2030	Vilniaus m. sav., VšĮ „Go Vilnius“, JUDU (SĮ Susisieikimo paslaugos), ID Vilnius duomenų centras, VSAA, VšĮ „Keliauk Lietuvoje“	Vilniaus m. sav. ir valstybės biudžetų lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Remia HUL principus, numatydamas, stebėdamas ir valdydamas turistų srautus, siekiant išvengti perpildymo, išsaugoti vietos gyventojų gyvenimo kokybę bei užtikrinti kultūros paveldo vietovės vientisumą.
---	--	-----------	---	--	--------------------------------------	---

Aprašymas: masinis turizmas neigiamai veikia Vilniaus senamiesčio gyventojų gyvenimo kokybę ir keliautojų (vienadienių lankytojų ir turistų) patirtį. Šia priemone siekiama sukurti inovatyvią lankytojų srautų valdymo sistemą, kuri leistų prognozuoti, stebėti ir valdyti turistų srautus. Tai spręstų sezoniskumo, masinio turizmo, susitelkimų valdymą ir prisidėtų prie gyvenimo kokybės gerinimo.

4.5. Sutvarkyti Vilniaus senamiesčio infrastruktūrą (šaligatviai, gatvių danga, pastatai ir (ar) jų fasadai, apšvietimas, viešosios erdvės).	Rotušės a., Pilies g., Vokiečių g., Rūdninkų g., Maironio g. ir kitų gatvių sutvarkymas	2025 ir nuolat	Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. lėšos, ES ir kita finansinė parama	9 DVT (Inovacijos ir gera infrastruktūra), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Skatina infrastruktūros modernizavimą taip, kad būtų išsaugotas senamiesčio istorinės aplinkos charakteris, kartu pagerinant jo funkcionalumą.
--	---	----------------	------------------	---	--	--

Aprašymas: šia priemone siekiama kompleksiskai planuoti ir įgyvendinti Vilniaus senamiesčio infrastruktūros atnaujinimo darbus.

4.6. Atnaujinti nuotekų surinkimo sistemą atskiriant lietaus ir buitinę nuotekynę.	Atnaujinti tinklai, kuriuose atskiriami nuotekų srautai	2030	Vilniaus m. sav., JUDU (SĮ „Susisiekimo paslaugos“)	Vilniaus m. sav. lėšos, ES ir kita finansinė parama	6 DVT (Švarus vanduo ir sanitarijos priemonės), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Skatina infrastruktūros modernizavimą taip, kad būtų išsaugotas senamiesčio istorinės aplinkos charakteris, kartu pagerinant jo funkcionalumą.
--	--	------	--	---	--	--

Aprašymas: labai svarbu modernizuoti nuotekų surinkimo sistemą, kad būtų atskirti skirtingi srautai, nes taip sumažinama tarša ir padidinamas valymo efektyvumas. Mišrios sistemos atsisakymas padeda išvengti teršalų susimaišymo, todėl galima efektyviau išvalyti konkrečių rūšių nuotekas ir sumažinti poveikį aplinkai.

Taktinis lygmuo (įgyvendinimo trukmė iki 3 m.)

Priemonės pavadinimas	Laukiamas rezultatas	Terminas	Atsakinga institucija	Finansavimas	DVT	HUL
4.7. Parengti gatvių dizaino, inžinerinės įrangos, dangų standartą, skirtą Vilniaus senamiesčio teritorijai.	Atnaujintos gairės (1 dok.)	2025–2026	Vilniaus m. sav., Departamentas	Vilniaus m. sav. lėšos	9 DVT (Inovacijos ir gera infrastruktūra), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Nustato infrastruktūros standartus, kurie yra jautrūs senamiesčio istoriniams ir estetiniams ypatumams.

Aprašymas: šia priemone siekiama papildyti ir pagerinti esamas su susisiekimo infrastruktūra, dizainu ir dangomis susijusias mieste galiojančias rekomendacijas. Standartiniai sprendiniai turi būti pritaikyti prie Vilniaus senamiesčio specifikos.

4.8. Atnaujinti transporto judėjimo schemą Vilniaus senamiesčio teritorijoje.	Atnaujinta judėjimo senamiestyje schema	2025-2026	Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 13 DVT (Klimato apsaugos veiksmai)	Siekama suderinti transporto sistemas su paveldo apsaugos tikslais, mažinant vizualinį poveikį ir skatinant tvarų judumą senamiestyje.
---	---	-----------	------------------	------------------------	---	--

Aprašymas: šia priemone siekiama, kad įgyvendinami Vilniaus miesto darnaus judumo plano priemonės būdai, bet neapsiribojant transporto judėjimo schema Vilniaus senamiesčio teritorijoje, būtų derinami prie senamiesčio ypatumų, būtų ieškoma sąsajų su IVV atskleidimu, įvertinamas vizualinis eismo ir stovinčių transporto priemonių poveikis Vilniaus senamiesčio suvokimui.

4.9. Senamiesčio ir jo apsaugos zonoje inventorizuoti, geolokuoti visus būstus, kuriuose naudojamas kietasis kuras, ir parengti kietojo kuro naudojimo mažinimo priemonės (programą).	Inventorizuoti, geolokuoti būstai ir parengtos priemonės (programa)	2025-2026	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. lėšos	7 DVT (Atsinaujinanti ir prieinama energija), 13 DVT (Klimato apsaugos veiksmai)	Skatinamas tvarių energijos alternatyvų naudojimas ir oro taršos mažinimas paveldo teritorijoje.
---	---	-----------	------------------------	------------------------	---	--

Aprašymas: šia priemone siekiama kompleksiskai reaguoti į oro taršos problemą Vilniaus senamiesčio teritorijoje ir skatinti gyventojus pereiti prie tvaresnių šilumos tiekimo šaltinių. Įgyvendinant priemonę renkama būstų, kuriuose naudojamas iškastinis kuras, duomenų bazė, tikslingai nukreipiamos švietimo ir informavimo priemonės apie galimus finansavimo būdus ir sąlygas įrenginiams pakeisti, kita kompleksinė institucinė pagalba, padedanti gyventojams pasikeisti įrenginius, prisijungti prie centralizuotų šilumos tiekimo tinklų.

4.10. Parengti energinio efektyvumo kultūros paveldui palankiomis priemonėmis gaires.	Parengtos gairės (1 dok.)	2025-2026	Vilniaus m. sav., Departamentas	Vilniaus m. sav. lėšos	7 DVT (Atsinaujinanti ir prieinama energija), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Integruojami energijos vartojimo efektyvumo gerinimo sprendimai į paveldo objektus, išsaugant jų istorinę ir architektūrinę vertę.
---	---------------------------	-----------	---------------------------------	------------------------	---	--

Aprašymas: šia priemone siekiama pasitelkiant gerąją užsienio praktiką, aktualiausių mokslinius tyrimus parengti energinio efektyvumui gerinimo kultūros paveldo objektuose gaires. Gairės / metodiniai nurodymai turi būti parengti aiškiai ir naudotojui lengvai suprantama grafine kalba, su tiek specialistui, tiek ne specialistui lengvai suprantama technine informacija.

4.11. Parengti tipinių problemų ir jų sprendimų būdų aprašą, kai sprendžiamas inžinerinių komunikacijų įrengimo Vilniaus senamiestyje klausimas.	Parengtas aprašas (1 dok.)	2025-2026	Vilniaus m. sav., Departamentas	Vilniaus m. sav. lėšos	9 DVT (Inovacijos ir gera infrastruktūra), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Siekama užtikrinti, kad inžineriniai darbai būtų vykdomi laikantis paveldo apsaugos standartų, minimalizuojant jų vizualinį ir fizinį poveikį paveldo objektams.
--	----------------------------	-----------	---------------------------------	------------------------	--	--

Aprašymas: šia priemone siekiama sukurti tipinių problemų ir jų sprendimų būdų aprašą, sprendžiant inžinerinių komunikacijų klausimą, jos turėtų nepažeisti vertingųjų savybių, nesukelti vizualinės taršos ar neapriboti judėjimo Vilniaus senamiesčio teritorijoje.

4.12. Parengti susisiekimo, inžinerinės infrastruktūros ir atliekų tvarkymo senamiesčio teritorijoje tvarką, įrengti požeminius atliekų surinkimo konteinerius.	Parengta tvarka ir įrengti požeminiai atliekų surinkimo konteineriai	2025-2026	Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. lėšos, ES ir kita finansinė parama	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 12 DVT (Atsakingas vartojimas ir gamyba)	Kuria tvarias atliekų tvarkymo sistemas, kurios pritaikytos prie Vilniaus senamiesčio specifikos ir minimalizuoja poveikį istorinei aplinkai.
---	--	-----------	------------------	---	---	---

Aprašymas: šia priemone siekiama atsižvelgti į Vilniaus senamiesčio teritorijos specifiką ir daryti kuo mažesnę fizinės intervencijos poveikį istorinėje aplinkoje. Atliekų surinkimo požeminių konteinerių įrengimas, ypač probleminėse vietose, planuojamas iki 2030 m.

4.13. Užtikrinti senamiesčio kiemų prieinamumą keliautojams ir miestiečiams.	Finansuoti veiklas (apšvietimas, vaizdo stebėjimo kameros ir pan.), kuriomis gyventojai ir jų bendruomenės sutiktų kiemus atverti turistams darbo valandomis	2025-2026	Vilniaus m. sav., VSAA, gyventojų bendruomenės	Vilniaus m. sav. lėšos, ES ir kita finansinė parama	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Gerinama visuomenės prieiga prie paveldo teritorijų, atveriant kiemus ir kitas istoriškai reikšmingas vietas vietos gyventojams bei lankytojams.
--	--	-----------	--	---	--------------------------------------	--

Aprašymas: šia priemone siekiama sukurti skatinimo sistemą, iš dalies finansuojant kiemų bendraturčius per pirmojo aukšto įveiklinimą.

4.14. Įrengti viešuosius tualetus (WC) Vilniaus istoriniame centre.	Įrengti WC ir užtikrinamas jų prieinamumas judėjimo negalia turintiems asmenims (8 obj.)	2025-2026	Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. lėšos	6 DVT (Švarus vanduo ir sanitarijos priemonės), 11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Atliepia pagrindinius higienos poreikius senamiestyje, pagerinant lankytojų patirtį.
---	--	-----------	------------------	------------------------	---	--

Aprašymas: nuo 2024 m. balandžio mėn. gyventojai ir lankytojai gali nemokamai naudotis Vilniaus m. sav. priklausančiais viešaisiais tualetais. Šiuo metu Vilniaus m. sav. rengia ir derina konteinerinių WC įrengimo Vilniaus senamiestyje planą, kuriuo siekiama plėsti viešųjų tualetų tinklą. Per ateinančius dvejus metus planuojama pastatyti 14 automatinių viešųjų tualetų Vilniaus mieste, 8 – Vilniaus senamiesčio teritorijoje: Polocko g., Odminių g., Konstantino Sirvydo, Lazdynų Pelėdos skveruose, Bazilijonų g., prie Subačiaus g. apžvalgos aikštelės, Olandų g. ir Misionierių soduose.

4.15. Atnaujinti gaires (taisykles), skirtas spręsti triukšmo, reklamos, lauko kavinių plėtros klausimus, susijusius su Vilniaus	Atnaujintos gairės (3 dok.)	2025–2026	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos)	Prisidedama prie urbanistinės plėtros valdymo, išlaikant senamiesčio
--	-----------------------------	-----------	------------------------	------------------------	--------------------------------------	--

senamiesčiu						autentiškumą ir vizualinį integralumą.
-------------	--	--	--	--	--	--

Aprašymas: Vilniaus senamiestyje veikiantis verslas (apgyvendinimo, maitinimo įstaigos, parduotuvės ir kt.) bei bendruomenės puošia pastatus ir viešąsias erdves. Dalis puošybos elementų kelia įvairias visuomenės diskusijas. Intensyvi maitinimo įstaigų plėtra šaligatvių ir pėsčiųjų zonose sukelia nepatogumų pėstiesiems, ypač apsunkina judėjimą asmenims, turintiems fizinę judėjimo negalią, vyresnio amžiaus ir asmenims, turintiems ar globojantiems mažamečius vaikus, taip pat sukelia nepatogumų gyventojams. Šia priemone siekiama spręsti problemas, susijusias su vizualine tarša, įskaitant reklamą ir erdvinių reklamos įrenginių vietų parinkimą, atsižvelgiant į vertingus senamiesčio fasadus, kultūros paveldo objektus, panoramas ir kt., lauko kavinių plėtra ir triukšmu Vilniaus senamiestyje.

4.16. Įrengti informacijos standus Vilniaus senamiestyje, be kitų – ir reprezentuojančius etninę, religinę įvairovę, numatyti laikinų informacinių priemonių (ekranų, standų, kt.) diegimą paveldo objektų tyrimo, restauravimo ar tvarkybos periodu	Įrengti standartiniai ir (ar) interaktyvūs standai	2025–2026	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 16 DVT (Taika ir teisingumas)	Teikia informacines priemones, didinančias visuomenės supratimą apie Vilniaus senamiesčio IVV, pabrėžiant jo įvairialypį kultūros paveldą.
--	--	-----------	------------------------	------------------------	--	--

Aprašymas: Vilniaus senamiestyje beveik nėra jokios kokybiškos informacijos, kuri keliautojams praneštų, kad jie yra pasaulio paveldo vietovėje, iškomunikuotų Vilniaus senamiesčio IVV. Šia priemone siekiama sukurti ir įrengti informacines vietas, standus, reklamas.

4.17. Įrengti turistinių autobusų sustojimo vietas Vilniaus senamiestyje, skirtas turistams išlaipinti / įlaipinti	Atnaujintos stotelės	2025-2026	Vilniaus m. sav., VSAA	Vilniaus m. sav. lėšos, ES finansavimas ir kita finansinė parama	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 13 DVT (Klimato apsaugos veiksmai)	Skatinami tvarūs judumo sprendimai, tobulinant eismo valdymą ir mažinant turizmo neigiamą poveikį paveldo aplinkai.
--	----------------------	-----------	------------------------	--	---	---

Aprašymas: priemone siekiama peržiūrėti ir atnaujinti turistinių autobusų stotelių strateginį išdėstymą, kad būtų pagerinta bendra turistų patirtis, palengvintas sklandus patekimas į pagrindinius lankytinus objektus ir skatinamas darnus ir efektyvus judumas Vilniaus senamiestyje.

Operacinis lygmuo (įgyvendinimo trukmė iki 1 m.)

4.18. Įsteigti „Vilniaus senamiesčio dialogo platformą“ įtraukiai teritorijų planavimo pokyčių diskusijai ir sprendimų priėmimui užtikrinti.	Įsteigta platforma	2025	VSAA, Vilniaus m. sav.	Vilniaus m. sav. lėšos	11 DVT (Tvarūs miestai ir bendrijos), 16 DVT (Taika ir teisingumas)	Skatina tarpdisciplininį bendradarbiavimą ir bendruomenės įsitraukimą, siekiant, kad sprendimai dėl teritorinių pokyčių apimtų skirtingas perspektyvas ir darniojo vystymosi tikslus, išlaikant Vilniaus
--	--------------------	------	------------------------	------------------------	--	--

Aprašymas: „Vilniaus senamiesčio dialogo platforma“ veiktų kaip forumas, kuriame suinteresuotosios šalys aptartų siūlomus pokyčius ir plėtros projektus Vilniaus senamiestyje. Platformą administruotų-moderuotų VSAA, suburdama vietos gyventojus, skirtingų sričių specialistus ir valdžios atstovus į kontaktinius susitikimus, kuriuose būtų galima dalyvauti ir nuotoliu, užtikrinant prieinamumą ir skaidrumą. Platforma veiktų kaip patariamasis balsas. Reguliarūs susitikimai su profesionaliais pristatymais ir bendruomenės įsitraukimu stiprintų ryšį tarp paveldo apsaugos, miesto vystymo sričių ir vietos bendruomenės, integruodami įvairias įžvalgas į planavimo procesus.

6 SKYRIUS

VILNIAUS SENAMIESČIO

VALDYMO STRUKTŪRA

Siekiant skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir integruotą valdymą bei spręsti strateginius klausimus valstybiniu lygmeniu, sudaroma Priežiūros grupė, kurioje dalyvauja valstybės ir savivaldybės institucijos, įstaigos, vietos bendruomenių atstovai ir kiti ekspertai. Taip pat steigama VSAA Patariamoji taryba, kuri teikia ekspertines rekomendacijas ir patarimus, padedančius paveldo apsaugos valdymo procese.

Abi tarpinstitucinės struktūros glaudžiai bendradarbiauja su Vietos valdytojų ir kitomis suinteresuotomis šalimis, siekdamos išsaugoti Vilniaus senamiesčio IVV ir užtikrinti darnų urbanistinį vystymą.

6.1. PRIEŽIŪROS GRUPĖ

Priežiūros grupės sudėtis tvirtinama Vilniaus miesto mero potvarkiu.²⁴ Priežiūros grupę techniškai aptarnauja Kultūros ministerijos atstovas, posėdžiams paeiliui pirmininkauja kultūros viceministras arba Vilniaus miesto vicemeras. Prireikus į Priežiūros grupės sprendimų priėmimą gali būti kviečiami kitų institucijų atstovai ir išorės ekspertai.

Priežiūros grupės funkcijos:

- derina ir pritaria Valdymo plano pakeitimams;
- teikia sprendimus pagrindiniais strateginiais klausimais, susijusiais su Vilniaus senamiesčio valdymu ir Valdymo plano įgyvendinimu;
- periodiškai (2 kartus per metus) organizuoja posėdžius ir vertina Vilniaus senamiesčio valdymo pažangą bei Veiksmų plano įgyvendinimą, rodiklių vykdymą. 1 privalomas posėdis vyksta einamųjų metų pabaigoje prieš valstybės ir savivaldybių biudžeto svarstymą ir 1 privalomas posėdis – einamųjų metų pabaigoje. Kiti papildomi posėdžiai rengiami, jeigu iškyla poreikis (pvz., kai specifinį poreikį išsako UNESCO Pasaulio paveldo komitetas, vietos bendruomenės, NVO ar vyksta / gresia ekstremali situacija).

Priežiūros grupės sudėtis	
Lietuvos Respublikos kultūros viceministras (pirmininkas)	Ministerija formuoja nacionalinę materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo politiką, taip pat atminties institucijų (muziejų, bibliotekų, archyvų), kultūros paveldo skaitmeninimo ir kultūrinio turinio sklaidos politiką.
Vilniaus miesto vicemeras	Savivaldybė vykdo Vilniaus senamiesčio teritorijos ir jo apsaugos zonos

²⁴ Priežiūros grupę sudaroma Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2013 m. vasario 5 d. įsakymu Nr. IV-77 sudarytos Vilniaus istorinio centro, įrašyto į UNESCO Pasaulio paveldo sąrašą, išskirtinės visuotinės vertės išsaugojimo ir tausojamojo naudojimo priežiūros komisijos pagrindu, atnaujinant šios priežiūros komisijos sudėtį ir darbo reglamentą, prieiga <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CA22B5DB7970/asr>

(pirmininkas)	viešąjį valdymą ir administravimą. Vadovas tarpininkauja tarp Vilniaus miesto savivaldybės tarybos, atsakingos už savivaldos teisių, funkcijų ir bendruomenės iškeltų uždavinių įgyvendinimą savivaldybės teritorijoje, ir miesto bendruomenės.
Vilniaus vyriausiasis architektas	Atsakingas už specialiųjų architektūros reikalavimų rengimą ir išdavimą statybos projektams, vyriausiasis architektas užtikrina jų atitiktį tvaraus urbanistinio vystymo principams. Jis taip pat konsultuojasi su visuomene ir užtikrina, kad projektai atitiktų architektūros kokybės kriterijus. Dalyvaudamas teritorijų planavimo procese, vyriausiasis architektas siekia suderinti architektūrinių intervencijų tinkamumą istorinėje aplinkoje bei bendradarbiauja su kitomis institucijomis, kad projektai atitiktų teisės aktus ir visuomenės interesus.
Vietos valdytojas (angl. <i>Site Manager</i>)	VSAA direktorius eina vietos valdytojo pareigas, kaip apibrėžta 6.3. skyriuje.
Lietuvos Respublikos aplinkos viceministras	Ministerija formuoja nacionalinę tvaraus vystymosi, atsako į klimato kaitą, teritorijų planavimo ir architektūros, statybos ir būsto ir kt. politiką, siekiant užtikrinti aplinkosauginę kokybę.
Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų viceministras	Ministerija formuoja nacionalinę valstybės konkurencingumo didinimo politiką technologijų, inovacijų, paslaugų plėtros, darnaus turizmo (infrastruktūros, tarptautinės turizmo rinkodaros, turizmo paslaugų kokybės gerinimo, užsienio turistų pritraukimo) ir kt. srityse.
Valstybinės kultūros paveldo komisijos pirmininkas	Komisija yra pagrindinė nacionalinio lygmens ekspertinė ir patariamoji institucija Vyriausybei, Seimui ir Prezidentui kultūros paveldo politikos ir strategijų klausimais.
Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktorius	Departamentas yra nacionalinė materialaus kultūros paveldo išsaugojimo politikos įgyvendinimo institucija. Jis rengia kultūros paveldo vertinimo, išsaugojimo ir kontrolės programas, organizuoja jų įgyvendinimą.
Nacionalinis UNESCO kultūros paveldo koordinatorius	Šiuo metu paskirtas kontaktinis asmuo yra Kultūros ministerijos Paveldo apsaugos politikos grupės, kurioje taip pat koordinuojami nematerialaus kultūros paveldo klausimai, atstovas. Tai užtikrina, kad informacija apie materialųjį ir nematerialųjį kultūros paveldą kuruojama tame pačiame padalinyje ir yra lengvai pasiekama ministerijos viduje. Koordinatorius tarpininkauja teikiant informaciją ir ataskaitas apie kultūros paveldo išsaugojimo teises ir administracines nuostatas, kurias Lietuva, kaip Konvencijos valstybė narė, yra priėmusi.
Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direkcijos prie Kultūros ministerijos direktorius	Direkcija administruoja šeštadalį Vilniaus senamiesčio teritorijos apimančią Rezervato plotą. Jos tikslas – užtikrinti Vilniaus pilių ir jų teritorijoje esančių kultūros ir gamtos vertybių išsaugojimą.
Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos atstovas	Komisijos tikslai – teikti ekspertinę analizę, komentarus ir patarimus, kurie prisideda prie Lietuvos politikos formavimo svarbiausiomis UNESCO programomis ir klausimais; atkreipti atitinkamų institucijų dėmesį į Lietuvos politikos aspektus ir klausimus, susijusius su UNESCO veikla, ir teisėtus UNESCO interesus, kuriuos, jos nuomone, reikia peržiūrėti arba sustiprinti; pagal galimybes dalyvauti UNESCO programose, jas rengti ir vertinti, diskutuoti ir priimti sprendimus.
„ICOMOS Lietuva“ asociacijos	Asociacija yra akredituotas vienas iš trijų UNESCO Pasaulio paveldo

atstovas	komiteto patariamųjų organizacijų, ICOMOS, nacionalinis komitetas, kuris įgyvendina ICOMOS misiją ir gerąją praktiką, dalydamasis žiniomis apie tradicines ir šiuolaikines priemones bei veiksmingus kultūros paveldo išsaugojimo būdus.
VŠĮ „Vilniaus arkivyskupijos ekonomo tarnyba“	Tarnybos uždavinys – administruoti Vilniaus arkivyskupijos kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą: rūpintis turto priežiūra, apsauga, remontu, restauravimu, naujų pastatų statyba.
VSAA Patariamąsios tarybos pirmininkas	Pirmininkas tarpininkauja tarp Patariamąsios tarybos ir Priežiūros grupės, užtikrindamas konstruktyvų dialogą ir sklandų bendradarbiavimą tarp abiejų organų. Rūpinasi, kad bendravimas vyktų profesionaliai ir efektyviai bei prisidėtų prie veiksmingo sprendimų įgyvendinimo ir tarpinstitucinės partnerystės.
Su Vilniaus senamiesčiu susijusių bendruomenių atstovai (2 asmenys)	Bendruomenių atstovai skiriami koordinuojant Vilniaus bendruomenių asociacijai ir Senamiesčio bendruomenei „Gelbėjime Senamiesčių“.

6.2. PATARIAMOJI TARYBA

Patariamąsios tarybos sudėtis tvirtinama Vilniaus miesto mero įsakymu.²⁵ Patariamąją tarybą techniškai aptarnauja VSAA atstovas, posėdžiams pirmininkauja Patariamąsios tarybos pirmininkas, ketverių metų kadencijai išrenkamas iš tarybos narių per pirmąjį posėdį. Prireikus į Patariamąsios tarybos sprendimų priėmimą gali būti kviečiami kitų institucijų atstovai ir išorės ekspertai.

Patariamąsios tarybos funkcijos:

- analizuoja VSAA darbą ir teikia rekomendacijas jos direktoriui dėl VSAA veiklos ir Valdymo plano įgyvendinimo bei aktualių Strategijos įgyvendinimo prioritetų, priemonių ir būdų;
- analizuoja, pataria ir teikia siūlymus VSAA direktoriui dėl konkrečių VSAA rengiamų programų ir projektų įgyvendinimo ir finansavimo būdų;
- atlieka kitas patariamojo pobūdžio VSAA dalininkų susirinkimo pavestas funkcijas.

Patariamąsios tarybos sudėtis	
Vilniaus m. sav. Kultūros paveldo skyriaus vedėjas	Skyrius vykdo nekilnojamojo kultūros paveldo inventorizaciją, kultūrinės vertės nustatymą ir apsaugą Vilniaus mieste. Jis organizuoja specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengimą, tikrina kultūros paveldo statinių, objektų, statinių kultūros paveldo objektų teritorijose, vietovėse ir apsaugos zonose tvarkybos darbų projektinių pasiūlymų ir projektų atitiktį paveldo apsaugos reikalavimams, dalyvauja rengiant kultūros paveldo objektų išsaugojimo ir

²⁵ Patariamoji taryba steigama VSAA patariamąsios grupės pagrindu, atnaujinant jos sudėtį ir darbo reglamentą.

	atskleidimo programas, leidžia reglamentus ir užtikrina apsaugos reikalavimų laikymąsi. Skyrius tikrina kultūros paveldo būklę, priežiūrą ir tvarkymą, tikrina sandorius, teikia istorinę medžiagą ir pagalbą įvairiems kultūros paveldo apsaugos subjektams. Skyrius taip pat tarpininkauja su kitais savivaldybės padaliniais, koordinuodamas pasirengimo nelaimėms priemonės ir užtikrindamas, kad kultūros paveldo objektai būtų apsaugoti nuo galimų rizikų. Pavaldi institucija: VSAA.
Vilniaus m. sav. Kultūros skyriaus atstovas	Skyrius formuoja savivaldybės kultūros politiką, puoselėja tautines tradicijas, rūpinasi kultūrine edukacija ir remia kūrybines iniciatyvas Vilniuje, įskaitant stipendijas Vilniaus miesto tyrėjams. Skyrius bendradarbiauja su KM, prižiūri Savivaldybei pavaldžias kultūros įstaigas, organizuoja renginius, įgyvendina patvirtintas programas, koordinuoja dalyvavimą ES kultūros programose. Skyrius taip pat bendradarbiauja su susigiminiavusiais miestais ir padeda planuoti biudžetą kultūros reikmėms.
Vilniaus m. sav. įmonės „Vilniaus miesto būstas“ atstovas	Įmonė administruoja ir prižiūri apie 3 500 būstų, suteikia daugiausia būsto nuomos mokesčio dalies kompensacijų, rūpinanti socialinio būsto suteikimo bei plėtros klausimais Vilniaus mieste.
Vilniaus m. sav. Miesto aplinkos skyriaus patarėjas	Skyrius yra atsakingas už bendrųjų teritorijų tvarkymą, viešųjų tualetų priežiūrą, gatvių ženklų gamybą, savivaldybės administruojamų valstybinių miškų apsaugą ir priežiūrą, želdynų ir viešųjų erdvių įrengimą ir priežiūrą, žaidimų aikštelių, fontanų ir paminklų priežiūrą bei miesto puošimą per renginius.
Vietos valdytojas (angl. <i>Site Manager</i>)	VSAA direktorius eina vietos valdytojo pareigas, kaip apibrėžta 6.3. skyriuje.
Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos atstovas	Komisijos tikslai – teikti ekspertinę analizę, komentarus ir patarimus, kurie prisideda prie Lietuvos politikos formavimo svarbiausiomis UNESCO programomis ir klausimais; atkreipti atitinkamų institucijų dėmesį į Lietuvos politikos aspektus ir klausimus, susijusius su UNESCO veikla, ir teisėtus UNESCO interesus, kuriuos, jos nuomone, reikia peržiūrėti arba sustiprinti; pagal galimybes dalyvauti UNESCO programose, jas rengti ir vertinti, diskutuoti ir priimti sprendimus.
„ICOMOS Lietuva“ asociacijos atstovas	Asociacija yra akredituotas vienos iš trijų UNESCO Pasaulio paveldo komiteto patariamųjų organizacijų, ICOMOS, nacionalinis komitetas, kuris įgyvendina ICOMOS misiją ir gerąją praktiką, dalydamasis žiniomis apie tradicines ir šiuolaikines priemones bei

	veiksmingus kultūros paveldo išsaugojimo būdus.
Lietuvos nekilnojamojo turto plėtros asociacijos atstovas	Asociacija vienija nekilnojamojo turto vystytojus, vertintojus ir įmones, veikiančias nekilnojamojo turto rinkoje.
Lietuvos architektų rūmų atstovas	Rūmai siekia užtikrinti architektūrinės veiklos skaidrumą ir kokybę, prižiūri architektų atestavimą, stebi profesinę veiklą, atstovauja architektams įvairiuose forumuose, yra ekspertai teisiniais klausimais ir gina viešuosius interesus architektūros srityje.
Lietuvos restauratorių sąjungos atstovas	Sąjungos tikslas – siekti pažangos restauravimo srityje Lietuvoje, įtvirtinant ir plėtojant mokslinį požiūrį į konservavimo ir restauravimo veiklą. Ji siekia skatinti kultūros paveldo išsaugojimą, vienyti ir kelti restauratorių profesinį meistriškumą, ginti narių teises, palengvinti specialistų ir visuomenės dialogą paveldosaugos klausimais.
Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas	Departamentas yra nacionalinė už tautinių mažumų politikos įgyvendinimą atsakinga institucija. Departamento Tautinių bendrijų taryba veikia kaip patariamoji institucija ir atstovauja tautinėms mažumoms Lietuvos tautinių mažumų politikos koordinavimo klausimais.
Vilniaus prekybos, pramonės ir amatų rūmų atstovas	Rūmų tikslas – remti įmonių ekonominės veiklos plėtrą ir atstovauti verslo bendruomenės interesams bei juos ginti valstybės ir regioninės valdžios institucijose. Bendruomenę sudaro įvairios verslo, švietimo ir mokslo įmonės bei aukštųjų technologijų institucijos.
VšĮ „Go Vilnius“	Agentūra yra oficiali Vilniaus miesto verslo ir turizmo plėtros įstaiga. Ji rūpinasi Vilniaus tarptautinio įvaizdžio formavimu, atvykstamojo laisvalaikio ir konferencijų turizmu, užsienio investicijų ir verslo skatinimu.
Mokslo institucijų, kurių tyrimų laukas yra susijęs su įvairia Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos problematika, atstovai (2 asmenys)	Mokslinių tyrimų partneriai yra: Lietuvos istorijos institutas, Vilniaus universitetas, Vilniaus TECH universitetas, Vilniaus dailės akademija, vietos kolegijos ir kiti akademinės bendruomenės atstovai.
Nacionalinis UNESCO kultūros paveldo koordinadorius	Šiuo metu paskirtas kontaktinis asmuo yra Kultūros ministerijos Paveldo apsaugos politikos grupės, kurioje taip pat koordinuojami nematerialaus kultūros paveldo klausimai, atstovas. Tai užtikrina, kad informacija apie materialųjį ir nematerialųjį kultūros paveldą kuruojama tame pačiame padalinyje ir yra lengvai pasiekama ministerijos viduje. Koordinatorius tarpininkauja teikiant informaciją ir ataskaitas apie kultūros paveldo išsaugojimo teises ir

	administracines nuostatas, kurias Lietuva, kaip Konvencijos valstybė narė, yra priėmusi.
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos atstovas	Bibliotekos veiklos tikslai: kaupti, saugoti ir populiarinti nacionalinį dokumentinį kultūros paveldą, užtikrinti prieigą prie informacijos, didinti visuomenės informuotumą ir kultūrinę kompetenciją, skatinti naujų žinių kūrimą ir sklaidą, vykdyti taikomuosius tyrimus socialinių ir humanitarinių mokslų srityje. Įstaiga įgyvendina pagrindinius nacionalinius skaitmeninio projekto.

6.3. VIETOS VALDYTOJAS

Vietos valdytojas (angl. *Site Manager*) yra paskirta Vilniaus m. sav. pavaldi VSAA (konkrečiai – asmuo, einantis direktoriaus pareigas).

Vietos valdytojas skiriamas suderinus su Priežiūros grupe. Vietos valdytojas yra kultūros paveldo specialistas, galintis dalyvauti kultūros paveldo išsaugojimo, priežiūros, stebėsenos ir kt. procesuose bei prisidėti prie Vilniaus senamiesčio kultūros paveldo sklaidos, pristatymo ir populiarinimo UNESCO Pasaulio paveldo aspektu.

Vietos valdytojas turi turėti bent penkerių metų patirtį kultūros paveldo apsaugos ir valdymo srityje.

Vietos valdytojo funkcijos	
- Pagal atsakomybę, įgyvendina Valdymo plano tikslus ir Veiksmų plano priemones, koordinuoja visą Valdymo planą; - Tarpininkauja tarp nacionalinių institucijų ir Vilniaus m. sav. bei vietos bendruomenių, įgyvendinant Valdymo planą; - Inicijuoja ir organizuoja mokslinius tyrimus, švietimo ir sąmoningumo ugdymo kampanijas, susijusias su Vilniaus senamiesčiu, įgūdžių / kvalifikacijos tobulinimo kultūros paveldo apsaugos srityje mokymus, suinteresuotųjų šalių įtraukimą ir tam reikalingų techninių ir finansinių išteklių telkimą; - Prisideda rengiant strateginius pasiūlymus Vilniaus m. sav. ir KM dėl Vilniaus senamiesčio IVV išsaugojimo; - Prisideda rengiant strateginius ir teritorijų planavimo dokumentus, susijusius su Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorija;	- Prisideda rengiant Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorijos raidos analizę, prognozę, strateginius planus ir programas; - Teikia (informaciją) ir pasiūlymus (rekomendacijas) vystytojui ir (arba) projektuotojui (asmeniui, kurį raštu įgaliojo vystytojas) viešojo svarstymo proceso metu dėl siūlomų pastatų projektų Vilniaus senamiesčio ir jo apsaugos zonos teritorijoje. Inicijuoja ir dalyvauja viešuose svarstymuose dėl priešprojektinių pasiūlymų bei tarpdisciplininėse profesionalų ir visuomenės diskusijose. - Palaiko ir plėtoja tarptautinį ir regioninį bendradarbiavimą. Atstovauja Vilniaus senamiesčiui tarptautiniuose Pasaulio paveldo konvencijos renginiuose ir susitikimuose, esant poreikiui, prisijungia prie nacionalinės delegacijos Pasaulio paveldo komiteto sesijose.

6.4. RYŠIAI TARP PATARIAMOSIOS TARYBOS, PRIEŽIŪROS GRUPĖS VIETOS VALDYTOJO

VSAA Patariamoji taryba atlieka svarbų vaidmenį Veiksmų plano įgyvendinimo ir peržiūros procesuose. Tarybos pirmininkas, kuris taip pat yra ir Priežiūros grupės narys, užtikrina, kad Patariamosios tarybos profesionalios rekomendacijos ir ekspertų įžvalgos būtų tinkamai perduodamos bei aptariamose Priežiūros grupės strateginiuose posėdžiuose ir į jas būtų atsižvelgiama priimant sprendimus.

Vietos valdytojas, einantis ir VSAA direktoriaus, ir Priežiūros grupės bei Patariamosios tarybos nario pareigas, užtikrina sklandų operatyvinio ir strateginio valdymo lygmenų ryšį. Jis rūpinasi, kad Patariamosios tarybos rekomendacijos būtų integruotos į kasdienę VSAA veiklą ir informuoja Priežiūros grupę apie Veiksmų plano įgyvendinimo eigą bei kylančius iššūkius.

Ši valdymo struktūra užtikrina efektyvią informacijos sklaidą ir bendradarbiavimą tarp Patariamosios tarybos, Priežiūros grupės ir VSAA,

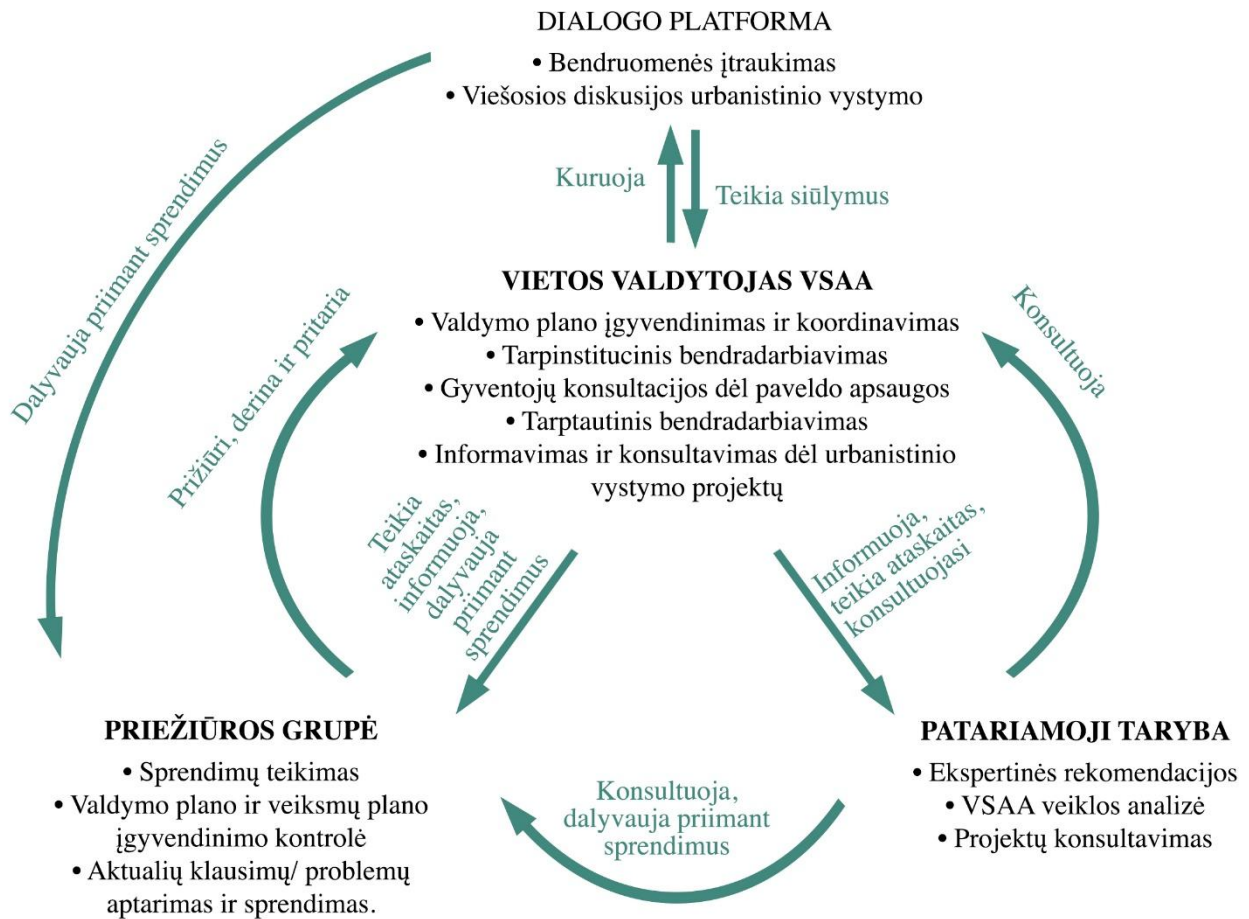
siekiant, kad visi sprendimai būtų pagrįsti ekspertinėmis įžvalgomis ir rekomendacijomis. Remdamasis kasmetinėmis VSAA ataskaitomis, Priežiūros grupė peržiūri neįgyvendintus tikslus ir užduotis, vertina priemonių veiksmingumą bei Veiksmų plano poveikį Vilniaus senamiesčio IVV. Stebėsenos metu taip pat peržiūrimi finansavimo mechanizmai bei dalyvaujančių institucijų finansiniai ir žmogiškieji ištekliai. Jei stebėsenos rezultatai rodo, kad tikslai nebuvo pasiekti ar priemonės įgyvendintos nepakankamai arba neatitiko savo paskirties, nustatomos priežastys, o Patariamoji taryba kartu su VSAA pateikia naujų priemonių ir pasiūlymų.

Priežiūros grupė atsako už strateginį valdymą ir krypties nustatymą, Patariamoji taryba teikia ekspertinę konsultaciją, o Vietos valdytojas organizuoja kasdieninę veiklą, sukuriant struktūrizuotą ir bendradarbiavimu grindžiamą objekto valdymo modelį.

6.5. BENDRUOMENĖS ĮTRAUKIMAS IR „VILNIAUS SENAMIESČIO DIALOGO PLATFORMA“

Siekiant užtikrinti skaidrų ir įtraukų Veiksmų plano įgyvendinimą, įsteigiama „Vilniaus senamiesčio dialogo platforma“ (4.18 priemonė). Ši struktūra suteikia galimybę gyventojams, specialistams ir suinteresuotosioms šalims aktyviai dalyvauti sprendimų priėmimo procese, įsitraukti į struktūruotas diskusijas ir teikti atsiliepimus dėl paveldo valdymo klausimų. Platforma taip pat tarnauja kaip informacijos kanalas apie Veiksmų plano įgyvendinimo eigą, skatina atvirą komunikaciją tarp paveldo valdymo institucijų ir bendruomenės.

Be to, Priežiūros grupėje dalyvauja du vietos bendruomenių atstovai, siekiant užtikrinti, kad gyventojų nuomonės ir rūpesčiai būtų atstovaujami strateginiu lygiu. Toks įtraukimas ne tik skatina bendruomenės įsitraukimą, bet ir stiprina ryšį tarp vietos suinteresuotųjų šalių ir paveldo valdymo sistemos, ugdydamas bendrą atsakomybę už Vilniaus senamiesčio išsaugojimą ir darnų vystymą.



7 schema apima ryšius tarp skirtingų struktūrų ir bendradarbiavimo formų.

7 PRIEDAI

1 priedas. Visuomenės dalyvavimas rengiant Valdymo plano projektą

2 priedas. Miesto gyventojų apklausa internetu